

మృదంగబోధన

గ్రంథకర్త :

మహాదేవ రాధాకృష్ణరాజు

రిటైర్డ్ మృదంగం లెక్చరర్

ప్రశ్నత్వ సంగీత కళాశాల, విజయవాడ

విషయ సూచిక

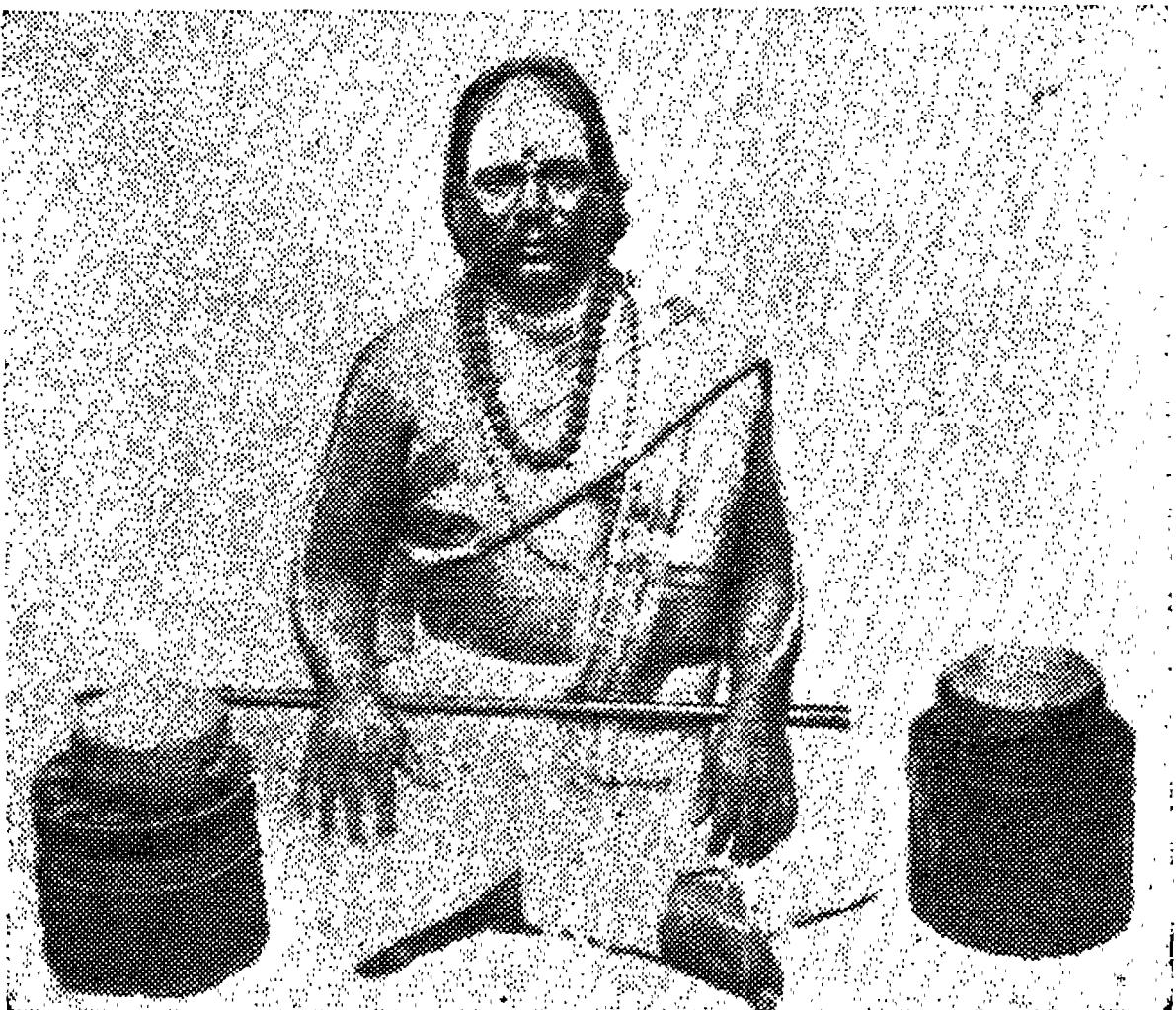
అభిప్రాయములు (ప్రాక్తికర)

	పేజీ	పేజీ
అభిప్రాయములు	v	34
మనవి	xix	38
తాళము వాయించు విధము	xxi	55
ప్రారంభము	xxii	59
చినపాల వరుసలు	1	71
వెదపాల వరుసలు	2	75
జంట వరుసలు	8	90
ఢాటు వరుసలు	9	94
ఆదితాళము పారములు మొదలు	10	106
ఆవరము ముక్కాయిలు	32	110
త్రైకాల ముక్కాయిలు	33	115

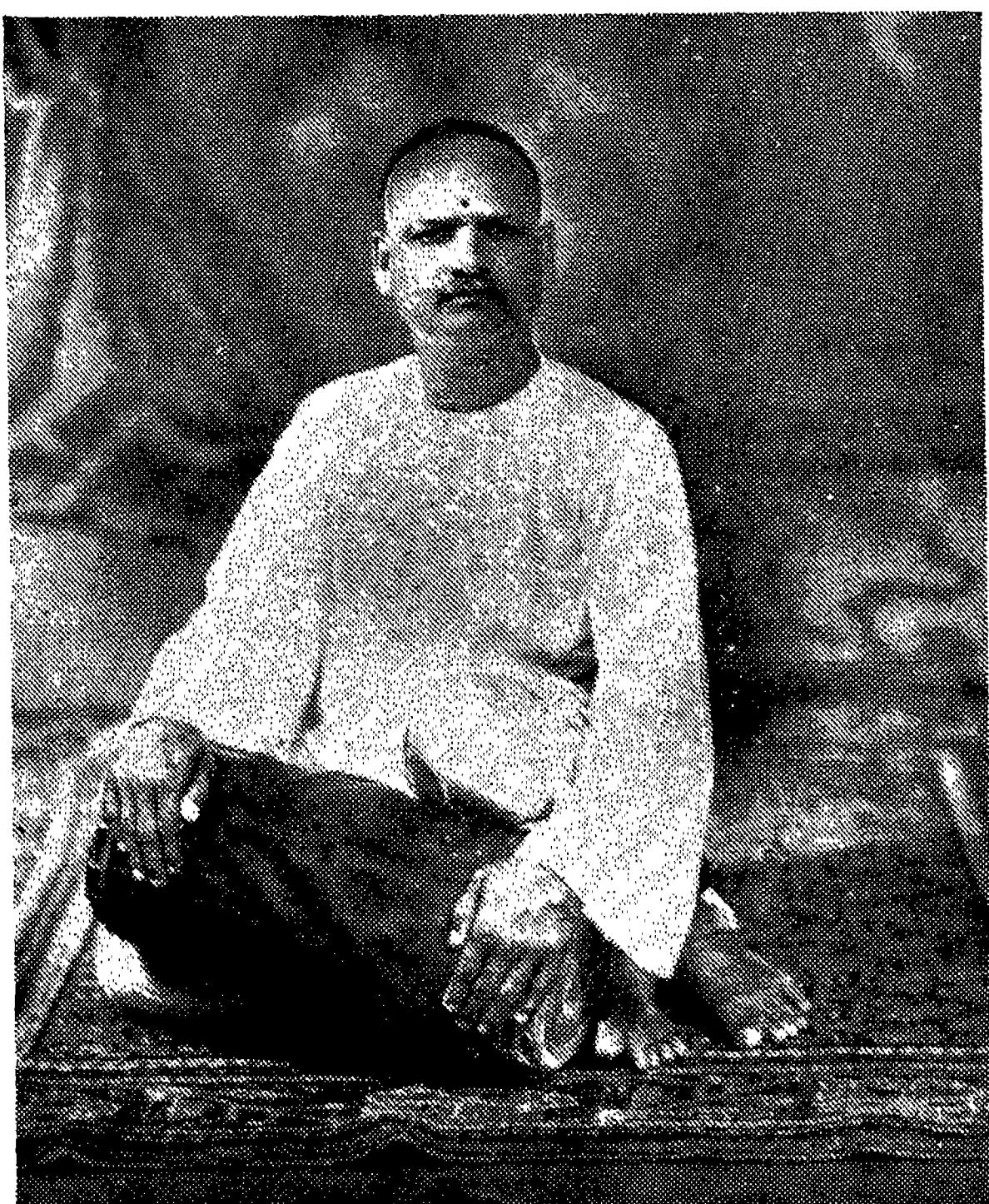
అక్షణం (థియరి)

	పేజీ	పేజీ
సప్తతాళముల పుట్టుక	1	7
సప్తతాళములు	1	7
జాతులు	2	8
ధ్రువతాళము	2	10
మర్యాతాళము	3	11
రూపకతాళము	3	12
ర్ఘుంపతాళము	3	12
త్రైపుటతాళము	3	13
అటతాళము	4	13
వకతాళము	4	15
క్రియ, అంగము	4	17
సశబ్దక్రియ, నిశబ్దక్రియ	4	17
షడంగములు, వినియోగము	5	18
తాళదశప్రాణములు	6	18

పేజీ		పేజీ	
తాళ విభజన	19	చండ	26
మార్కతాళములు	19	మృదంగము తయారుచేయు క్రమము	26
దేశ్వరతాళములు	20	మృదంగం ఉత్పత్తి	29
చాపుతాళములు	21	రగణమంధ్య తాళము	30
దేశాది, మథ్యాది తాళముల వివరణ	22	జుల్య తాళము	30
లయ అనగానేమి ?	22	ప్రస్తారములు	30
తాళము యొక్క ప్రయోజన మేమి ?	22	హిందుసానీ సంగీతమునకు, కర్రాటక్కా	
ప్రస్తారముల పేరు	22	సంగీతమునకు గల భేదము	30
మృదంగవాద్య వివరము	23	పంచముఖ వాద్యము	31
మృదంగ శబ్దత్వత్తి	23	హిందుసానీ సంగీతములో ప్రఖ్యాతిగాంచిన	
మృదంగముయొక్క పూర్వచరిత్ర	23	తాళములు	33
తాలమనగానేమి ?	23	హిందుసానీతాళములు_వాటి లక్షణము	33
అనులోమ, విలోమ వివరము	24	అష్టతరశతతాళముల సామములు	37
మృదంగము నభ్యసించు విధము	24	బుగత గోపన్నగారి తోథిమి శబములు	39
మృదంగము కచేరీలయందు వాయించు విధము	25	పుదుకోర్కెటు మాన్ పూండియాపిశేగారి చరిత్ర	40
కురురుంప తాళము	25	పుదుకోర్కెటు దత్తిణామూర్తి పిశేగారి చరిత్ర	41
రుంపట తాళము	25	పుట్టణి సుబ్రహ్మయిం పిశేగారి చరిత్ర	42
సమగ్రమామనకు ముక్కాయించు విధము	26	పొట్టురారి పీరరాఘవయ్యచౌదరిగారి చరిత్ర	43
శ్రుదమదులము	25	మహాదేవు రాథాకృష్ణరాజు	46

క్ర. శే. శ్రీ పుదుక్కోటు మానవుండియాపిస్టేగారు

శ్రీ పుదుక్కోటు దక్షిణామూర్తిపిస్టేగారు

తిరువానూరు ఆస్థాన మృదంగవిద్యాన్

క్రీ. శ్రీ వశని సుబ్రహ్మణ్యంపిల్లేగారు

గోథకర

• మార్గంగికాగ్రేసర •

క్రి. వై. శ్రీ పాట్లూరి వీరరాఘవయ్యచౌదరిగారు

కృతిథర్

నా యా కృతిని

మా గురుదేవులు

శ్రీ పొట్టుారి వీరరాఘవయ్యచౌదరిగారి

కంకితమొనర్చి

గురు జ్యుణము నీ రూపముగ తీర్చి కృత్స్థార్థత నందగోరితిని.

నా యా కృతి యిట్టి యాకృతి వహించుటకు

సహకరించిన ఆత్మీయు లందరికి నా అభివందనాలు.

దుర్గాపురం
విజయవాడ - 3

‘మృదంగవాద్య విశారద’
మహాదేవ రాధాకృష్ణరాజు

అ భిప్రాయ ముండు

‘మృదంగ వాద్యవిశారద’ శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు రచించిన మృదంగలక్ష్మీగ్రంథమును చూసినాను. కళలు లక్ష్మీములు. లక్ష్మీము క్రమబద్ధమై యుండుటకుగాను లక్ష్ణమేర్పుడైను. లక్ష్ణబద్ధమైన లక్ష్మీమే విలక్ష్ణమైనది. ఈ రహస్యమును గ్రహించి శ్రీ రాధాకృష్ణరాజుగారు లక్ష్మీగ్రంథమును రచించ పూనుకొన్నారు. శ్రీరాజుగారు మృదంగ విద్యాంసులుగా సుమారు 40 సంవత్సరాలపైబడి పేరెన్నికగన్నారు. వారి యనుభవము విలువైనది. యువకశాకారులకు ఉపయుక్తమైనది. సాధారణముగా లక్ష్ణగ్రంథక్రూరులు లక్ష్మీశుద్ధి తక్కువగాగాని, అసలు లేకగాని యుండుట విదితము. అల్లే లక్ష్మీజ్ఞలు లక్ష్ణ గ్రంథములు ప్రాయి బద్ధకించెదరు. అనేకమందికి విద్య చెప్పి, కళాశాలలో అధ్యాపకులుగా యుండి మిక్కిలి అనుభవము గడించిన శ్రీ రాజుగారు ఇటి లక్ష్మీగ్రంథమునుప్రాయుట అత్యంత ముదావహము. వారు నాకు అనేకవందల కచేరీలకు వాయించి యున్నారు. వారి పాండిత్య గరిమ బహుళః నాకన్న అనుభవించి తెలుసుకున్నవారు లేరుసుట సాహసము కాదనుకుంటాను.

ఈ గ్రంథమును అంతేవాంసులకే గాక మృదంగ విద్యాంసులకు సైతము ఉపయుక్తమై శ్రీ రాజుగారికృష్ణికి సాఫల్యత గలిగింపజేయగలదని ఆశిస్తున్నాను.

మదరాసు

పద్మశ్రీ దాక్షర్ ఎం. బాలముర్ఖీకృష్ణ

ప్రముఖ మారంగికులు శ్రీ రాధాకృష్ణరాజుగారిని ఎరుగినివారు బహుళః సంగీత ప్రపంచంలో వుండరని నా భావన. ఆయన నా కాపమిత్రులు. సవ్యాదయులు, వినయశీలి, అనుభవశాలి. సుమారు 40 సంవత్సరములనుండి అనేక కచేరీలకు వాయిస్తూ గడించిన ఆయన అనుభవం అమూల్యమైనది. శ్రీ రాజుగారు మృదంగమునుగురించి ఒకగ్రంథాన్ని రచిస్తున్నట్లు తెలిసి మహాదానందాన్ని పొందాను. తరువాత గ్రంథాన్ని ఆద్యంతం పరిశీలించాను. మృదంగ విద్యార్థులకు, మృదంగ విద్యాసత్తులకు కూడా యాగ్రంథం వరప్రసాద మవుతుందని నా దృఢమైన నమ్మకం. ప్రభుత్వ పరీక్షకు సెలబన్ ననుసరించి చక్కగా సులభ గ్రావ్య మగునట్లు రచింపబడడమేగావుండా, మృదంగవాద్యం పుట్టుక, దానిచరిత్ర, యింకా ఆ వాద్యాన్ని గురించి మరికొన్ని అమూల్యమైన విషయాలు యిందులో పొందుపరుపబడి ఉన్నాయి. ఇంతవరకు మృదంగ విషయంలో పాఠాంతరం ఒక నిరిషమైన పదులైలా లేదనే చేపాలి. శ్రీ రాజుగారు మృదంగ పాఠాన్ని క్రమబదంగా, నిరిషంగా ఏర్పాటుచేసి ఇందు రచించడం ఎన్నదగ్గ విశేషం. సంగీత విద్యార్థులు ఎక్కుడైనా సరళీలు, జంటలు, అలంకారాలు ఏవిధంగా క్రమబదంగా సేర్చుకుంటారో అలాగే ఇందులోని పాఠక్రమం మృదంగ విద్యార్థులకు చక్కగా ఉపయోగిసుంది.

ఇది అత్యంత ఉపయుక్తమయిన గ్రంథమనడంలో నా కెటువంటి సందేహములేదు. ఇంత చక్కని ఉపయోగకారియైన గ్రంథరాజున్ని రచించి దత్తణదేశ సంగీత ప్రపంచానికి ఒనరించిన యా సేవకు మిత్రులు శ్రీ రాధాకృష్ణరాజుగారిని హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తూ, యాగ్రంథం నిస్సంకోచముగా బహుళః ఇనాధరణ పొందగలదనే దృఢంగా విశ్వసిస్తున్నాను.

కోలంక వెంకట్రహితు

లలితకళలు సాంక్రాత్మ సదురు ముఖంతః నేర్చుకోవలసినవేకాని పుస్తకాలను చూచి నేర్చుకోదగిన విద్యలు కావని నా దృథాభీషాయము. కాని నల్భై సంపత్తిరములు మృదంగవిద్య లోకంలో పరిగణించ దగిన సానాన్ని పాందిన శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు అనుభవపూర్వకముగ ప్రాసిన “మృదంగ భోధని” కూలంకషంగా చూడడం జరిగినది. ఈ పుస్తకములో ఉన్నది ఉన్నట్లుగ విద్యానులకు నేర్పడము కూడా జరిగినది. నేర్పినది ఏవిధముగ విద్యార్థిలోకంలో ప్రతిఫలించినది కూడ వినడము జరిగినది.

ఇంతవరకు మృదంగవిద్యాభ్యాసానికి తెలుగుభాషలోని పుస్తకములు విద్యార్థి తెలుసుకోలేని విధముగాను, మధ్యాస్తునికి అరంకాని విధముగాను, విద్యాంసులకు ఆవసరములేని విధముగాను లక్ష్యాన్ని వదలి లక్ష్యాన్ని క్రోడీకరించుతూ రచయితవు తోచినవి ఉపహాంచుతూ ప్రాసినవే. అలాకాకుండ లక్ష్యాన్నే దృష్టిలో పెట్టుకొని అనుభవపూర్వకముగ విద్యార్థికి వాద్యంమిాద చెపుతూ చెప్పినదానిని ప్రాయటం జరిగినది. అదే ఈ పుస్తకముయొక్క ప్రత్యేకత. ఇది సామాన్య విషయము కాదు.

ప్రస్తుతము మనదేశములో కర్తాటక సాంప్రదాయానికి చెందిన మృదంగ వాద్యం రెండు బాణీల మిాద ఆధారపడి యుంది. అం దౌక బాణీకి అధినాధులు శ్రీ మహామండియా పిత్తై. వారి శిష్యులు శ్రీ పుదుకోగైతై దక్షిణామూర్తి పిత్తై. శ్రీ పుదుకోగైతై దక్షిణామూర్తి పిత్తై, శ్రీ పత్ని సుబ్రహ్మయిం పిత్తై గారు శిష్యులు శ్రీ పొట్లూరి పీరరాఘవయ్య చౌదరిగారు. శ్రీ చౌదరిగారి శిష్యులు శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు. సత్సంప్రదాయము, సదురువులు ప్రసాదించిన బాణీని పాఠ్యక్రమములో పుస్తకరూపముగ ప్రాసి శ్రీ రాజుగారు ధన్యత పొందియున్నారు.

ఆంధ్రదేశములో సంగీతపరమైన విద్యలు నేర్చుటకుగాను కాలేజీలు పెట్టి యున్నారు. ఈ కాలేజీలలో మృదంగవిద్యకు ఇంతవరకు సక్రమమైన పాఠ్యక్రమము లేదని నా అభీషాయము. ఈ పరిసితిలో మృదంగము నేర్చుకునే విద్యార్థికి ఒక సక్రమమైన పాఠము అలవరచుటకు తగిన పుస్తకము ప్రాసిన శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు అభీనందనియులు.

A. I.-R.

విజయవాడ

దండమూడి రామమోహనరావు

శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు మృదంగ విద్యయందు మంచి గురువులవద్ద సుఖిత్తు లగుటయేకాక ఆ విద్యను ఆనేక రంగాలములయందు ప్రదర్శించి వస్తే కెక్కినవారు. వారు మృదంగ సంబంధమయిన ఈ గ్రంథమును రచించుటకు ఎంతయు న్నయిలు. ఈ గ్రంథము విద్యార్థులకు మిక్కిలి ఉపయుక్తము కాగలదని నా విచ్ఛానము.

వారి వన్న శిక్షణానుభవమును పురస్కరించుకొని ఈ గ్రంథము ప్రాసి, ప్రచురించుట నా కంతయు మదావహము.

తీర్మాని

నే. కృష్ణమూర్తి

పూర్వం విద్య చాలా రహస్యంగా నుండేది. విద్య సేహ్నకోవాలి అంటే గురుశుష్మాసూక్తేశం అనుభవించితేనే, ఆ గురువును అనుగ్రహం కలిగితేనే వచ్చేది. శిఖ్యులు కాన్ బుద్ధిమంతులయినా వాళ్ళకు కావలసిన ఏ చిన్నముక్కుఅయినా గురుముఖతఃగానే రావలసి వచ్చేది. శాస్త్రాలు మొదలయినవి తాళ్ళ ప్రతాదిగ్రంథాలలో భద్రపరుపబడి యుండేవి. తాళ్ళపత్రయుగంలోనుంచి పత్రయుగంలోనికి వచ్చాము. సంగీతవిద్యమాత్రం కేవలము గుమకట్టాక్షము మిాదనే ఆధారపడి యుండేది కొంతకాలానికి పూర్వము. బుద్ధిమంతులు ప్రాథమిక స్వరావళిమొదలుకొని ప్రస్తార పద్మా వరకు సంగీతాన్ని లిపిబదంచేసే విధం కనిపెట్టిన కారణంగా ఎన్నో గ్రంథాలు వెలువడినవి. అయితే గురుశుష్మాషవల్ల కొన్నిరహస్యాలు తెలుసుకొన్న తరువాతనే గ్రంథాలు జ్ఞానాభివృద్ధికి తోడ్పడుతాయి. కానీ మృదంగవిద్యలో ఇట్లి గ్రంథాలు ఎందుకు ఉండకూడదు అని అనుకొనేవాడిని. అది ఈనాడు తీరినది. ఆ తీరుటలో కూడ చాల స్వాయముగా తీరినది.

ఈ గ్రంథరచనకు పూనుకొనేవారికి ముందుగా విశిష్టసంప్రదాయపారము, తరువాత ఆ కశలో వ్యవస్తూ, పలుమారులు రంగసలము లెక్కి ఓహో అనిపించుకొనే ప్రదర్శన కొశలము, అనేకమంది సంగీతవిద్యాంసుల ప్రక్కన సంపాదించిన అనుభవము, విద్య మనస్సులో మాగిన వయస్సు, బోధన పాటవము, తౌగుబుద్ధి ఇవస్తూ వరుసగా కావాలి. ఇన్నిటిలోనూ దేనిలోనూ తక్కువకలవారుకారు శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు. శ్రీ రాజుగారి చేతిలోనుంచి “మృదంగబోధిని” వెలువడుచున్న దంటే ఇది ఎంతో శుభోదర్శకము. ముందు యుగాలవారికిది ఆదర్శము. ఈ గ్రంథమునందలి గుములను నాక్కన్న పెద్దలు చెప్పియుండిరి. మరల నేను చెప్పిన చర్చిత చర్యాణము.

A. I. R.

విజయవాడ

వల్లాన్చక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులు

చిరంజీవి ‘మృదంగవాద్య విశారద’ శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుతో నాలుగు దళాబూలకు పైగా నాకు మిక్కిలి ఆత్మీయుమైన సాన్నిహిత్యముగలదు. పీరి పాండితీప్రాభవం, వాద్యసేపుజీ మన్నగు విశేషములను లోకమనకు పరిచయము చేయబూనుట మధ్యహ్నమార్యాందుని కాగడాతో చూపించునటగును. వ్యోదతులోను వాద్యమార్యములోను అనితర సాధ్య మైన సామర్థ్యముతోపాటు సాశీల్యము, వినయసంపద, సహృదయత వీరికి వెలలేని భూషణములుగా వెలుగొందుచున్నవి. ఇది పీరి ప్రత్యేక లక్షణము, పీరు చిరకాలోపారిత మైన తమ మృదంగవాద్య విద్యతును తమ అనుభవమును జోడించి శిఖ్యశిక్షణలో తమకుగల అపారసామర్థ్యమును వెలడించుచు రచించిన “మృదంగబోధిని” అను పేరుగల ఈ గ్రంథము ఆంధ్రప్రదేశములోనేగాక దక్షణభారతములో గల మృదంగవాద్య విద్యార్థులు, విద్యార్థులకు పరమోపాదేయముగా నుండి తత్త్వాండితీ జ్ఞానమునకు కరదిపికగా నుండునని నా సిశ్చయాభి ప్రాయము.

విజయవాడ

శ్రీ మదజ్ఞాద ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారి ప్రియశిఖ్యులు
నేతి లక్ష్మీనారాయణ భాగవతులు

విజయవాడ వాస్తవ్యాలను, ప్రముఖ మృదంగ విద్యాంసులునగు శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజు గారు రచించిన ‘మృదంగబోధిని’ అను ప్రాతప్రతి గ్రంథమును సాకల్యముగా పరిశీలించిటిని. అందుగాల వివిధ భాగములను రచయితయగు శ్రీ రాజుగారి ముఖితావింటిని.

శ్రీ రాజుగారిని నలుబడి సంవత్సరములనుండి యొరుగుదును. వారు కార్యదీక్షగల సుస్వాఖావులు. పీరు దక్షిణ భారతంలో మార్దంగికాగ్రేసులుగా ప్రభావ్యతి గడించి కీర్తి శేషులైన శ్రీ పొట్టూరి పీర రాఘువయ్యచౌదరిగారి ముఖ్యశిష్యులు. మృదంగవాద్యములో సక్రమమైన శిక్షణ పొందగోరు విద్యార్థులకు తదితర కళాభిమానులకు తగిన పాత్యగ్రంథములు నేటివఱకు లేకపోవడం నిజంగా ఆ కళకే తీఱనిలోటని చెప్పటం అతిశయోక్తి కాబాలదు.

ముఖ్యంగా యిం గ్రంథమునందు ఆంధ్ర ప్రభుత్వమువారు సంగీత కళాశాలలందలి సరిఫికెట్ కోర్సు, తదితర కోర్సులకు నిరయించిన పాత్య ప్రణాళికల ననుసరించి మొదట చినపాలవరుసలు తదు పరి పెదపాలవరుసలకు సంబంధించిన వివిధ రకములగు జతులను ఆడి, రూపక, ప్రతిపుట మొదలగు తాళములలో ప్రాథమిక శిక్షణ మొదలు ఉన్నత శిక్షణవఱకు నువ్వయ్యు కమగునటుల, తాళంగ, ఆవర్త అంత్య, కాల ప్రమాణగుర్తులతో పొందుపఱచి ప్రాయటం యొంతయు మెచ్చదగిన విషయమగును. శ్రీ రాజుగారు యింకను యిటి గ్రంథములు రచించుటకు తగిన ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించుటకు భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను.

విజయవాడ

అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తి

“మృదంగవాద్య విశారద ” శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారిని ఆంధ్రదేశంలో తెలియని వారు లేదు. పీరు సంగీత ప్రపంచములో కురువుదులైన భీష్మాచార్యులంతటివారు.

పీరు “మార్దంగికాగ్రేసర ” శ్రీ పొట్టూరి పీరరాఘువయ్యచౌదరిగారి శిష్యులు. నేనుకూడా కొంతకాలము రాజుగారితో కలిసి శ్రీ రాఘువయ్యగారి దగ్గర మృదంగము నేర్చుకున్నాను. పీరు శూర్యము గురుకులాశ్రమములలో వలె యొంతో భక్తి శ్రద్ధలతో, వినయ విచేయతతో గురుశుశ్రావచేసి వారి ఆశీస్సులు పొంది విద్య నారీంచిన విద్యాంసులు. సుమారు 40 సంవత్సరములనుండి పీరు ప్రముఖ విద్యాంసు లందరికీ ప్రక్క వాయిద్యం వాయిన్నా వారి మన్ననలు పొందినారు.

పీరు “మృదంగబోధిని” అను పుస్తకమును ప్రాసిరి. అది విద్యార్థులకును, విద్యాసక్తులకును చాలా ఉపయోగపడు ననుటలో ఎట్టి సందేహము లేదు. అది క్రమ పద్ధతిలో, సాంప్రదాయకముగా నున్నది. ఇంత క్రమబదంగా, అంగ సౌజలతో పాతం ప్రాసిన పుస్తకము ఇంతవరకు అచ్చులో వెలువడలేదని చెప్పగలను.

శ్రీ రాజుగారికి 1954 సంవత్సరములో మధ్యశ్రీ శ్రీ కాళికృష్ణాచార్యులవారి పర్యాష్టులలో ఘన సన్మానం జరిపించినాము. ఆ సన్మాన సభలో పలువురు విద్యాంసుల ప్రశంసలతోపాటు సువర్ణమంటూ కంకణము పొందుటయే గాక రు. 5116-00 బహుకరణ పొందిన ఆప్తమిత్రుడు ప్రాసిన యిం పుస్తకము బహుమథింగా ప్రజాదరణ పొందగలదు.

విజయవాడ

న్రాగోపాలకృష్ణయ్య

శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు రచించిన ‘మృదంగబోధిని’ అన్న గ్రంథము శ్రీ రాజుగారు నా దగ్గరకు తీసుకుని వచ్చి కొన్ని భాగాలు పాడి, వాయించి నాకు వినిపించినారు. పీరు కీర్తిశేషులైన శ్రీ పొట్టూరి పీరరాఘువయ్యచౌదరిగారి శిష్యులు. నా చిన్నప్పాడు పీరరాఘువయ్యచౌదరిగారిని నే నెరుగుదును. వారు తమిళదేశమునకు పోయి అచ్చట గొప్పమృదంగ విద్యాంసుల దగ్గర నేర్చుకొని వచ్చిరని, గొప్పగా వాయించగలరని చెప్పికొనెడివారు. రాజుగారు గూడ వారి సంప్రదాయములో గొప్పగా వాయింపగలరు. మృదంగములో గొప్ప విద్యాంసులు. యా గ్రంథము విద్యార్థులకంటే మదెల పాతములు చెప్పవారికి మిక్కెలి ఉపయోగకరము. విద్యార్థు లీ గ్రంథమును దగ్గర నుంచుకొనినచో గురువు చెప్పిన పాతము సాధునముచేయుటకు చాల ఉపకరించును.

సంగీతవిద్యాంసులకు కూడ వారికి తాళ గతులు తెలిసినను, దీనిని కూడ చూచి కొంత తెలిసి కొన్నచో నటివారికి వారిగానము ప్రక్కావాయించు మృదంగ విద్యాంసుని అనుసరించుటకో అనుసరింప జేయుటకో మిక్కెలి ఉపకరించును. యా గ్రంథమువంటి గ్రంథము తెలుగులో ఇంతవరకు రాలేదని చెప్పవచ్చును. అన్ని విద్యలవలె యా విద్యాయు ఆ విద్యామొగాన ప్రాశియున్నచో ఎనిమిది పదియేండ్ల పట్టును. విద్యాంసుల మాట అటుంచి సభలలో తలలాడించెడివారు రాగ తాళముల గురించి కొంత తెలిసికొనవలసియున్నది. భావమును గురించి పంగీత విద్యాంసులే చాల తెలిసికొనవలయును. భావరాగ తాళములు మాడు కలిసియే యుండును. విడబరచుటకు పీలులేదు. తాళమును విడబరచి దాక్షిణాత్ములు ప్రత్యేక విద్యగా చేసినట్లు కనిపించుచున్నది. కనుక తాళమును ప్రత్యేకముగా నేర్చుకొనవలసిన యవసర మేర్పడుచున్నది. పీరు యా రాజుగారు చేసిన యా మహా యత్నము యారీతిగా బహువిధములైన యుపకారమును చేయగలదు. పీరికి భగవంతుడు చిరాయురారీగ్యపిశ్వర్యము లాసంగుగాక.

‘కవిసామ్రాష్ట’, ‘కళాప్రవృత్తా

విక్యనాద సత్యనారాయణ

“మృదంగవాద్యవిశారద” శ్రీ రాధాకృష్ణరాజుగారు ప్రాసిన ‘మృదంగబోధిని’ అను గ్రంథము చాలా భాగున్నది. మృదంగ పితామహులు కీ. శే. దక్షిణామూర్తి పిత్తో వారివద్ద, తదుపరి మృదుమధుర నాదలయ విన్యాస మృదంగ విశారదులు, కీ. శే. పళని సుబ్రహ్మణ్యం పిత్తో గారివద్ద విద్యనభ్యసించి, ఆనేక మంది శిష్యులను తయారుశేసి, అంధ్రదేశములో మృదంగమునకు గౌరవముతెచ్చిన కీ. శే. పొట్టూరి పీరరాఘువయ్య చౌదరిగారి వద్ద గురువుల పద్ధతిలో 12 సంవత్సరములు. విద్యనేర్చుకొని, నలుబడి సంవత్సరములుగా ఆనేక ప్రముఖ విద్యాంసులకు ప్రక్కావాద్యం వాయిస్తా దేశములో మంచి కీర్తి గడించి, శిష్యులనేకులను తయారుచేసి, గురువులవద్ద నేర్చుకున్న విద్యకు వారి అనుభవమును జతశేర్చి, తాళ స్వీదూపములో గూడిన వరసలు, తగ్గింపు, ముగింపు, ముక్కాయిస్వరూపము—ఇవి అన్నియూ, తాళంగ గురులతో ప్రాసిన తు గ్రంథము, మార్గంికులవద్ద, స్ఫంగీతజ్ఞులవద్ద నుండదగిసుదని నా అభిప్రాయము.

A. I. R.

విజయవాడ

అన్నవరపు రామస్వామి

‘మృదంగబోధని’ అను ఈ పుస్తకము మృదంగమును అభ్యసించు విద్యార్థులకు ఎంతో ఉపయోగకర్తుమైనది. మృదంగము నేర్చుకొనువారికి చక్కని తాళజ్ఞానము కలిగించి సాధనచేయుటకును అభ్యసము చేయుటకును తగిన శబ్దములను సప్తతాళములలోను కూర్చు శ్రీ మహాదేవు రాథాకృష్ణ గారు ఒక చక్కని పార్యప్రణాళికను ఏర్పరచారు. అంతేకాక తాళ లత్యములకు తాళాంగములను స్పష్టముగా వివరించారు. మృదంగవాద్యమునకును, తబలావాద్యమునకును సంబంధించిన తాళములను పాటి శబ్దములను (బోల్తానులను) అత్యరకాలములతో సహా ఇందు వివరించారు. సంగీతకళాశాలలయందు, ఇతరత్రా విశ్వవిద్యాలయ సంగీత పరీక్షలకు తమూరగు విద్యార్థులకు ఇది పరసీయగ్రంథముగా ఉండును. అంతేకాక, సంగీతకళాపిచాసుఫులయిన ఆంధ్రమహాజనులలోని రసికవరేణ్యులకు కూడ ఇది ఆకర్షణీయమైన స్టడ్యూంథము.

విజయవాడ

బాలాంత్రపు రణనీకాంతరావు

‘మృదంగవాద్య విశారద’ శ్రీ మహాదేవు రాథాకృష్ణగారు మృదంగ వాద్యమును గూర్చి ప్రాసీన గ్రంథమొఱు తాళరుత్తకముగ వార్త సాంగోపాంగముగ నాకు వినిపించినారు. బాగుగా ఆనందించితిని. ఇంతన ముందున్న గ్రంథములన్నిటి కంటెన యో గ్రంథము ఉత్సోహముగ మన్నది. ఈగడ నున్న గ్రంథములన్నియు వేను పరిశీలించినపే, అందువలన యో గ్రంథమును ప్రభుత్వ సంగీత కళాశాలలతో పాత్మగ్రంథముగ ఉపయోగించుట సమచితము. కళాశాలలకే కాక, ఇతర విద్యార్థులకు విద్య గరప నేర్చిన విద్యాంసులకు అందరికి అవసరమయిన గ్రంథము. కనుక ఎల్లరును ఈ గ్రంథమును తమ్ముకు ప్రోత్సహించుకునిసితచిడు నేను కోరుచున్నాను.

తెలాలి

మార్గంగిక సాత్యాఖోప
తిరుపతి రామానుజస్వారి

‘మృదంగవాద్య విశారద’ శ్రీ మహాదేవు రాథాకృష్ణగారు రచించిన ‘మృదంగబోధని’, ఈను ప్రాతిగ్రంథమును స్థాపించుకొన్నాడుయముగ జూచితిని. ప్రాపినంతవరకు పీరి గ్రంథమునందు ప్రతి తాళమునకును ప్రేయా భేదములను, అంగ భేదములను గుర్తు చేయుచు వాయ్యశబ్దములను క్రమముగ, సులభముగ బోధయగునటుల పీవర్తించిరి. నేను 1945 లో ప్రెక్టటించిన ‘సంగీతమార్పాండము’ తాళాధ్యాయమునుండి చాలివరకు లక్ష్మిభూతిను ఈ ప్రంథమును దేర్చిని. ఈ విషయమును గ్రంథకర్తయను శ్రీ రాజుగారే స్వాయముగా నాకు తెలిపే ప్రశంసాత్మక లెక్కల ప్రాపిని విశారదమును ప్రార్థించిని.

శ్రీ రాథాకృష్ణగారు మృదంగవాద్య పరులలో చాల ప్రసిద్ధులు. పీదు కీర్తిశేషుతోను ‘పూరంగికాగ్రేసర’, శ్రీ ప్రాపిని పీరితాఖంచుయ్యచాద్యరాగారి పీష్యుతు. మంచి అనుభవముతో రచింపబడిన పీరి గ్రంథము అందరికి చాల ఉపయోగపడుగలదు. మృదంగ విద్యార్థులకు యింతవరకు యిటి గ్రంథముతేని కొరతను శ్రీ రాజుగారు తీర్చినారు.

వ్యాదరాబాదు

పుచ్చ వేంకట నుబ్రిహ్నయ్యకాపు

‘మృదంగబోధిని’ అనే గ్రంథము, మృదంగం సేర్చుకొనే విద్యార్థులకు ఒక చక్కని పాఠాంతరాన్ని అందిసుంది. సంగీతం వినడం, సేర్చుకొడుమే తప్ప, చదువుళోడుం అనే ఆలవాటు చాలామందికి తక్కువ. దానికి తగిన చక్కని పాఠాంతరాలు లభించే గ్రంథాలుకూడా చాలా తక్కువగానే ఉన్నాయి. ఆ లోటు తీర్చి శ్రీ రాధాకృష్ణరాజుగారు మృదంగ విద్యార్థులు అభ్యసించి, సాధన చేయతగిన విషయాన్ని గ్రంథరూపంలోనికి తేవడం ఎంతో గొప్పవిశేషం. ఇందుకు వారెంతో అఖినందనీయులు. ఈ గ్రంథం అనేకమంది విద్యార్థులకు, విద్యాయందాసకిగల రసికులకు బాగా ఉపయోగపడ గలదని అఖిస్తున్నాను.

విజయవాడ

వోలేటి వెంకటేశ్వరు

పాటకచేరికి ప్రక్కవాద్యం వాయించే నైపుణ్యంగాల కొందరిలో పేరుప్రభ్యాతులు గడించిన వారు శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజుగారు. పీరు ఆంధ్రదేశమునకు నువరిచితులు.

ఆంధ్ర తమిళ దేశములలోని పేరెన్నికగన్న మహావిద్యాంసులందరకూ మృదంగము ప్రక్కవాద్యము వాయించి, అందరి మన్నున లందిన మహానీయులు.

పీరిది సత్సంప్రదాయమైన విభ్య. పాటున అనుగూర్చిగా వాయించి కచేరి రక్తి కట్టించడం ఏరి ప్రత్యేకత. ఎంతటి క్రొత్తవిద్యాంసుని ప్రక్కన వాయించినప్పటికి, శ్రీతలకు అనుకూలముగా వినిపించదు. కొన్నివందల కచేరీలకు కలసి వాయించినట్లు పాటునని మనోభావానికి ఆత్మంత అనుకూలముగా అతికిషోయి వుంటుంది.

శ్రీ రాజుగారు వారి అనుభవాన్ని, వారి విద్యను, చక్కని తైలిలో, అందరూ గ్రహించ గల్గిన రీతిలో పుస్తకరూపంలో రూపొందించారు.

ఆంధ్రమన ఇంతవరకూ మృదంగవాద్యమునకూని, లయవాద్యమునకూని, ఉపయోగపడేటట్లు, అనగా ప్రథమాభ్యాసము మొదలు, తనివాద్యము వరకు క్రమమైన పాఠముల పద్మతిలో గ్రంథము వెలువడి యుండలేదు.

శ్రీ రాజుగారు రచించిన గ్రంథగత విషయాలు వారే స్వయంగా వినిపించగా సావధానంగా విన్నాను. క్రమపద్మతిలో చిన్నపాలవరసలు మొదలు, మౌర్య ముక్కాయిల వరకు పాఠముల పద్మతిలో స్వపతాళములలో వాటియొక్క జాతులలో కాలప్రమాణ గుర్తులతో చక్కగా విపులంగా ప్రాశారు.

పంపూర్ణ లక్ష్మీజ్ఞానంతోగూడిన ఈ గ్రంథంలో ఇంవలసిన మేరకు లక్ష్మణం కూడ ఇమిడి యున్నది. లయజ్ఞానాన్ని సంపాదించుకొనవలయునన్న అభ్యిలాఘవం ప్రతివారికి ఈ గ్రంథం దివ్యజ్ఞోత్తివలె ప్రకాశింపగలదు.

ఈ నా చిరుఅభ్యిప్రాయాన్ని తెలుపుకొమటకు అవశాసన్ని కల్పించిన పూజ్యులు శ్రీమహాదేవు రాధాకృష్ణరాజు బాధ్యాయాగార్థికి నా కృతజతులు.

‘మృదంగవిద్యాన్’, శ్రీ ఎమ్. రాధాకృష్ణరాజుగారు రచించిన ‘మృదంగబోధిని’ సరిఖికెట్ కొర్కెలు చాల పనికివసుంది. శ్రీ రాజుగారు నాణో ఆ గ్రంథంలో వున్న విషయాలన్ను మృదంగం వాయించుతూ చెప్పారు. ఈ గ్రంథం అందరికి ఉపయోగపడునది.

హృద్యాంశు

యామని శంకరశాస్త్రి

శ్రీ మహాదేవ రాధాకృష్ణ రాజుగారిని నేను చిరకాలముగా నెరుగుదును. ఏదు మంచి గ్రంథపరంపరలోనేవారు. మృదంగ వాద్యములో చాలా అనుభవ పొండిత్యములు కలవారు. ప్రస్తుతం ఏదు రచించిన “మృదంగబోధిని” అను గ్రంథమును నేను చూచితీసి. ఈ పాతాంతర మంత్రయు గురుపరంపరనుండి వచ్చినదని నాకు బోధపడినది. విద్యార్థులకు చాలా ఉపయోగముగా సులభ శైలిలో ఆఘరినటువంటి ఈ గ్రంథమును లయజ్ఞానముగల విద్యాంసులందరును తప్పక ఆహాదించేదరని నా విశ్వాసము.

ముద్దరాను

చిత్తరు సుఖిష్ణుణ్యం

సుప్రస్తుతమౌర్చంగిక విద్యాంసులు శ్రీ మహాదేవ రాధాకృష్ణరాజుగారు రచించిన “మృదంగబోధిని” ని చూసి చాలి సంతోషం పొందాను. వారు గడించిన విద్యానుభవాన్ని భావితరాల మృదంగ విద్యార్థులకు అందించేడంలో ఈ గ్రంథం ఎంతో దోషాదం చేసుండరుడంలో సందేహం లేదు.

ప్రత్యేకించి లక్ష్మీప్రధానమైన గ్రంథంగా ఇది మృదంగ విద్యాంసుకంలో మిక్కిలి పరిగణలోకి రాగలదని విశ్వసిస్తున్నాను. ఈ విధమైన మిక్కిలి ప్రయోజనకారిర్మైన గ్రంథాన్ని రచించిన శ్రీ రాజుగారు అభినందనియులు.

వారిగ్రంథం మార్గంగిక విద్యార్థంగంలో ప్రముఖమైన స్థానాన్ని అలఱకరిసుందనీ, విద్యార్థులోకానికి ఎంతో ఉపకరిసుందనీ, సంగీత సంసూలు, కళాభిమానులు. ఈ గ్రంథాన్ని ఆదరిసారసి అశిస్తున్నాను.

విజయవాడ

ద్వారం భావనారాయణరావు

ప్రసిద్ధమార్గికలు శ్రీ మహాదేవ రాధాకృష్ణరాజుగారు రచించిన ‘మృదంగబోధిని’ యిను గ్రంథమును చూచితీసి. దొనిలోనే కొన్ని వరుసలు రాజుగారు వినిపింపగా గ్రహించి సంతోషించితిసి.

ఈ గ్రంథము పరీకులకు సిద్ధపడు విద్యార్థులకు బహు సులభగ్రాహ్య త్థానట్లు వరీకరించి ప్రాయండినది. క్రమముగా సాధన చేయుటకు ఏలుగా పాతము లున్నవి. మృదంగమై రావలసిన శబ్దము లెన్నిటిని ఆ యూ ధ్వనిభేదములతో, గతిభేదములతో అత్యరద్యాపముగా చూపుట ఎంతేని కవసాధ్యమైన పని. ఈ గ్రంథక్రత కృషి అనేకులకు మేలుచేయునని ఆశించుచేస్తాను. ఇట్లపు ప్రశ్నాల విభిన్నములను మరిణ్ణాన్నిటిని ప్రకటించుడని పండితులను ప్రార్థించుచేస్తాను.

విజయవాడ

పి. సాలమన్ రాజు

శ్రీ మహాదేవు రాధాకృష్ణరాజు ప్రసిద్ధ మృదంగ గురుపరంపరకు చెందినవారు. వీరి గురువర్యులు శ్రీ పాట్లూరి వీరరాఘవయ్యచౌదరి. అంధ్రలోనేగాక యావద్దక్కిణాపథంలో ఖ్యాతి నాజ్ఞ కొన్న మహావిద్యాంసులు. వారి వాయిద్యం విని ఆనందించి కొంతపరకు లాభం పొందిన వారిలో నేనొకడను. వారి విద్యకు వస్నుల నిచ్చి తీర్చిదిదిన శ్రీ పశణి సుబ్రహ్మాయపిళై మృదంగ. వాదనంలో ఏకలవ్య పద్ధతిని ప్రభావితుడైనవాడనుకూడ. సుసంపన్నమైన పాతాంతరం గల శ్రీ వీరరాఘవయ్యచౌదరి వద్ద చేసిన అనేక సంవత్సరాల శుశ్రావా ఫలితంగా శ్రీ రాధాకృష్ణరాజు ఎంతో విద్యాగ్రహణం చేసి గురువుతో నమానమైన పాండితీని సంపాదించుకొనడమేగాక, ఈ గురువులవలెనే అనేక ఉత్తమ గాయక వాద్య కులతో తమ మృదంగంపైనే సహకరించి వారి యొక్కయు శ్రోతుల యొక్కయు ప్రశంసలకు గౌరవానికి పాత్రులైనారు. తాము నేర్చిన విద్యను, విజయవాడ ప్రభుత్వ సంగీత నృత్యకళాల ఆధ్యాపకులగా విద్యార్థుల కెందరికో నేర్చి గురు బుఱం తీర్చుకొన్నారు. అంతటితో త్రుప్తి చెందక ఉద్యోగ విరమణానంతరం ఆ విద్యను గ్రంథస్తంచేసి ‘మృదంగబోధని’, అనే పేరుతో ఈ గ్రంథాన్ని విద్యారిలోకానికి ఇప్పుడు అందిసున్నారు.

పరంపరానుగతంగా వారు నేర్చిన విద్యతోపాటు శ్రీ రాజు తాము స్వానుభవంలో సంపాదించిన జ్ఞానాన్ని బోధించి, ఈ గ్రంథంలో ప్రాథమికశిక్షణ కవసరమగు చినపాల వరుసలు, పెదపాల వరుసలు మొదలు సరిఫికెటు, డిపామా కోర్పులకు కావలనిన అన్ని తాళాలపైన పాతాలను విరివిగా పొందుపరిచారు. తెలుగు తాళాల జతులు, త్రికాల శబ్ద పలవులతోపాటు హిందూసానీ సంగీతంలో వాడబడే 12 తాళాలకు బోల్ని తబలా శబ్దాలు కూడా చేర్చి ఆచరణలో కావలనిన అన్ని హంగులను విద్యార్థులకు అందించారు.

లక్ష్మింతోపాటు, పెద్దల గ్రంథాలనుండి సేకరించి మృదంగ విద్యకు ప్రాచ్మేన స్వతాళాలు వాటి పుటుక, వివరణ, విభజన, దశప్రాణలక్ష్మణం, తాళాంగ వినియోగం, తెలుగు తాళాల పటిక, అపోతర శతతాళనామాలు, హిందూసానీ సంగీత తాళాలు జాటి లక్ష్మణాలు, మృదంగోత్పత్తి, మృదంగవాద్య వివరణ అభ్యసించు పద్ధతి, మృదంగం తయారుచేసే విధానం ఇత్యాది మృదంగానికి సంబంధించిన వివరాలన్నో చేర్చి, ఈ గ్రంథానికి విద్యార్థుల అవసరాలు తీర్చే లక్ష్మి, లక్ష్మణ సమన్వితమైన సమగ్ర స్వరూపాన్ని కల్పించారు.

మృదంగ విషయమైన గ్రంథాలు ముద్రితమైనవి బహుస్వల్పం. విద్యార్థుల ఆధ్యయనానికి తోడ్పడే గ్రంథాలలో బహుశః ఇదే ప్రథమం అనుకుంటాను.

మృదంగ విద్యార్థులు, ఆధ్యాపకులు వారికి తోడ్పడగల ఈగ్రంథాన్ని ఆదరించి వినియోగించు కొని గ్రంథకర్తవు సంతృప్తి విని, సంతోషాన్ని చేకూరుస్తారని విష్ణుస్తన్నాను. ఎంతో శ్రమచేసి ఇటి ఉపయుక్తమగు గ్రంథాన్ని రచించిన మిత్రులు శ్రీ రాధాకృష్ణరాజును హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తున్నాను.

కంఠంమెట్టు వెంకట నుహారావు

శ్రీ రాజగోపాలస్వామినే నమః

అభినందనం

శ్రీ. శ్రీ రాధాకృష్ణరాజం సురుచిర మహాదేవాన్వయాంబోధి చంద్రమ్
మాన్యం మార్గంగికాగ్రేసర మమలయశస్సాంద్ర మార్యానురక్తమ్
ప్రేయాదానప్రథానః ప్రితజనవరదః శ్రీనివాసో మరారిః
స్తపత్క్షేభృన్నివాస స్నపది నిజకృపా సౌమ్యదృష్ట్యవతాత్మ.

శ్రీ. శ్రీ రాధాకృష్ణరాడ్వర్య గ్రథితం స్తలయానుగమ్
శాస్త్ర మత్యంత సుగమం స్వాద్వాణికంతభూమణమ్.

శ్రీ. ప్రభుత్వసంగీతకశాలయోద్య
శ్రైదంగవిక్షాయధ్యయనే కృతార్థాః
సువంతి శిష్యః సతతం కృతజ్ఞాః
తం దేశికం శ్రీ మహాదేవ వంశ్యమ్.

శ్రీ. జయతు జయతు రాధాకృష్ణరాజుభిథానః
జయతు జయతు తస్యగ్రంథనిర్మాణదీష్టా
జయతు జయతు తస్యప్రాభవం బోధనేచ
జయతు జయతు తస్యచాచ్ఛత్రవర్గఃప్రపూర్ణః.

ప్రపన్నవిధేయః
దీషీతదాపు

I had the privilege to go through the book *Mridanga Bodhini* written by "Mridanga Vidwan" Professor Mahadevu Radhakrishna Raju garu of Vijayawada.

The book is very interesting and very enlightening. The contents of the book are the very reflections of the experiences of the learned author.

It is very useful not only to Mridangam students but also to the Music students.

He arranged the exercises for all the "Talas", in a very clear and orderly manner. All the exercises are of Southern Tradition.

He wrote "Jatis" for all the "Talas". He created new and pleasing syllables and inserted in the exercises.

He also incorporated the Theory of *Mridangam Playing* in his book for the use of the students.

I wish and hope that this book will occupy a unique place in the field of Mridangam Art.

Secunderabad

N. Ch. SATYANARAYANA

I have gone through "Mrudanga Bodhini" written by Sri Mahadevu Radhakrishna Raju Garu. I find it very useful especially for the amatures and generally for all, and the book has been excellently written.

Tiruchirapalli

—Alathur S. SRINIVASA IYER

పోషకుల వివరము

మహారాజపోషకులు

అంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక అకాడమివారు	ప్రైదరాబాదు	
శ్రీ కనకదుర్గా కళాసమితి సభ్యులు	విజయవాడ	
శ్రీ కొండ ఈశ్వరాజుగారు	గుండుగొలను	ప. గో. జిల్లా
శ్రీ అలంపాటి రామిరెడ్డిగారు	అలూరు	నెలూరు జిల్లా
“ అభినవ కృష్ణదేవరాయ ”		
శ్రీ నార్సి కేదారేశ్వరుడుగారు	రాజమండ్రి	తా. గో. జిల్లా
శ్రీ యల్. ఐ. సి. మిత్రబృందమువారు	మచిలీపటుణం	కృష్ణ జిల్లా

రాజపోషకులు

శ్రీ చెలమలచ్చెటి నాంచారయ్యగారు	అజంతా గోలు కవరింగ్ వర్క్స్	
శ్రీ మావులేటి అప్పలరాజుగారు	వలందపాలెం, మచిలీపటుణం	కృష్ణ జిల్లా
శ్రీమతి శింగరాజు సత్యవతమ్మగారు	చెన్నురు	కృష్ణ జిల్లా
శ్రీ రాయల అప్పారావుగారు	పెదవిరివాడ	,
శ్రీ మావులేటి ఈశ్వరాజుగారు	మిర్చివ్యాపారం, గుడివాడ	,
శ్రీ కొండ బాల సూర్యనారాయణరాజుగారు	గుండుగొలను	ప. గో. జిల్లా
శ్రీ కొండ గంగరాజుగారు	,	,
శ్రీ కాపల్ సీతారామకుమార్ రాజుగారు	,	,
శ్రీ తుమ్మలపల్ సూర్యపాపారావుగారు	రేలంగి	,
శ్రీ ఆర్. రామచంద్రన్ గారు	విజయవాడ	కృష్ణ జిల్లా
శ్రీ కె. విజయరాఘవగారు	,	,
శ్రీ చావలి హనుమచ్చిత్రిగారు	,	,
శ్రీ యమ్. యన్. గోపాలకృష్ణశర్మగారు	,	,
శ్రీ బి. ప్రభాకరరావుగారు	,	,
శ్రీ అడపాల చంద్రమణిగారు	,	,
శ్రీ కె. రామనాథంగారు	,	,

పోషకులు

శ్రీ దుర్గంపూడి శివ గోవింద సూర్యనారాయణరాజుగారు	గుండుగొలను	ప. గో. జిల్లా
శ్రీ నడింపల్ తిరుపతిరాజుగారు	రేలంగి	,
శ్రీమతి వునికిలి సీతమ్మగారు	గుండుగొలను	,

	గుండుగొలను	ప. గో. జీర్ణ ల
శ్రీ మహాదేవు సుబ్బరాజుగారు		
శ్రీ బాదరవాడు నరసింహరాజుగారు	"	"
శ్రీ దుర్గంహడి సత్యనారాయణరాజుగారు	"	"
శ్రీ వునికిలి ఆంగరాజుగారు	"	"
శ్రీ బాదరవాడు సుబ్బరాజుగారు	"	"
శ్రీ తుమ్మలపల్లి రామలింగేశ్వరస్వామిగారు	రేలంగి	"
శ్రీ సిర్పిస్తి మార్యారావుగారు	"	"
శ్రీ పెనుమత్న రామచంద్రరాజుగారు (బావరాజుగారు)	"	"
శ్రీ పసుపులేటి సుబ్బరావుగారు		
(బ్రహ్మన్న కుమారుడు)	"	"
శ్రీ చలపల్లి రామరావుగారు, కంట్రాక్టరు	విశాఖపట్టణం	
శ్రీమతి నిడుమోలు సుమతిగారు	విజయవాడ	క్లెస్టర్ జీర్ణ ల
శ్రీ రాకుర్రి బుల్లిపెంకట్రాజుగారు	గుండుగొలను	ప. గో. జీర్ణ ల
శ్రీమతి దుర్గంహడి అన్నపూర్ణమ్మగారు	"	"
శ్రీమతి కొండ పార్వతమ్మగారు	"	"
శ్రీ కొండ పిచ్చిరాజుగారు	"	"
శ్రీ బుదిరాజు రామకృష్ణరాజుగారు	రేలంగి	"
శ్రీ గాదె వెంకటరమణగారు	"	"
శ్రీ యద్రంశేటి ఆంగరాజుగారి కుమారుడు వీరన్నగారు	"	"
శ్రీ యద్రంశేటి నరసయ్యగారి కుమారుడు వీరన్నగారు	"	"
శ్రీ పెనుమత్న కేశవరాజుగారి కుమారుడు		
విశ్వనాథరాజుగారు	"	"
శ్రీ పసుపులేటి సత్యనారాయణగారు	"	"
శ్రీ కొండ పాండురంగరాజుగారు	గుండుగొలను	"
శ్రీ కాపల్లి ధర్మరాజుగారు	"	"
శ్రీ కొండ గోపాలరాజుగారు	"	"
శ్రీ మామలేటి రాధాకృష్ణరాజుగారు	"	"
శ్రీ మామలేటి సూర్యనారాయణరాజుగారు	"	"
శ్రీమతి మామలేటి ఆంగాభవానమ్మగారు	"	"
శ్రీ కొండ శ్రీరామకృష్ణరాజుగారు	"	"
మరియు శిష్యవర్ధం		

యని

నేను ప్రభుత్వ సంగీతకళాశాలలో అధ్యాపకుడుగ చేరక పూర్వము కచేరీలలో మృదంగము వాయించుటకు అనేక ప్రదేశాలు తిరుగుతూ వుండేవాడిని. ఆరోజులలో మధ్యశ్రీ కాళీకృష్ణాచార్యులవారు అనేక పర్యాయములు నా మృదంగవాద్యమును విని మృదంగవాద్య విశేషములను గురించి యొక పుస్తకమును వ్రాయుమని నాను సలహాయిస్తూ వుండేవారు. తమ యాశిస్తులన్నచో ప్రయత్నించెదనని అన్నాను. ఎక్కుడ కనిపించినా పుస్తకమును వ్రాయుట నారంభించావా అని అడుగుచు నీవు తప్పక వ్రాయగలవు అని శ్రీకృష్ణాచార్యులవారు అనేవారు.

1960 సంవత్సరమున అంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారు విజయవాడలో సంగీతకళాశాల నారంభించుట, నేను ఆ కళాశాలలో మృదంగాధ్యాపకుడుగ చేరుట జరిగినది. ప్రభుత్వమువారు నీరయించిన ‘సలబ్స్’ ప్రకారము విద్యార్థులకు లక్ష్మీలక్ష్మణములను బోధించుసమయమున శ్రీమాన్ శ్రీకృష్ణాచార్యులవారి పౌచ్ఛరిక నాను జ్ఞాపకము వచ్చి నన్ను యూ గ్రంథరచనకు ప్రోత్సహించినది. మరియు మాత్రాకాలములో మృదంగపారములు వ్రాసిన పుస్తకములుడ నా కెచ్చటను కనపడులేదు. మాత్రాకాలములో లక్ష్మీము వ్రాయవలయునను కుతూహలముతో నొక శుభ దినమున మద్దరువరేణ్యులు “మార్గికాగ్రేసర” బిరుదాంకితులు శ్రీ హాట్లూరి పీరరాఘవయ్యచౌదరిగారికి మనఃపూర్వక ప్రణామము లాచరించి శ్రీవారి యాశిస్తులతో గ్రంథరచన కుపక్రమించి మొదట చిత్తప్రతి వ్రాసి శ్రీకృష్ణాచార్యుల వారికి విన్న వించుదామనుకొను చుండగానే వారు పరమపదించిరి. వారికి వినిపించు భాగ్యము పాందలేక పోయితినను బాధయున్నను వారి ఆశిస్తులు నా కెప్పుడు అండగా నుండునని నమ్మికతో రచన పూర్తిగావించితిని.

నా సహధ్యాయులు, ఎల్లప్పుడు నా యభివృద్ధిని కోరు శ్రీ నద్రా గోపాలకృష్ణాయ్యగారికి చూపించితిని. శ్రీ గోపాలకృష్ణాయ్యగారు మా గురువర్యులవద్ద మృదంగం, కంజిరా విద్యలందు కృషి చేసినవారు. పదిహేనురోజులలో నా పుస్తకమంతయు చూచి దీనిని అచ్చువేయించిన పరీక్షాపదతీలో నేర్చుకొనువారికి మిక్కెలి యుపయోగపడునని, ఇట్టి గ్రంథము ఇంతవరు వెలువడలేదని నాను సలహాయిచ్చి నన్ను ప్రోత్సహించినారు. నా యూ గ్రంథముద్రణకు ప్రోత్సహించిన శ్రీ గోపాలకృష్ణాయ్యగారికి, పుస్తకరచనకు యాశిస్తులందించి ప్రేరేపించిన శ్రీమాన్ శ్రీకృష్ణాచార్యులవారికి నా నమస్కమాల నందిస్తున్నాను.

ప్రస్తుత గ్రంథమును గురించి నాలుగు మాటలు చెప్పట అవసరము. ఈ గ్రంథములో వరుసగా చినపాలవరుసలు, పెదపాలవరుసలు, ఆది, రూపక, మిళ్ళచాపు, త్రైళ్ళరూపకము, త్రైళ్ళత్రైపుట, తాళములను వ్రాసితిని. కిం తాళములకు జెతులు వ్రాయుచు సులువుగా జ్ఞాపకముండుటకే ఒకొక్కు తాళములోను అయిదు జాతులలోని జెతులు ఒకే అత్తరముతో ప్రారంభించితిని. ఈ పదతి నేర్చుకొను

విద్యార్థులకు చాల లాభదాయకము. ఈ క్రమము నీట్లు ప్రాయుటలో ప్రత్యేకతను పెద్దలు గమనించే
గలరు. సున్నాలు అత్యరములుగా లెక్స్‌పెట్టవదని, జతులుచ్చరించుటకు సౌలభ్యముకొగడే అని
వాడబడినవని విన్ను వించుచున్నాను. లత్తణము చాలముంది పెద్దలు ప్రాసినారు. వాటినిచూచి పరీక్ష
పదతిలో వివిధములైన తరగతులవారికి అన్ని పరీక్షలకు ఈ గ్రంథస్త విషయములు చాల యుపయోగకరము
లని పెద్దలమాట. మృదంగవాద్య విశేషములను నా యథాశక్తి యొ గ్రంథమున పొందుపరచి పెద్దల
మన్ననలకు పాత్రుడను కాగలిగితినని సవినయముగ మనవి చేయుచున్నాను. ఇట్టి గ్రంథము మృదంగ
విద్యాస్తకులగు వారందరికి ఉపయోగకారియై బహుజనాదరణ పొందగలదని యాశించుచున్నాను.

నా యొ పుస్తకమును చూచి అభిప్రాయములను యిచ్చినవారికి, ముద్రణకు కావలసిన
ద్రవ్యము నిచ్చి సహాయపడినవారికి నా కృతజ్ఞతాభివందనములు సమర్పించుకుంటున్నాను.

మహాదేవ రాధాకృష్ణరాజు

అదితాళము వాయించువిధము

అదితాళము: పాతములు, లఘువులోవున్న నాలుగు క్రియలు, రెండుచేతులతో కలిపి వాయించుచూ, మొదట ద్రుతము ప్రారంభమయినప్పుడు యెడమచేయి ఒక అశ్వరము నుడిచేతుతో కలిపి వాయిస్తూ, మిగిలిన పాతము ఒక్క నుడిచేతుతో వాయించవలెను. మిగిలిన రెండు ద్రుతములో పాతములో వచ్చుమార్పును రెండు చేతులతో వాయించవలెను. పాతమును బట్టి, మొదట ద్రుతములో ఒకటిగాని రెండుగాని అశ్వరములు మాత్రమే యెడమచేయి కలుస్తాయిందును. యా పద్ధతి పాతమును బట్టి గమనించవలసియుండును.

రూపకతాళము వాయించువిధము

రూపకతాళము: పాతములు, ఒక ఆవృత్తము రెండు చేతులతో వాయిస్తూ, రెండవ ఆవృత్తము ప్రారంభములో మాత్రము, యెడమచేయి ఒక అశ్వరము కలిపి, మిగిలిన పాతము నుడిచేతుతో మాత్రమే వాయిస్తూ, పాతము చివరవచ్చే మార్పును రెండు చేతులతో వాయించవలెను. ఇట్లే మిగిలిన తాళములు, మిశ్రచాపు, త్రైశ్రేష్టము, త్రైశ్రేష్టపుట వాయించవలసియుండును. ఈ నాలుగు తాళములందు రెండవ ఆవృత్తముయొక్క ప్రారంభమందు ఒకటిగాని, రెండుగాని అశ్వరములు యెడమచేయి పాతమును బట్టి కలుస్తాయిందును.

నేను ప్రాసిన అయిదు తాళములందు, ప్రతి తాళము చివర తగ్గింపులు ప్రాసియుంటిని.

ఉండాహారణ: అదితాళములో (తథీం తతథీం) అని మిశ్రజాతిగా తగ్గింపు ప్రాసితిని. వాయించునపుడు నాలుగు మిశ్రమములు రెండుచేతులతోను, మాడు మిశ్రమములు ఒక్కచేతుతోను, చిన్న మార్పుతోవచ్చే చివర మిశ్రమము రెండుచేతులతోను మొత్తము యొనిమిది వాయించవలసియుండును. ఇట్లే ప్రతితాళముందు చివరవచ్చు తగ్గింపు జాతులను వాయించవలసియుండును.

చినపాలవరుసలు క్రియకు ఒక అశ్వరము చొప్పున, పెదపాలవరుసలు, జంట వరుసలు క్రియకు రెండక్షరముల చొప్పున, అదితాళము, రూపకతాళము, మిశ్రచాపు తాళము, త్రైశ్రేష్టపుట తాళము క్రియకు నాలుగు అశ్వరముల చొప్పున, త్రైశ్రేష్టకతాళము, క్రియకు రెండక్షరముల చొప్పున ప్రాయడ మయినది. కావున పాతములు వల్లించునపుడు వై విధము గమనించవలయును.

మృదంగ బోధని

శుక్లాంబరథరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భజమ్
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వవిష్ణుపచాన్తయే.

శారదా శారదామౌఖజనదనా వదనామ్యజే
సర్వదా సర్వదానైన్నాకం సన్నిధి స్నన్నిధింక్రియాత్

గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః

గురుబ్రహ్మో గురుర్యిష్టు గురుదేవో మహాశ్వరః
గురుస్నాత్కో త్వరబ్రహ్మో త్వస్తైన్ శ్రీ గురవేనమః

శ్రీరామచంద్రః ప్రిత పారిజాతః
సమస్తకల్యాణా గుణాభిరామః
శీతాముఖాంభోరువూ చంచరీకః
నిరంతరం మంగళ మాతనోతు.

ప్రార్థనా శబ్దము

తోం తోం తక

తోం తోం తక

తకిటు తకిటు

తాత్తు ధీంతా తోంగా

తాం తాంతాం తాంతాం.

ఇది ప్రారంభమున ప్రార్థనకేగాని సాధనకుగాను.

(1)

మృదంగ బోధిని

1

1 - వ పారము

అదితాళము — చినపాల వరుసలు

	1. లఘువు			0. గ్రుతము			0. గ్రుతము		
1.	త	ధ	తొం	నం	త	ధ	తొం	నం	
2.	త	త	ధ	ధ	తొం	తొం	నం	నం	
3.	త	త	త	.	ధ	ధ	ధ	.	
	తొం	తొం	తొం	.	నం	నం	నం	.	
4.	త	త	త	త	ధ	ధ	ధ	ధ	
	తొం	తొం	తొం	తొం	నం	నం	నం	నం	
5.	త	.	త	ర	ధ	.	త	ర	
	తొం	.	త	ర	నం	.	త	ర	
6.	త	త	త	ర	ధ	ధ	త	ర	
	తొం	తొం	త	ర	నం	నం	త	ర	
7.	త	త	త	ర	త	.	త	ర	
	ధ	ధ	త	ర	ధ	.	త	ర	
	తొం	తొం	త	ర	తొం	.	త	ర	
	నం	నం	త	ర	నం	.	త	ర	

రూపకతాళము

O. గ్రుతము

1. లఘువు

8.	త	.	త	రి	క్ష	ట
	ధి	.	త	రి	శ	ట
	తొం	.	త	రి	శ	ట
	నం	.	త	రి	శ	ట

2

9.	త	త	త	రి	క్ష	ట
	ధి	ధి	త	రి	శ	ట
	తొం	తొం	త	రి	శ	ట
	నం	నం	త	రి	శ	ట

3

10.	త	త	త	రి	క్ష	ట
	త	.	త	రి	శ	ట
	ధి	ధి	త	రి	శ	ట
	ధి	.	త	రి	శ	ట
	తొం	తొం	త	రి	శ	ట
	తొం	.	త	రి	శ	ట
	నం	నం	త	రి	శ	ట
	నం	.	త	రి	శ	ట

అదితాళము — పెదపాల వరుసలు

1. లఘువు

1. తా
తొం

తరి తరి కీట

O. గ్రుతము

ధి తరి

O. గ్రుతము

తరి కీట

2. త త
తొంతర / త తరి / కీట
ర / తొం తరి / కీట

2

ధిత
నంతర / ధ
ర / నంతరి / కీట
తరి / కీట ||

1. లఘువు

O. గ్రుతము

O. గ్రుతము

3

3.	త	తరి	తరి	కిటు	తత	ర / త	తరి /	కిటు
	ధ	తరి	తరి	కిటు	ధిత	ర / ధ	తరి /	కిటు
	తొ	తరి	తరి	కిటు	తొంత	ర / తొ	తరి /	కిటు
	నా	తరి	తరి	కిటు	నంత	ర / న	తరి /	కిటు

4

4.	త	తరి	కిటు	త	త	ర	ణ	టూ
	ధ	తరి	కిటు	ధ	త	ర	ణ	టూ
	తొ	తరి	కిటు	తొ	త	ర	ణ	టూ
	నా	తరి	కిటు	నా	త	ర	ణ	టూ

5

5.	త	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా
	ధ	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా
	తొ	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా
	నా	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా

6

6.	త	తరి	కిటు	త	త	క	ణ	టూ
	త	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా
	ధ	తరి	కిటు	ధ	త	ర	ణ	టూ
	ధ	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా
	తొ	తరి	కిటు	తొ	త	ర	ణ	టూ
	తొ	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా
	నా	తరి	కిటు	నా	త	క	ణ	టూ
	నా	తరి	కిటు	తొ	త	క	ధ	నా

1. లఘువు

2. గ్రుతము

3. గ్రుతము

7

7.	తా	తరి	తరి	కిట	తా	తా	తా	రీ
	ధీ	తరి	తరి	కిట	ధీ	ధీ	తా	రీ
	తోం	తరి	తరి	కిట	తోం	తోం	తా	రీ
	నాం	తరి	తరి	కిట	నాం	నాం	తా	రీ

8

8.	తా	తరికిట	కిట	తా	తా	రీ	గ్ర	టా
	ధీ	తరికిట	కిట	ధీ	తా	రీ	గ్ర	టా
	తోం	తరికిట	కిట	తోం	తా	రీ	గ్ర	టా
	నాం	తరికిట	కిట	నాం	తా	రీ	గ్ర	టా

9

9.	తా	తరికిట	కిట	తాం	తరికిట	తాం	తరికిట	తాంగిట
	ధీ	తరికిట	కిట	ధీ	తరికిట	తాం	తరికిట	తాంగిట
	తోం	తరికిట	కిట	తోం	తరికిట	తాం	తరికిట	తాంగిట
	నాం	తరికిట	కిట	నాం	తరికిట	తాం	తరికిట	తాంగిట

10

10.	తా	తరి	కిట	తక	తక	ధిన	తాం	గిట
	ధీ	తరి	కిట	తక	తక	ధిన	తాం	గిట
	తోం	తరి	కిట	తక	తక	ధిన	తాం	గిట
	నాం	తరి	కిట	తక	తక	ధిన	తాం	గిట

11

11.	తా	తరి	తరి	కిట	ధివు	తక	తరి	కిట
	ధీ	తరి	తరి	కిట	ధివు	తక	తరి	కిట
	తోం	తరి	తరి	కిట	ధివు	తక	తరి	కిట
	నాం	తరి	తరి	కిట	ధివు	తక	తరి	కిట

1. అఘువు

0. గ్రుతము

0. గ్రుతము

12

12.	తాం	గిటు	తక	ధీ	తరి	కిటు	తక	ధిన
	ధీం	గిటు	తక	ధీ	తరి	కిటు	తక	ధిన
	తోం	గిటు	తక	ధీ	తరి	కిటు	తక	ధిన
	నాం	గిటు	తక	ధీ	తరి	కిటు	తక	ధిన ॥

13

13.	తా	తరి	తరి	కిటు	తక	తరి	తరి	కిటు
	తరి	కిటు	తాం	గిటు	ధిను	తక	తరి	కిటు
	ధీ	తరి	తరి	కిటు	తక	తరి	తరి	కిటు
	తరి	కిటు	తాం	గిటు	ధిను	తక	తరి	కిటు
	తోం	తరి	తరి	కిటు	తక	తరి	తరి	కిటు
	తరి	కిటు	తాం	గిటు	ధిను	తక	తరి	కిటు
	నాం	తరి	తరి	కిటు	తక	తరి	తరి	కిటు
	తరి	కిటు	తాం	గిటు	ధిను	తక	తరి	కిటు ॥

14

14.	తా	తరి	కిటు	ధీ	తరి	కిటు	తాం	గిటు
	ధీ	తరి	కిటు	తోం	తరి	కిటు	తాం	గిటు
	తోం	తరి	కిటు	నాం	తరి	కిటు	తాం	గిటు
	కిటు	తక	తాం	గిటు	ధిను	తక	తరి	కిటు ॥

15

15.	తత	రికి	టుతోం	. ధి	తరి	కిటు	తోం .	తోం .
	ధిత	రికి	టుతోం	. తోం	తరి	కిటు	తోం .	తోం .
	తోంత	రికి	టుతోం	. నం	తరి	కిటు	తోం .	తోం .
	తక	ధిన	తాం	గిటు	ధిను	తక	తరి	కిటు ॥

1. లఘువు

O. గ్రుతము

O. గ్రుతము

16

16.	త	..	త	త	ధ	న	త	..
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తోం	తరి
	కిట	నాం	తరి	కిట	ధిను	తక	తరి	కిట
	ధ	..	త	త	ధ	న	ధ	..
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తోం	తరి
	కిట	నాం	తరి	కిట	ధిను	తక	తరి	కిట
	తోం	..	త	త	ధ	న	తోం	..
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తోం	తరి
	కిట	నాం	తరి	కిట	ధిను	తక	తరి	కిట
	నాం	..	త	త	ధ	న	నాం	..
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తోం	తరి
	కిట	నాం	తరి	కిట	ధిను	తక	తరి	కిట
	నాం	..	త	త	ధ	న	నాం	..
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తోం	తరి
	కిట	నాం	తరి	కిట	ధిను	తక	తరి	కిట

17

17.	తాం	గిట	త	త	ధ	న	తాం	గిట
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తాం	గిట
	త	ధిం	తరి	కిట	ధిను	తక	తరి	కిట
	ధిం	గిట	త	త	ధ	న	ధిం	గిట
	త	త	ధ	న	త	త	ధ	న
	త	తరి	కిట	ధ	తరి	కిట	తాం	గిట

1. లఘువు

తా	ధిం	తరి	కిటు	ధివు	తక	తరి	కిటు
తోం	గిటు	తా	తా	ధీ	నా	తోం	గిటు
తా	తా	ధీ	నా	తా	తా	ధీ	నా
తా	తరి	కిటు	ధీ	తరి	కిటు	తాం	గిటు
తా	ధిం	తరి	కిటు	ధివు	తక	తరి	కిటు
నాం	గిటు	తా	తా	ధీ	నా	నాం	గిటు
తా	తా	ధీ	నా	తా	తా	ధీ	నా
తా	తరి	కిటు	ధీ	తరి	కిటు	తాం	గిటు
తా	ధిం	తరి	కిటు	ధివు	తక	తరి	కిటు

18

18.	తా	తా	..	తా	తా	తరి	తరి	కిటు
	తా	తా	తా	తా	తా	తరి	తరి	కిటు
	తా	తా	తా	తరి	తరి	కిటు	తా	తా
	తా	తరి	తరి	కిటు	తా	తరి	తరి	కిటు
	తరి	కిటు	తశం	. గు	ధివు	తక	తరి	కిటు
	ధీ	ధీ	..	ధీ	ధీ	తరి	తరి	కిటు
	ధీ	ధీ	ధీ	ధీ	ధీ	తరి	తరి	కిటు
	ధీ	ధీ	ధీ	తరి	తరి	కిటు	ధీ	ధీ
	ధీ	తరి	తరి	కిటు	ధీ	తరి	తరి	కిటు
	తరి	కిటు	తశం	. గు	ధివు	తక	తరి	కిటు
	తోం	తోం	..	తోం	తోం	తరి	తరి	కిటు
	తోం	తోం	తోం	తోం	తోం	తరి	తరి	కిటు
	తోం	తోం	తోం	తరి	తరి	కిటు	తోం	తోం
	తోం	తరి	తరి	కిటు	తోం	తరి	తరి	కిటు

	1. లఘువు	0. గ్రుతము	0. గ్రుతము				
తరి	కిట	తళం	. గు	ధికు	తక	తరి	కిట
నా	నా	.	నా	నాం	తరి	తరి	కిట
నా	నా	నా	నా	నాం	తరి	తరి	కిట
నా	నా	నాం	తరి	తరి	కిట	నా	నా
నాం	తరి	తరి	కిట	నాం	తరి	తరి	కిట
తరి	కిట	తళం	. గు	ధికు	తక	తరి	కిట

జంటవరును

I

	1. లఘువు	0. గ్రుతము	0. గ్రుతము
1. త త త ర్యు ణు త ర్యు ణు ధి ధి త ర్యు ణు త ర్యు ణు	తొం తొం త ర్యు ణు త ర్యు ణు నం నం త ర్యు ణు త ర్యు ణు		

2

2. త ర్యు ణు ధ ణ త ర్యు ణు ధి ర్యు ణు ధ ణ త ర్యు ణు	తొం ర్యు ణు ధ ణ త ర్యు ణు నం ర్యు ణు ధ ణ త ర్యు ణు
---	--

3

3. త ర్యు ణు త ర్యు ణు ధ ణ ధి ర్యు ణు త ర్యు ణు ధ ణ
తొం ర్యు ణు త ర్యు ణు ధ ణ నం ర్యు ణు త ర్యు ణు ధ ణ

4

4. త ర త త రత త ర ధ ణ త ధ ణ త ధ ణ
ర్యు ణు త ర్యు ణుత ర్యు ణు ధి మి త ధి మి త ధి మి

5

5. త ర త ర త రత ధ ణ ధ ధ ణ ధ ణ త ధ ణ
ర్యు ణు త ర్యు ణు ర్యు ణుత ధి మి త ధి మి ధి మి త

6

6. త ర త ర త త రత ధ ణ త ణ త ధ ణ త ధ ణ
ర్యు ణు ర్యు ణు త ర్యు ణుత ధి మి ధి మి ధి మి త

దాటువరుసలు

1. లఘువు

0. గ్రుతము

0. గ్రుతము

1.	త .	త ధిం	. గు	ధి .	త ధిం	. గు	తొం .	త ధిం
	, గు	నం .	త ధిం	. గు	ధి కు	త క	త రి	కి టు

2

2.	త .	త శం	. గు	ధి .	త శం	. గు	తొం .	త శం
	, గు	నం .	త శం	. గు	త క	ధ .	త శం	. గు

3

3.	త ణ	త ధిం	. గు	ధి ను	త ధిం	. గు	తొ ణ	త ధిం
	, గు	న ణ	త ధిం	. గు	త ణ	త ణ	త ధిం	. గు

4

4.	<u>తాంగుడు</u>	త ధిం	. గు	<u>ధీంగుడు</u>	త ధిం	. గు	<u>తొంగుడు</u>	త ధిం
	, గు	<u>నాంగుడు</u>	త ధిం	. గు	<u>తాంగుడు</u>	<u>తకధిన</u>	<u>తకధి .</u>	<u>తశాంగు</u>

5

5.	త .	త డిం	. గు	త .	త డిం	. గు	త క
	ధ	త డిం	. గు	ధ	త డిం	. గు	త క
	తొం	త డిం	. గు	తొం	త డిం	. గు	త క
	నాం	త డిం	. గు	నాం	త డిం	. గు	త క
	త .	త డిం	. గు	ధ	త డిం	. గు	త డిం
	, గు	నాం	త డిం	. గు	త డిం	. గు	గు దు

ప్రశ్నలు

ప్రాణ
కు
తా
ది
నీ

1. లక్షున్

O. ప్రశ్నలకు

ప్రారంభంలో వీళు కులు మాత్రమే ఉన్నాయి

O. ప్రాతిష్ఠ

మృదంగ బోధన

ହ
ହ
ହ
ହ

అందులో వ్యవస్థలు ప్రాచీనమైనవి. కొన్ని వ్యవస్థలు ప్రాచీనమైనవి. కొన్ని వ్యవస్థలు ప్రాచీనమైనవి. కొన్ని వ్యవస్థలు ప్రాచీనమైనవి. కొన్ని వ్యవస్థలు ప్రాచీనమైనవి.

ହୁ ହୁ
କୁ କୁ
ଦୁ ଦୁ

ప్రాణికాల వ్యవస్థల ముఖ్యమైన ఉద్దేశాలలో ఒకటి
ప్రాణికాల వ్యవస్థల ముఖ్యమైన ఉద్దేశాలలో ఒకటి

१२

తెలుగు వారికి ప్రమాదం	ప్రమాదం తెలుగు వారికి	తెలుగు వారికి ప్రమాదం
తెలుగు వారికి ప్రమాదం	ప్రమాదం తెలుగు వారికి	తెలుగు వారికి ప్రమాదం
తెలుగు వారికి ప్రమాదం	ప్రమాదం తెలుగు వారికి	తెలుగు వారికి ప్రమాదం
తెలుగు వారికి ప్రమాదం	ప్రమాదం తెలుగు వారికి	తెలుగు వారికి ప్రమాదం
తెలుగు వారికి ప్రమాదం	ప్రమాదం తెలుగు వారికి	తెలుగు వారికి ప్రమాదం

1. ఉపాయములు

O. [దుర్గమ]

1. ఉపాయాలు

O. ప్రసూతిము

O. ప్రముఖులు

2

දොශ බ්‍රේ දි න

12

3

1. లఘువు

O. ప్రమాదము

O. ప్రమాదము

తను ధిను	తత ధిను	తక ధిను	తత ధిను	తను ధిను	తత ధిను	నాం తాం తాం ..
తను ధిను	తత ధిను	తక ధిను	తత ధిను	తను ధిను	తత ధిను	నాం తాం తాం ..
తను ధిను	తత ధిను	నాం తాం ..	తక ధిను	తక ధిను	తక ధిను	నాం తాం తాం ..
తను ధిను	తత ధిను	తాం ..	తను ధిను	తత ధిను	తను ధిను	తత ధిను

మృదంగ బో

తత ధిను	తత ధిను	తక ధిను	తత ధిను	తత ధిను	నాం తాం తాం ..
తత ధిను	తత ధిను	తక ధిను	తత ధిను	తత ధిను	నాం తాం తాం ..
తత ధిను	తత ధిను	నాం తాం ..	తక ధిను	తక ధిను	నాం తాం తాం ..
తత ధిను	తత ధిను	తాం ..	తను ధిను	తత ధిను	తత ధిను

ధిను / తత	ధిను / ధిను	తత ధిను /	తత ధిను	తత ధిను	నాం తాం తాం ..
ధిను / తత	ధిను / ధిను	తత ధిను /	తత ధిను	తత ధిను	నాం తాం తాం ..
ధిను ధిను	తత ధిను	నాం తాం ..	తాం ..	ధిను ధిను	నాం తాం తాం ..
ధిను ధిను	తత ధిను	తాం ..	ధిను ధిను	తత ధిను	ధిను ధిను తత ధిను

1. లభ్యును

O. క్రూతము

O. క్రూతము

17

తను ధను తత ధింగిటు నను ధను తత ధింగిటు తను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 తను ధను తత ధింగిటు నను ధను తత ధింగిటు తను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 తను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 తను ధను తత ధింగిటు తను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 తను ధను తత ధింగిటు తను ధను తత ధింగిటు నాం ధను తత ధింగిటు ||

మృదు బోధించి

18

ధను / తత ధింగిటు / ధను తత ధింగిటు / ధను ధను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 ధను / తత ధింగిటు / ధను తత ధింగిటు / ధను ధను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 ధను ధను తత ధింగిటు నాం తాం తాం . .
 ధను ధను తత ధింగిటు తరికిటు ధను ధను తత తరికిటు ||

19

తాంగిటు తత ధను / తాంగిటు తత ధను | తత ధను తత ధను తాం తాం తాం . .
 తాంగిటు తత ధను / తాంగిటు తత ధను | తత ధను తత ధను తాం తాం తాం . .
 తాంగిటె ధింగిటు తత ధను నాం తాం తాం . .
 తాంగిటు ధింగిటు తత ధను తత ధను తాం తాం . .

తాంగిటు ధింగిటు తత తాంగా || లౌ

తాం తరికిలు / త ధను / తాంతరి కిలు / త ధను / తత ధను
తాం తరికిలు / త ధను / తాంతరి కిలు / త ధను / తత ధను
తాం తరికిలు / త ధను / తాంతరి కిలు / త ధను / తత ధను
తాం తరికిలు / త ధను / తాంతరి కిలు / త ధను / తత ధను
తాం తరికిలు / త ధను / తాంతరి కిలు / త ధను / తత ధను

తప్పన దిను తప్పన దిను / నీం తరికెలు దిను దిను
తప్పన దిను తప్పన దిను తరికెలు దిను దిను / నీం తరికెలు దిను
తప్పన దిను తప్పన దిను తరికెలు దిను దిను / నీం తరికెలు దిను
తప్పన దిను తప్పన దిను తరికెలు దిను దిను / నీం తరికెలు దిను
తప్పన దిను తప్పన దిను తరికెలు దిను దిను / నీం తరికెలు దిను

తరికెటు / త ధను / తాంతరికెటు / త ధను /
తరికెటు / త ధను / తాంతరికెటు / త ధను /
తరికెటు ధను నాం తాం నాం తాం
తరికెటు తరికెటు తకధన తాం . .

తరికెటు	తక్క దిన	తరికెటు	తక్క దిన	తరికెటు	తక్క దిన
అ	అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ	అ

କରୁଣାମୁଖ ପଦମୁଖ ପଦମୁଖ
କରୁଣାମୁଖ ପଦମୁଖ ପଦମୁଖ
କରୁଣାମୁଖ ପଦମୁଖ ପଦମୁଖ
କରୁଣାମୁଖ ପଦମୁଖ ପଦମୁଖ

ప్రాణి వ్యక్తి

అంతిమ ప్రాణంలో విషాదం చేసిన విషాదం లో విషాదం
అంతిమ ప్రాణంలో విషాదం చేసిన విషాదం లో విషాదం
అంతిమ ప్రాణంలో విషాదం చేసిన విషాదం లో విషాదం
అంతిమ ప్రాణంలో విషాదం చేసిన విషాదం లో విషాదం

తరికెటు	తక్క దిన	తరికెటు	తక్క దిన	తరికెటు	తక్క దిన
అ	అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ	అ

అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ
అ	అ	అ	అ	అ

1. లఘువు

O. దుల్చము

29

६३

36

తను దిను తను దిను

ధను ధను / తత్త ధను ధను /
 ధను ధను / తత్త ధను ధను /
 ధను ధను / తత్త ధను ధను /
 . . . కలా

କ	କ	କ	କ
-	-	-	-
•	•	•	•
କ୍ଷ	କ୍ଷ	କ୍ଷ	କ୍ଷ
-	-	-	-
•	•	•	•
ତ୍ର	ତ୍ର	ତ୍ର	ତ୍ର
-	-	-	-
•	•	•	•

ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న
ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న
ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న
ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న
ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న	ప్రశ్న

37

38

పత్ర కుధి	.. . నా	తక్కు కుధి	.. . నా	పత్ర తక్కిలు
పత్ర కుధి	.. . నా	తక్కు కుధి	.. . నా	పత్ర తక్కిలు
. పత్ర తాం	గిటు తక్కిలు	తక్కు కుధి	.. . నా	గిటు తక్కిలు
పత్ర కుధి	—	—	—	—

40

42

కు తం తకు
కు తం తకు
కు తం తకు
కు తం తకు ||

తుక ద్వి తుత్తంగుండు
తుక ద్వి తుత్తంగుండు
తుక ద్వి తుత్తంగుండు
తుక ద్వి తుత్తంగుండు ||

ପୁରୁଷ କାନ୍ତି କାନ୍ତି
ପୁରୁଷ କାନ୍ତି କାନ୍ତି

తరు తరు తరు తరు తరు

ప్రతిరక్షణ	ప్రతిరక్షణ	ప్రతిరక్షణ
------------	------------	------------

ప్రారంభిక	ప్రారంభిక	ప్రారంభిక	ప్రారంభిక
ప్రారంభిక	ప్రారంభిక	ప్రారంభిక	ప్రారంభిక

ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు
ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు
ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు
ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు
ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు	ప్రారంభిక విషయాల కు

ప్రాణికి విషాదం కలుగుతే అస్తిత్వము విషాదం కలుగుతే
ప్రాణికి విషాదం కలుగుతే అస్తిత్వము విషాదం కలుగుతే
ప్రాణికి విషాదం కలుగుతే అస్తిత్వము విషాదం కలుగుతే
ప్రాణికి విషాదం కలుగుతే అస్తిత్వము విషాదం కలుగుతే

O. ప్రాచుర్యము

నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	తం తరికెలు కొను	తం తరికెలు కొను	తం తరికెలు కొను
నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొను
నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొను
నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొను
నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొం	తరికెలు కొను	నం తరికెలు కొను

84

49

53

విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 . విషాదము / విషాదము

విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 . విషాదము / విషాదము

విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 . విషాదము / విషాదము

విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 విషాదము / విషాదము
 కులు తరువాత లూ త భాజన రుణులు తరువాత
 . విషాదము / విషాదము

ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు
ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు
ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు
ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు
ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు	ప్రశ్నలు

၅

५

ఎక్కువ

తయ తరికీలు నిచ్చుతక తరికీలు నిచ్చుతక తరికీలు

54

O. ప్రమాదముల కుటుంబము (ప్రమాదముల కుటుంబము) :

తాంగిలు తాఫ్సం	నాంగిలు తాఫ్సం	తాంగిలు తాఫ్సం	తాంగిలు తాఫ్సం
తాంగిలు తాఫ్సం	నాంగిలు తాఫ్సం	తాంగిలు తాఫ్సం	తాంగిలు తాఫ్సం
తాంగిలు తాఫ్సం	నాంగిలు తాఫ్సం	నన తళంగుదు	రికులక తరికెలు
నన తళంగుదు	రికులక తరికెలు	తాం .. .	నన తళంగుదు

O. ప్రాతిష్ఠానికమై

ప్రశ్నలు

నత తదిం	నత తదిం	నత తదిం	నత తదిం
తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం
తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం
తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం
తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం	తత తదిం

తథినుత	తథి సుత				
తథినుత	తథి సుత				
తథినుత	తథి సుత				
తథినుత	తథి సుత				
తథినుత	తథి సుత				

తథిను త	దిను తథి	ను తథిను
తథిను త	దిను తథి	ను తథిను
తథిను త	దిను తత	దిను తథి
నుతథిను	తత దిను	తథిను త

నువ్వులు	-	నువ్వులు	-
నువ్వులు	-	నువ్వులు	-

ప్రశ్నలకు వివరాలు

ప్రాణ / ముద్ర

అను తద
 నుత ధిను
 వాస్తవముత
 వధిను / తం
 అను తద
 నుత ధిను
 వాస్తవముత
 వధిను / తం

శక్తి పరమాంబు ||

తత్కాళ
ధిను తద్గా
ను | తద్గాను ||

ప్రముఖ

O. ప్రాతిష్ఠానికము

O. దుతము (యు). ఆట. 32.

ప్రాణికం
ప్రాణికం / ప్రాణికం

କାନ୍ଦିଲ୍ଲା
କାନ୍ଦିଲ୍ଲା
କାନ୍ଦିଲ୍ଲା

ప్రాణికి విషాదం

ప్రారంభించిన
అధికారి

6

తథివులు | తథివులు

ప్రమాదించిన వీరు

భద్ర తరువాత
ప్రమాద విషయం

64

ପାତ୍ର କଥା

- - -

କ	୧୦	ପାତା	ବିନ୍ଦୁ	କାଳି
ସ	୧୦	ପାତା	ବିନ୍ଦୁ	କାଳି
କ	୧୦	ପାତା	ବିନ୍ଦୁ	କାଳି
ସ	୧୦	ପାତା	ବିନ୍ଦୁ	କାଳି
କ	୧୦	ପାତା	ବିନ୍ଦୁ	କାଳି

ప్రాతిష్ఠానికం

• - - •
• - - •
• - - •

5

ప్రా.	ప్రా.	ప్రా.
తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు
ప్రా.	ప్రా.	ప్రా.
తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు

67 68

କାନ୍ଦିର ପାଇଁ ଏହାର କାନ୍ଦିର ପାଇଁ
କାନ୍ଦିର ପାଇଁ ଏହାର କାନ୍ଦିର ପାଇଁ
କାନ୍ଦିର ପାଇଁ ଏହାର କାନ୍ଦିର ପାଇଁ
କାନ୍ଦିର ପାଇଁ ଏହାର କାନ୍ଦିର ପାଇଁ

1. లక్షున్

75	తరువాత తరువాత	తరువాత తరువాత	తరువాత తరువాత
తరువాత	తరువాత	తరువాత	తరువాత
తరువాత	తరువాత	తరువాత	తరువాత
తరువాత	తరువాత	తరువాత	తరువాత
తరువాత	తరువాత	తరువాత	తరువాత

తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు
తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు
తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు
తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు
తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు	తెలుగు

తాంగిలు ధినుతక	తరికిలు / తాంగిలు ధినుతక తరికిలు	ధినుతక తరికిలు /
తాంగిలు ధినుతక	తరికిలు ధినుతక తరికిలు	ధినుతక తరికిలు

తశ్టంగుడు ధికుతక తరికీలు | తశ్టంగుడు ధికుతక తరికీలు |
 తశ్టంగుడు ధికుతక తరికీలు | తశ్టంగుడు ధికుతక తరికీలు |

O. ప్రయతనము (ముల్). జూస. 37

O. ప్రశ్నలు

1. లభ్యమన్

ପ୍ରକାଶନ
ବିଭାଗ

ప్రశ్నలు

ప్రచురణము

1. లక్షున్వ

0. ప్రధానము

తొంతకును	తక ఫిం
తొంతకును	తక ఫిం
తొంతకును	తక ఫిం

1. ఎమ్ముచు

తకతరి తరికెలు	తక ఫిం
తకతరి తరికెలు	తక ఫిం
తకతరి తరికెలు	తక ఫిం

3

తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	ఫిం న్నో
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	ఫిం న్నో
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొంతకు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి

4

తొం తరికెలు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	ఫిం న్నో
తొం తరికెలు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి
తొం తరికెలు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	ఫిం న్నో
తొం తరికెలు తొం	తకు ఫిం	తకు ఫిం	తకు కిట్టి

య్య దందబోధి

39

O. ప్రాతిష్ఠానము

శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొం	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు
శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొం	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు
శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొం	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు
శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొంగిలు	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు

1. లక్షున్వ

శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొం	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు
శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొం	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు
శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొం	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు
శ్రీ న్నాం	తరికిలు తొంగిలు	తకు ద్రో	కుకునున తథాంగు

మృదంగ బోధిని

ପ୍ରସାଦ ପ୍ରସାଦ / ପ୍ରସାଦ
ପ୍ରସାଦ ପ୍ରସାଦ / ପ୍ରସାଦ

ప్రశ్నలకు

1. లభ్యమను

మృదంగ బోధన

మృందగబ్రాధిని

ధిను ధిను	తన / ధిను	ధిను ధిను	తన / ధిను
తన / ధిను	తన / ధిను	ధిను ధిను	తన / ధిను
ధిను ధిను	తన / ధిను	ధిను ధిను	తన / ధిను
తన / ధిను	తన / ధిను	ధిను ధిను	తన / ధిను
ధిను ధిను	తన / ధిను	ధిను ధిను	తన / ధిను

ప్రాచీన వ్యాఖ్యలు

ధిను ధిను	తన ధిను	ధిను తన
ధిను ధిను	తన కిట్టరుణులు	కుకునన తప్పాంగు
ధిను ధిను	తన కిట్టరుణులు	కుకునన తప్పాంగు
ధిను ధిను	తన కిట్టరుణులు	కుకునన తప్పాంగు
ధిను ధిను	తన కిట్టరుణులు	కుకునన తప్పాంగు
ధిను ధిను	తన కిట్టరుణులు	కుకునన తప్పాంగు
ధిను ధిను	.. . కిట్టరుణులు	కుకునన తప్పాంగు

తను ధిను	ధిను తను
తను ధిను	ధిను నను
తను ధిను	ధిను . తను
తను ధిను	ధిను నను
తను ధిను	ధిను తను
తను ధిను	ధిను నను
తను ధిను	ధిను తరికిలు
తను ధిను	తరికిలు తక్క దిన

ఎస్క్రిప్చన్

మృదంగ బోధన

O. ప్రమత్తము

1. లఘువున్న

12

తను ధిను	ధిను / తను	ధిను తను	తను ధిను / తను	ధిను తను / కిట్టం
తను ధిను	ధిను / నను	ధిను తను	నను ధిను / తక్కరి	ధిను తను / కిట్టం
తను ధిను	తను తను	ధిను తను	తను ధిను	ధిను తను
తను ధిను	తను నను	ధిను తను	నను ధిను	కిట్టంతక కిట్టం
తను ధిను	తను తను	ధిను తను	తను ధిను	కిట్టంతక కిట్టం
తను ధిను	తను నను	ధిను తను	నను ధిను	కిట్టంతక కిట్టం
తను ధిను	తను తక్కరి	కిట్టంతక కిట్టం	తను ధిను	కిట్టంతక కిట్టం
తను ధిను	కిట్టంతక !	తక్క తరికిటు	తక్క కిట్టంతక !	కిట్టంతక కిట్టంతక !
1.3				
తను తను	ధిను / తను	ధిను తను	ధిను / తను	తను ధిను /
తను తను	ధిను / నను	ధిను ధిను	ధిను / కుకునన	కుకునన తథాంగు
తను తను	ధిను	తను ధిను	తను తను	తను ధిను
తను తను	ధిను	ధిను నను	నను తను	కుకునన తథాంగు
తను తను	ధిను	తను ధిను	తను తను	కుకునన తథాంగు
తను తను	ధిను	తను ధిను	తను తను	కుకునన తథాంగు
తను తను	ధిను	తను ధిను	నను తను	కుకునన తథాంగు
తను తను	ధిను కుకునన	కుకునన తథాంగు	తను తను	కుకునన తథాంగు
కుకునన కుకునన	తథాంగు త	కుకునన తథాంగు	కుకునన	కుకునన తథాంగు

44

హృదయ చోటు

ప్రాణికా

1. ఎస్తువు

14

۲۰

మృదంగ బుట్ట ధని

ప్రమాదము

ప్రశ్నలు

1. లక్షున్

తథాం తప్పనిటి నో నో నో
కిట్లురుచుటులు కిట్లురుచుటులు వెళుపులు వెళుపులు వెళుపులు
తథాం తప్పనిటి నో నో నో
కిట్లురుచుటులు కిట్లురుచుటులు వెళుపులు వెళుపులు వెళుపులు
తథాం తప్పనిటి నో నో నో
కిట్లురుచుటులు కిట్లురుచుటులు వెళుపులు వెళుపులు వెళుపులు
తథాం తప్పనిటి నో నో నో
కిట్లురుచుటులు కిట్లురుచుటులు వెళుపులు వెళుపులు వెళుపులు

ప్రశ్నలకు

1. లక్షున్

ప్రశ్నలకు

1. వాసుదేవ

3

ప్రశ్నల ము

1. లక్షున్వ

24

25

మర్దంగబోధిని

తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంతరి	కెను కొం తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంగిలు	దుకుతక తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంతరి	కెను కొం తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంగిలు	దుకుతక తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంతరి	దుకుతక తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంగిలు	దుకుతక తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంగిలు	దుకుతక తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంతరి	దుకుతక తరికిలు
తొం తరికిలు స్థం	తరికిలు తొంగిలు	దుకుతక తరికిలు
తొక తరికిలు త	.. తొంగిలు	దుకుతక తరికిలు

మృదంగ బోధిని

ప్రశ్నలు

1. లక్షున్వ

మృదంగ బోధని

ప్రచురణ

1. వాస్తవము

3

మృదంగ బోధన

०

1. లక్షున్

క్రిటికలు తం	తక్కిలు తం	నక్కిలు తం	క్రిటికలు తం	క్రిటికలు తం
క్రిటికలు తం	నక్కిలు తం	క్రిటికలు తం	క్రిటికలు తం	క్రిటికలు తం
క్రిటికలు తం	నక్కిలు తం	క్రిటికలు తం	క్రిటికలు తం	క్రిటికలు తం
37	తరిపతి కీటు తం	తరిపతి కీటు తం	తరిపతి కీటు తం	తరిపతి కీటు తం
తరిపతి కీటు తం				
తరిపతి కీటు తం				

తికటు తం	తికటు	తం	ద.
నికటు తం	నికటు	తికటు	తం
తికటు తం	తికటు	తం	ద.
నికటు తం	నికటు	తికటు	తం
తరితరి కిటు తం		తరితరి కిటు	తం
తరితరి కిటు తం		తరితరి కిటు	తం
తరితరి కిటు తం		తరితరి కిటు	తం
తరితరి కిటు తం		తరితరి కిటు	తం

ଅୟ ଉ ଦ ନ ା ନ ପ ନ

మృందగంబోధని

మృదంగ బ్రంధన

ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం
ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం
ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం
ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం
ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం	ప్రాణికి విషాదం

తెంపోలు ధికువుక	తరికిలు తకరిన	క్క .. . తెంపోలు
తెంపోలు ధికువుక	తరికిలు తకరిన	తం .. . తకరిన
తెంపోలు ధికువుక	తరికిలు తమిలు	దికువుక తరికిలు
తెంపోలు ధికువుక	తరికిలు తమిలు	

|| బ్రహ్మా కృతిస్తు
వంశాలు . .

మృదంగ బోధన
|| గ్రంథిల వివరాలు అప్పణి
శిక్షణ ప్రాచీన కాలానికి
సమాచారాల వివరాలు
|| గ్రంథిల వివరాలు అప్పణి

శ్రీ	తరికటు	
శ్రీ	తరికటు	
శ్రీమతి	తరికటు	
శ్రీమతి	తరికటు	

|| మెక్కిరిల కుతుంబా
మెక్కిరిల కుతుంబా
మెక్కిరిల కుతుంబా
మెక్కిరిల కుతుంబా

మృదువు బ్రాహ్మణ

తాళిం	తాళిం	తాళిం

మృదంగ బోధిని

మృదంగ బోధన

మృందగ బ్రాహ్మి

మృదంగ బ్రాహ్మణి

63

12

88
6

మృదంగ బోధన

మృదంగ బోధిని

四

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

6

6

2

۱۰

6

6

8

తొంగిటు తొంగిటు తొంగిటు	తొంగిటు తొంగిటు తొంగిటు	తొంగిటు తొంగిటు తొంగిటు
తొంగిటు తొంగిటు తొంగిటు	తొంగిటు తొంగిటు తొంగిటు	తొంగిటు తొంగిటు తొంగిటు

భికుషాక తరికీలు	భికుషాక తరికీలు	భికుషాక తరికీలు	భికుషాక తరికీలు
-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

ధను | తత్త ధను తత్త ధను
ధను | తత్త ధను తత్త ధను

శ్రీ విజయ బాబు | ప్రమాద కుమార

॥ ప్రమాదం

21

మృదంగబోధన

ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి
ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి
ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి
ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి	ప్రాణి

॥ గ్రహణ కాలం

శిను	శిను	శిను	శిను
శిను	శిను	శిను	శిను

• గుండెల
తత్త్వ ధను ||

ప్రాచీన విషయము తత్త్వ ధిను	ధిను ధిను	ధిను ధిను	ధిను తద్విం	గింజలు .
------------------------------	-----------	-----------	-------------	----------

॥ ପ୍ରେସ୍ .

విను	విను	విను	విను	విను
విను	విను	విను	విను	విను
విను	విను	విను	విను	విను
విను	విను	విను	విను	విను
విను	విను	విను	విను	విను

• గొప్ప !!

భను / తత భను . భను భను . భను భను
భను తత . త . భం . గ . భం భను . భ . గింత ||

26 తత భను భను / తత భను . భను భను
భను భను భను . భ . భం . భ . భం . భ . భం ||

27 తత భను భను భను భను భను భను
భను భను భను . భ . భం . భ . భ . భ . భ . భ ||

28 తత భను భను / భం భను . భను భను
భను / భం భను భను భను . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ ||

29 తత భను భను ; భత భను భను భను
భను / భత భను . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ ||

30 తత భను భను ; భత భను భను భను
భను / భత భను . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ ||

31 భత భను / భను భను ; భను భను భను
తత భను / భను . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ . భ ||

۱۰

6

2

మృదంగబోధని

1

మృదంగ శోధని

ప్రశ్నల పునర్వ్యాఖ్య

ప్రశ్నల ప్రార్థన

ప్రశ్నలు

శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ
శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ
శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ
శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ	శ్రీంత	కుమ

O. ప్రమాదము

1. ఎస్తువు

ప్రాణి	వ్యక్తిగతి

1. లక్షున్

O. ప్రమత్తము

తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు
తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు
తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు
తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు
తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు	తారు తారు

1. ఉపాయాలు

ప్రశ్నలు

ప్రముఖ

1. ଏକାନ୍ତରୀ (ଶ୍ଵର). ସ୍ଵରୀ. ॥

८

1. లక్షున్వ

ప్రచురము

1. లఘువు (మృ). బ్రం. 78

କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ

କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ

କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି
କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି
କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି
କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି କାନ୍ତି

କଣ୍ଠ

କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ

କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ କୁ

O. ప్రధానమంతు

1. ఎప్పుడు

O. ఉత్సవము

1. లభ్యము (వ్యా). - 25%. 80

1

1. లక్షున్ (మూ). 256. 84.

O. ప్రముఖులు

1. ఉపయుక్త

(C) ప్రముఖులు

0. దుతము
1. ఎస్యున్ (ము). 25-3. 86

ఎక్కువ

ప్రశ్నలు

1. లక్షున్ (ము). 25/- . 86-

విషాదము	విషాద	విషాద	విషాద
విషాదము	విషాద	విషాద	విషాద
విషాదము	విషాద	విషాద	విషాద
విషాదము	విషాద	విషాద	విషాద
విషాదము	విషాద	విషాద	విషాద

0. ప్రమతన	1. లక్షులు (ముం. జ్యో. 89)
తళంగుదు	తళంగుదు
తలి	కుకును
తలాంగెలు	కుకును
త	కుకును
ననతళం	కుకును
ననతళ	కుకును

శ్రీనివాస వెంకటరమణ

କୁଳାଳ
ପାତାଳ
ବିଦ୍ୟାଲୟ
ଶରୀର
ମହିଳା
ପାତାଳ
କୁଳାଳ
ବିଦ୍ୟାଲୟ
ଶରୀର
ମହିଳା
ପାତାଳ
କୁଳାଳ
ବିଦ୍ୟାଲୟ
ଶରୀର
ମହିଳା
ପାତାଳ
କୁଳାଳ
ବିଦ୍ୟାଲୟ
ଶରୀର
ମହିଳା

ప్రాణి	వృక్షాలు	మండలాలు	సమాజాలు
ప్రాణి	వృక్షాలు	మండలాలు	సమాజాలు
ప్రాణి	వృక్షాలు	మండలాలు	సమాజాలు
ప్రాణి	వృక్షాలు	మండలాలు	సమాజాలు
ప్రాణి	వృక్షాలు	మండలాలు	సమాజాలు

29	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద
30	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద
31	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద
32	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద
33	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద	పునర్విషాద

1. లక్షున్వ

O. ప్రమా

O. పుత్రము

1. లఘువును (ముగి) బ్రాం. 90.

30	భద్ర	ను / క ధను / సత	ధను	ధను / త	ధను / క సత	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త
31	శివ	ను / క ధను	ధను	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త
32	శివ	ను / క ధను	ధను	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త
33	శివ	ను / క ధను	ధను	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త	ధను / క సత	ధను / క త

1. విషయాలు

ప్రమాదము

1. లక్షున్ (ముల్). 91

3

—	కిటు త	తి	తరికీలు	—
—	కిటు త	తి	తరికీలు	—
—	కిటు త	తి	తరికీలు	—
—	కిటు త	తి	తరికీలు	—
—	కిటు త	తి	తరికీలు	—

۱۰۷

1. లభ్యున్న
o. ద్రుతము

భాగంగిలు	తరికీలు	త.	.	త.	.	తాంగిలు	దికుతక
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	తాంగిలు	దికుతక
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
దికుతక	తరికీలు	త	.	త	.	త	.
తరికీలు	తరికీలు	త	.	త	.	తాంగిలు	దికుతక

କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ
କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ
କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ କୁଳାଳ

ପ୍ରକାଶନ
ବ୍ୟାକ
ପତ୍ର
-

ప్రాతిక్రియ అంశాల విభజన ము

ప్రశ్నలు

O. ప్రమత్నలు

O. ప్రమాదము

తක්සි	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్
శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తక්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తక්సి
తක්సి	శ్రీంతకున్								
శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తක්సి	శ్రీంతకున్	తక්సి
తක්సి	శ్రీంతకున్								

O. ప్రాతిష్ఠానికమైన

1. వాసుదేవ

కిమ్ము / ధను తల ధను ధను ధను . . తరితరి
 ధను . . తరితరి తరితరి తరితరి తరితరి
 కిమ్ము తల తల తల తల తల తల తల తల తల తల

9

శతకము

ప్రాతి శుద్ధి కొన్ని విషయాల ప్రాతి శుద్ధి కొన్ని విషయాల

1. లక్షునవు

9

6

విషాదం / ది	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను
విషాదం / ది	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను
విషాదం / ది	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను
విషాదం / ది	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను
విషాదం / ది	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను	నుత్త / ధను

O. | తులము

ప్రశ్నలు

ప్రశ్నలు

卷之三

ప్రాణం వ్యుతి
మానవ కుల
సంపూర్ణ శాశ్వత
ప్రాణం వ్యుతి
ప్రాణం వ్యుతి

1

తుం తర్వాకెటు / కి నుత / ధను
తుం తర్వాకెటు / కి నుత / ధను
తుం తర్వాకెటు / కి నుత / ధను
తుం తర్వాకెటు / కి నుత / ధను

శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు
శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు
శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు
శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు
శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు	శ్రీ తిరికెళు

అంతర్జాలం	—	ప్రాచీన వ్యవస్థలు
ముత్త	—	ధైనుత
నుండి	—	ధైనుత
నుండి	—	ధైనుత
నుండి	—	ధైనుత

నం తరికెటు తోం నవు . ను . నం తరి తరి నదిత .
నం లయకలు తోం నవు . ను . నం తరి తరి నదిత .

2

ప్రాణికి విషయముల ప్రశ్నల ప్రాంగణము

శ్రీ తక్కు వ్రో తక్కు తద్వా

అ ల నీ ల ర శ వ క ల న ల న ల వ క

నం తక్క లోం తక్క తద్ద =

卷之三

ବ୍ୟାକ୍ ପାଇଁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା
ବ୍ୟାକ୍ ପାଇଁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା

తెం తరికీలు రి నుత దిను

సుంతరికిల్లు తెగొ వైపు వాడు

గ్రో పరిక్రమ గ్రో తను వద్ద

ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା କରିବାରେ ଯାହାରେ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ
ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା କରିବାରେ ଯାହାରେ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ

— సం తయిర్కిలు శ్రీం తమ తత్కా లు ||

ప్రాణికి విషయాల కుర్చుల విషయాల ప్రాణికి

— నుండి తరచుకిటు వ్వీం తరచుకిటు తరచుకిటు

తరువారికి తప్పిలు కొను కొను

ఎక్కువ

O. | దుత్తము

O. ఉద్వతము (ము). బ్రథ. 100.

3

三

1. వాసుదేవు

ప్రాణములు

0. ప్రమత్తము (పూర్వం). జ్ఞానం. 101

କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ
କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ
କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ
କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ
କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ	କୁଣ୍ଡଳ

5

17

ప్రాంతము వీచింది	వరువు వీచింది	వరువు వీచింది	వరువు వీచింది
వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది	వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది
వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు
వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది	వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది
వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు

17

ప్రాంతము వీచింది	వరువు వీచింది	వరువు వీచింది	వరువు వీచింది
వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది	వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది
వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు
వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది	వరువులు వరువు	• వరువు వీచింది
వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు	వరువులు వరువు

1. ఎంపుతున్న	చరువులు	పరువులు	పరువులు	పరువులు	పరువులు
0. లమ్ముతున్న	చరువులు	పరువులు	పరువులు	పరువులు	పరువులు
0. లమ్ముతున్న	చరువులు	పరువులు	పరువులు	పరువులు	పరువులు

1. లక్షున్వ

ప్రాతిష్ఠానికమై

० (लग्न) रामः १४

68

1. ఎమ్ముళు

O. శ్రుతము

O. శ్రుతము (ము). జ్ఞ. 105

22

ధను | తత్త
ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |

23

ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |
తత్త . త
ధను | ధను |
తత్త ధను |

24

ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |
తత్త తథిం
ధను | ధను |
తత్త ధను |

25

ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |
తత్త తథిం . గ
ధను | ధను |
తత్త ధను |

26

ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |
తత్త తథిం . గ
ధను | ధను |
తత్త ధను |

27

ధను | ధను |
తత్త ధను |
ధను | ధను |
తత్త . ధిం
ధను | ధను |
తత్త ధను |

తత్త ధను
ధను ధను
తత్త ధను
గణ తత్త
ధను ధను
తత్త ధను

తత్త ధను
ధను ధను
ధను ధను
ధను ధను
తత్త ధను
తత్త ధను

తత్త ధను
ధను ధను
ధను ధను
గణ తథిం
తత్త ధను
తత్త ధను

తత్త ధను
ధను ధను
ధను ధను
గణ తథిం
తత్త . ధిం
తత్త ధను

తత్త ధను
ధను ధను
తత్త . ధిం
గణ త
తత్త ధను
తత్త ధను

. త ధగ
ధను ధను
. త ధగ
ధను ధను
. త ధగ
. త ధగ

ధను ధను
. త ధగ
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

ధను ధను
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త
. ధగ త

୩୩	୨୯	୨୮	୨୭	୨୬	୨୫
.
.
.
୨୯	୨୮	୨୭	୨୬	୨୫	୨୪

త	తరి తరి	కొలికిలు	త	ద్వారికిలు	త	తరి తరికిలు	త	ద్వారికిలు	త
త	తరి తరి	కొలికిలు	త	ద్వారికిలు	త	తరి తరికిలు	త	ద్వారికిలు	త
త	తరి తరి	కొలికిలు	త	ద్వారికిలు	త	తరి తరికిలు	త	ద్వారికిలు	త
త	తరి తరి	కొలికిలు	త	ద్వారికిలు	త	తరి తరికిలు	త	ద్వారికిలు	త
త	తరి తరి	కొలికిలు	త	ద్వారికిలు	త	తరి తరికిలు	త	ద్వారికిలు	త

37

37

అంగిలు	నాంగిలు	తాంగిలు	ధికులు	ధికులు	ధికులు	ధికులు
అంగిలు	నాంగిలు	తాంగిలు	ధికులు	ధికులు	ధికులు	ధికులు
అంగిలు	నాంగిలు	తాంగిలు	ధికులు	ధికులు	ధికులు	ధికులు
అంగిలు	నాంగిలు	తాంగిలు	ధికులు	ధికులు	ధికులు	ధికులు
అంగిలు	నాంగిలు	తాంగిలు	ధికులు	ధికులు	ధికులు	ధికులు

38

35 తాళములకు జతులు

1. చ - ధ్రువతాళము - శ్రీతర

	O		
తాతరి	క్షిట	తరికిట	తకధిన

2. త్రి - ధ్రువతాళము - మణి

	O		
తరిత	తక	ధణత	ర్యుణత

3. వీ - ధ్రువతాళము - హర్షణ

	O		
తతరితరికిట	తాం	తాతధిగణత	తాధీంగిణత

4. ఖం - ధ్రువతాళము - ప్రమాణ

	O		
తాతరిత	తక	ధితరిత	ధితకర్యుణ

5. నం - ధ్రువతాళము - భువన

	O		
తాతరి / తతరితరి	క్షిట	తాధితధిగణత	తాధీంగిణత

6. చ - మర్యాతాళము - సమ

	O	
ధితరి	క్షిట	తకధిన

7. త్రి - మర్యాతాళము - సారు

	O	
ధికిట	తాం	తరిత

8. మి - మర్యతాశము - ఉదీర్షు

	○	
ధతరితరికిటు	తాం	తాధీంగిణాత

9. అం - మర్యతాశము - ఉదయ

	○	
ధతరిత	తకు	ధతకర్మణు

10. సం - మర్యతాశము - రావ

	○	
ధతరి / తతరితరి	కిటు	తాధీంగిణాత

11. చ - రూపకతాశము - పత్రి

○	
తకు	తక్కిన

12. ప్రి - రూపకతాశము - చక్ర

○	
తకు	తరిత

13. ఏ - రూపకతాశము - కుల

○	
తకు	తాధీంగిణాత

14. అం - రూపకతాశము - రాజ

○	
తకు	ధతకర్మణు

15. సం - రూపకతాశము - బందు

O	
త క	తా థిం గీ జా త

16. చ , ర్యంపతాశము - మధుర

	U	O
తోం గు దు	త	రి త

17. త్రై - ర్యంపతాశము - కదంబ

	U	O
తోం గు	త	రి త

18. మి - ర్యంపతాశము - నుర

	U	O
తోం గు దు ధి తోం	త	రి త

19. అం - ర్యంపతాశము - చణ

	U	O
తోం గణ త	త	రి త

20. సం - ర్యంపతాశము - కర

	U	O
తోం తోం త ధి గణ త	త	రి త

21. చ - త్రైపుటతాశము - ఆది

	O	O
కి టు త క	త క	ధి న

22. త్రి - త్రిపుటతాళము - శంఖ

	O	O
కిటుత	తక	ధిన

23. మి - త్రిపుటతాళము - శీల

	O	O
కిటుతకతరిత	తక	ధిన

24. ఖం - త్రిపుటతాళము - దుష్టర

	O	O
కిటుతరిత	తక	ధిన

25. నం - త్రిపుటతాళము - భోగ

		O	O
కిటుతాం / ధితకర్మణ		తక	ధిన

26. చ - అటతాళము - లేణ

		O	O
నాంగిట	తరికిట	తక	ధిన

27. త్రి - అటతాళము - గుప్త

		O	O
నంగిట	తొంగిట	తక	ధిన

28. మి - అటతాళము - లోయ

			O	O
నంతరితరికిట	తకధితకర్మణ		తక	ధిన

29. ఖం - అటుతాళము - విదళ

		O	O
నంతరికిట	తొంతరికిట	తక	ధిన

30. సం - అటుతాళము - ధీర

		O	O
నాంగిట / తతరికిట	తోంతోంతధిగిణత	తక	ధిన

31. చ - ఏకతాళము మాన

తక ధిన

32. త్రి - ఏకతాళము - పుద

తరిత

33. మీ - ఏకతాళము - రాగ

తాధీంగిణత

34. ఖం - ఏకతాళము - రత

తధిగిణత

35 నం. - ఏకతాళము - వస్తు

తాధీంగిణత

ముఖ విషయ మొత్తవలెను.

(మృ. నో. 115 116

ఓ. ప్రు

శతర్థులు

ఇతర్థులు

శ..ధ..తాం..త ధగిణత తధిగిణ

శ..ధ..తాం..తధిగి ఇతర్థులు ఇత తధిగిణత

తధి గిణత ..ధ..తాం..తధిగి

అదితాకము

శబ్దపలవి మూడుకాలములు

| ల.

ప్రథమకాలము

O.

, ధి., గ

, ఇ., త

, త.., ధ..,

తాం..

రెండవకాలము

ధిగిణత

త.., ధ.., తాం.., త ధిగిణత తధిగిణ

తత ధిగిణత త

మూడవకాలము

గిణత త.., ధ.., తాం.., తధిగి ణత తధిగి ణ తతధిగిణత

తధి గిణత త.., ధ.., తాం.., తధిగి ణతత ధి/

మూడు అష్టరములు విడచి యెత్తవలెను.

(మృ. బో. 115 116

O. ద్రు

తాం ..

తథిగిణ

O. ద్రు

తతథిగి

ణతతథి

తత ధిగిణత త

ధిగిణత

త .. ధ .. తాం .. త ధిగిణత తథిగిణ

.. ధ .. తాం .. తథిగి ణతత ధిగిణత తథిగిణత

తథి గిణత త .. ధ .. తాం .. తథిగి ణతతథిగి ణత తథిగిణత

తథి గిణత త .. ధ .. తాం .. తథిగి

ముద్దుయొకల తాలు	ప్రసిద్ధి చేయాలని	అంగరముయొచితి	మొత్తమైనవలయను	(ఎల). 25 ^o . 117
1. ఉ	0.	శ్రీ	0.	శతఫల

చమతర ప్రాణి వుర్దులోకము

అంతాపురములో విషయాల కొరకంలో ప్రశ్నల ఉన్నాయి. | ఏ. | బ. | సు. 0 | దు. 0 | మా. 118 |

అండజూరి ప్రతిపత్తి తాళము
మద్దయ్యమకాల శబ్దిష్టల వ
బక్క కీయవిశచి యె తుక్కానవలయ్యును

ప్రా. దినం విషయాల కు అధికారి ప్రా. శ్రీ కృష్ణ రావు ను ప్రా. దినం విషయాల కు అధికారి ప్రా. శ్రీ కృష్ణ రావు ను

一
六

3

న ప్రతాళ ముల పుట్టుక

పూర్వము ప్రదోషకాలమందు ఈశ్వరుడు తాండవముచేయ సమయమున
 పాదమునుండి అందె జారి భూమియందు పడెను. అప్పుడు కలిగిన ధ్వని “తకిటత”, “ధరికిట”,
 “దధిగిణ” “రుణ రుంత” అని పదియారు శబ్దము లయినట్లును, ఈ పదియాను
 శబ్దముల కాలము కాకపాద మయినట్లు చెప్పాడురు. కాకపాదమును ప్రస్తరించగ కలిగిన
 తాళములు ఆదితాళభేదములని కూడ చెప్పాడురు. కాకపాదమందు రెండక్కరములు
 మినహాయించిన గ్రూవతాళమనియు, గ్రూవతాళమందు రెండక్కరములు మినహాయించిన అట
 తాళమనియు, అటతాళమందు రెండక్కరములు మినహాయించిన మర్యతాళమనియు,
 మర్యతాళమందు రెండక్కరములు మినహాయించిన ప్రిపుటతాళమనియు, ప్రిపుటతాళ
 మందు రెండక్కరములు మినహాయించిన రూపకతాళమనియు, రూపకతాళమందు
 రెండక్కరములు మినహాయించిన ఏకతాళమనియు చెప్పాచున్నారు. పైన పేర్కొన్న
 తాళములలో క్రమముగ 16, 14, 12, 10, 8, 6, 4 అత్యరము లుండును. ఈ తాళము
 లన్నింటిని శాస్త్రజ్ఞులు వేరుపరచి వాటికి లత్తణము వ్రాసిరి. నిశ్శబ్దక్రియ లయినందున కాక
 పాదమును ఈ తాళములనుంచి తొలగించి యున్నారు. అందుచే ఆరు తాళములే అయినవి.
 ఈ ఆరు తాళములలో అనుద్రుతము లేనందున రూపకతాళములోయున్న రెండు అంగములను
 తీసిణొని ముందు లఘువు, మధ్యన అనుద్రుతము, చివర గ్రూతము చేర్చి రుంపతాళము
 అను నామమును శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించిరి. రుంపతాళముతో కలసి మొత్తము
 ఏదు తాళము లయినవి. ఈ ఏదు తాళములు మొదట చతుర్శ్రజాతిలోనే పుట్టేనట్లుగ
 భావించవలెను. జాతి పేరు లేకుండ తాళ మడిగిన చతుర్శ్రజాతి తాళముగానే అనుష్టించ
 వలెను.

నవ్తాళములు

ధ్రువ, మత్య, రూపక, రుంప, త్రిపుట, అట, ఏక అను పేర్లతో సప్తతాళములు వాడబడుచున్నావి.

నెం.	పేర్లు	అంగములు	క్రియలు
1	ధ్రువ తాళము	1 0 1 1	14
2	మర్య తాళము	1 0 1	10
3	రూపక తాళము	0 1	6
4	ర్షంప తాళము	1 0 0	7
5	త్రిపుట తాళము	1 0 0	8
6	అట తాళము	1 1 0	12
7	వక తాళము	1	4

ఈ సప్త తాళములు అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు అను మూడు అంగములతో ఏర్పడినవి. అనుద్రుతము, ద్రుతము ఎప్పాడు మార్పుచెందక నొక విధముగానే వాడబడును. లఘువు జాతులవలన మార్పుచెందుచుండును. అనుద్రుతము అరచేతి ఫూతయను హాస్క్రియ ఒకటి. ద్రుతమునకు ఫూత, ఉండి అను హాస్క్రియలు రెండు. ఫూతనువేసి ప్రేశను ఎంచుట లఘువు అందురు. అర్థానుస్వారము అనుద్రుతమునకు, అనుస్వారము ద్రుతమునకు, నిలువుగేటు లఘువునకు చిహ్నములు.

అంగముల చిహ్నములు :	అ	ద్రు	ల
	P	O	I

జాతులు

చతుర్శ, త్రిశ, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణము అను జాతుల వలన ధ్రువాది సప్త తాళములు ఒకొకొట్టి అయిదేసి విధము లగుచున్నవి. తాళాంగము నందలి లఘువు ననుసరించి ఈ జాతులు ఏర్పడినవి.

నెం.	పేర్లు	అక్షరములు
1	చతుర్శజాతి	4
2	త్రిశజాతి	3
3	మిశ్రజాతి	7
4	ఖండజాతి	5
5	సంకీర్ణజాతి	9

ఈ అయిదు జాతుల ననుసరించి ధ్రువాది సప్తతాళములు ఒకొకొక్క తాళము అయిదేసి తాళము లగుచున్నవి. కాబట్టి తాళములు 7, జాతులు 5. $7 \times 5 = 35$ తాళము లగుచున్నవి.

1. ధ్రువతాళ ము

భరత, దత్తిల, ఆంజనేయ మతముల ననుసరించి ధ్రువతాళ మేర్పడినది.

అక్షణము

ఒక లఘువు, ఒక ద్రుతము, తరువాత రెండు లఘువులు గలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతి క్రియలు 14 కలిగియన్న తాళము ధ్రువతాళము.

ట్రిధాహారణము : తాళాంగములు ... | O ||

$$\text{క్రియలు} \dots 4+2+4+4 = 14$$

మర్గ బోధిని

2. మర్యతా శము

మతంగుడు, అర్జునుడు, కోహలుడు మర్యతాశము చెప్పిరి.

అష్టణము

మొదట లఘువు, తరువాత గ్రదుతము, లఘువు గలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతి క్రియలు పది గలిగి యుండునది మర్యతాశము.

ఉండాహారణము : తాళాంగములు..... | O |

$$\text{క్రియలు} \dots \dots 4+2+4 = 10$$

3. రూపకతా శము

ఆంజనేయులు, అగ్నస్తుదు, యూజ్ఞవల్మీయుని, రూపకతాశము చెప్పిరి.

అష్టణము

మొదట గ్రదుతము, తరువాత లఘువు గలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతిక్రియలు ఆరు గలిగి యుండునది రూపకతాశము.

ఉండాహారణము : తాళాంగములు..... O |

$$\text{క్రియలు} \dots \dots 2+4 = 6$$

4. రూపతా శము

నందికేశ్వరుడు, భరతుడు, శౌనకుడు రూపతాశము చెప్పిరి.

అష్టణము

మొదట ఒక లఘువు, తరువాత అనుగ్రదుతము, గ్రదుతము గలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతి క్రియలు ఏడు గలిగి యుండునది రూపతాశము.

ఉండాహారణము : తాళాంగములు..... | U O

$$\text{క్రియలు} \dots \dots 4+1+2 = 7$$

5. త్రిపుటా శము

రావణుడు, బ్రహ్మ, శంఖపాలుడు త్రిపుటాశము చెప్పిరి.

అష్టణము

మొదట లఘువు, తరువాత రెండు గ్రదుతములుగలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతి క్రియలు ఎనిమిది గలిగి యుండునది త్రిపుటాశము.

ఉండాహారణము : తాళాంగములు... | O O

$$\text{క్రియలు} \dots 4+2+2 = 8$$

6. అటతాళము

బలిచక్రవర్తి, దేవేంద్రుడు, కుమారస్వామి అటతాళము చెప్పిరి.

అటతాళము

మొదట రెండు లఘువులు, తరువాత రెండు గ్రుతములు గలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతి క్రియలు పన్నెండు గలిగి యుండునది అటతాళము.

ఉండాహారణము : తాళాంగములు ... | | O O

$$\text{క్రియలు} \dots 4+4+2+2 = 12$$

7. ఏకతాళము

పెద్దలందరూ కలసి ఏకతాళము చెప్పిరి.

ఏకతాళము

ఒక్క లఘువు గలిగి ఆవర్తమునకు చతుర్శజాతి క్రియలు నాలుగు కలిగి యుండునది ఏకతాళము.

క్రియ

క్రియ అనగ తాళము యొక్క ఆవర్తమునందు కొట్టుట, విసరుట, ఎంచుట, చుట్టుట మొదలగు పనులచే తాళమునగల అంగములను జూపించుట క్రియ అనబడును.

అంగము

అంగము అనగ తాళమునగల క్రియల వరుసక్రమము చూచి అంగములుగ విభజించిరి. అని ఆరు విధములుగ నున్నావి.

1. అనుద్రుతము 2. గ్రుతము 3. లఘువు 4. గురువు 5. స్థుతము 6. కాకహాదము అని ఆరు అంగములుగ ఏర్పరచిరి.

1. సశబ్దక్రియ

అనగా ఎడమచేషిమాద కుడిచేతిలో శబ్దము కలుగునట్టు కొట్టుట సశబ్దక్రియ యనబడును.

2. నిశ్శబ్దక్రియ

అనగా ప్రేశను యెంచుట, కుడిచేతిని క్రిందకు దించుట, విసరుట, పైకి ఎత్తుట మొదలగు శబ్దరహితక్రియలు నిశ్శబ్దక్రియ లనబడును.

సెం.	అంగముల పేర్లు	అంగసంజ్ఞలు	అష్టరములు	వినియోగం
1	అనుద్రుతము	P	1	ధ్రువక
2	ద్రుతము	O	2	ధ్రువక, విసర్జిత
3	లఘువు	I	4	ధ్రువక, విష్టిష్ట లేక ప్రేశను ఎంచుట
4	గురువు	S	8	ధ్రువక, పతిత
5	ష్టూతము	½	12	ధ్రువక, సర్పిణి, పతిత
6	టాకపాదము	+	16	సర్పిణి, కృష్ణ, పతాక, పతిత

1. షడంగముల వినియోగము

1. అనుద్రుతము

ఈ అంగము ధ్రువక క్రియల్తో వాడబడుచున్నది. సప్తతాళములలో ఒక్క ర్థంపతాళములో మాత్రమే ఈ అంగము వచ్చుచున్నది. ఇది శబ్దక్రియ, ఎడమచేతిపై కుడిచేతిల్తో శబ్దము కలుగునట్టు కొట్టుట “ధ్రువక” లేక “ఘూత” అందురు. దీనిని అనుద్రుత మందురు.

2. ద్రుతము

ద్రుతము ధ్రువక, విసర్జిత అను రెండు క్రియలతో వాడబడుచున్నది. మొదటిది శబ్దక్రియ, రెండవది నిశ్శబ్దక్రియ. ఎడమచేతియందు కుడిచేతిల్తో కొట్టుట ధ్రువక. కుడిచేతిని పైకి విసరుట విసర్జిత. ఈ రెండు క్రియలు కలసి ద్రుతమునచడును.

3. లఘువు

లఘువు ధ్రువక, విష్టిష్ట అను రెండు నామములతో వాడబడుచున్నది. ఎడమచేతిపై కుడిచేతితో కొట్టుట ధ్రువక. చిట్టికెనప్రేలు మొదలు ప్రేశను లేకించుట విష్టిష్ట లఘు వనబడును.

4. గురువు

గురువు ధ్రువక, పతిత అను నామములతో వాడబడుచున్నది. ఎడమ చేతి మిావ కుడిచేతితో దెబ్బకొట్టుట ...: ధ్రువక

ప్రేశను ఎంచుట ...: విష్టిష్ట

కుడిచేతిని నాలుగు అష్టరముల కాలము క్రీందకు దించుట పతిత — గురువు అనబడును.

5. ప్లతము

ప్లతము : దీని ప్రమాణము మూడు లఘువుల కాలము. అనగ పన్నెండు అక్షరములు. ధ్రువక, సర్పిణి, పతిత అను మూడు లఘువులతో వాడబడుచున్నది. ఎడమ చేతియందు కుడిచేతితో శబ్దము కలుగునట్లు కొట్టుట...: ధ్రువక

మూడువేళ్లను ఎంచుట ...: విష్ణుప్త

కుడిచేతిని ఎడమచేతి చుట్టూ నాలుగక్కరముల కాలము చుట్టి — సర్పిణి

కుడిచేతిని నాలుగక్కరముల కాలము క్రిందకు దించుట — పతిత (ప్లతమనబడును)

6. కాకపాదము

కాకపాదము : దీని ప్రమాణము నాలుగు లఘువుల కాలము. పదియారు అక్షరములు. సర్పిణి, కృష్ణ, పతాక, పతిత యను నాలుగు లఘువులతో వాడబడుచున్నది. ఇది నిశ్చభ్రమితి అంగమగుటచే అంత వాడుకలో లేదని చెప్పవచ్చును. పదియారు అక్షరముల కాలము నిశ్చభ్రమితి అంగమగుటచే కుడిచేతిని నాలుగక్కరముల కాలము ఎడమ ప్రక్కకు గొని వచ్చి ...: సర్పిణి

పిమ్మట ఆ చేతిని నాలుగక్కరముల కాలము కుడివంకకు త్రిపూకొనివచ్చి — కృష్ణ

అదేచేతిని నాలుగక్కరముల కాలము వైకి ఎత్తి — పతాక

అట్లు ఎత్తిన చేతిని నాలుగు అక్షరముల కాలము క్రిందకు దించుట — పతిత

కాకపాద మనబడును. దీనిని నిశ్చభ్రమితి చతుర్భఫువనికూడ వాడుచున్నారు. దీనిని కాకపాద మందురు.

తాళదశప్రాణములు

కాలము, మార్గము, క్రియ, అంగము, గ్రహము, జాతి, కళ, లయ, యతి, ప్రస్తారము అనునవి తాళమునకు దశప్రాణములు. ఈ పదిప్రాణములు ప్రతి తాళమునకు ఉండును. పదిపిఠములయిన నియమములకు పదిప్రాణములని వ్యవహరము. ఈతాళదశప్రాణములలో ఈ పదిఅంశములలో, మొదటి అయిదు ప్రాణములు, కాలము, మార్గము, క్రియ, అంగము, గ్రహము ముఖ్యప్రాణములనియు, మిగిలిన అయిదు ప్రాణములు, జాతి, కళ, లయ, యతి ప్రస్తారము ఉపప్రాణములనియు అనబడుచున్నవి.

ఈ దశప్రాణములు వైన వరుసక్రమములో నున్నను విద్యార్థులకు సులభముగా బోధపడుటకుగాను కాలము, మార్గము, క్రియ, అంగము, గ్రహము, జాతి, కళ, లయ, యతి, ప్రస్తారము అను వరుసక్రమములో వివరించుచున్నారు. ఈ దశప్రాణములు క్రింద వివరింపబడినవి.

1. కాలప్రాణ లక్షణము

నూరు తామరశేఖరుల నొకదానిపై నొకటి బూత్తిగా పెట్టి వాటిని సూదిచే శేధించిన నూరు తామరశేఖరులు తెగిన కాలము ఒక త్కణ మగును.

8 త్కణములు	ఒక లవము	2 అనుద్రుతములు	ఒక ద్రుతము
8 లవములు	ఒక కాష్ఠ	2 ద్రుతములు	ఒక లఘువు
8 కాష్ఠలు	ఒక నిమిషము	2 లఘువులు	ఒక గురువు
8 నిమేషములు (రెప్పవాటు)	ఒక కళ	3 లఘువులు	ఒక ప్లుతము
2 కళలు	ఒక చతురాఖ్యము	4 లఘువులు	ఒక కాకపాదము
2 చతురాఖ్యములు	ఒక అనుద్రుతము		

ఈప్రకారము కాల ప్రాణాలక్షణము తెలియవలెను.

కాలము = తాళముయొక్క అంగముల కాలప్రమాణమును నిర్మారణముగా చెప్పేడి అంశము కాలప్రాణ మనబడుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇది సూక్ష్మకాలమనియు, స్థాలకాలమనియు రెండు విధములు. త్కణము, లవము, కాష్ఠ, నిమేషము, కళ, చతురాఖ్యము అను ఆరును సూక్ష్మకాలమనియు; అనుదృతము, ద్రుతము, లఘువు, గురువు, ప్లుతము, కాకపాదము అను ఆరును స్థాలకాల మనియును అనబడును.

2. మార్గప్రాణ లక్షణము

తాళము వేయునప్పాడు ఒకొక్క హస్తక్రియను ఎంతకాలము వరకు నిలుప వలయునో ఆ నియమములను ఈ మార్గ ప్రాణ లక్షణము వలన తెలియగలరు. తాళము సదచు మార్గములను తెలుపును కాబట్టి దీనికి ఈపేరు వచ్చినది.

షణ్ముగ్రములు : దశ్మిణము, వార్తికము, చిత్రము, చిత్రతరము, చిత్రతమము, అతిచిత్రతమము అని ఆరు మార్గములు.

లక్షణము

1 దశ్మిణ మార్గము	8 మాత్రల కాలము
2 వార్తిక మార్గము	4 మాత్రల కాలము
3 చిత్ర మార్గము	2 మాత్రల కాలము
4 చిత్రతర మార్గము	1 మాత్ర కాలము
5 చిత్రతమ మార్గము	$\frac{1}{2}$ మాత్ర కాలము
6 అతిచిత్రతమ మార్గము	$\frac{1}{4}$ మాత్ర కాలము

సప్తతాళములు ప్రథమమున చతుర్శజాతిలోనే పుట్టినందున మాత్ర యనగా నాలుగు అక్షరములు గల చతుర్శమాత్ర యని తెలియవలెను. ఈ పద్ధతి ననుసరించి,

1 దశీణ మార్గమునకు	$8 \times 4 = 32$ అక్షరములు
2 వార్తిక మార్గమునకు	$4 \times 4 = 16$ అక్షరములు
3 చిత్ర మార్గమునకు	$2 \times 4 = 8$ అక్షరములు
4 చిత్రతర మార్గమునకు	$1 \times 4 = 4$ అక్షరములు
5 చిత్రతమ మార్గమునకు	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$ అక్షరములు
6 అతిచిత్రతమ మార్గమునకు	$\frac{1}{4} \times 4 = 1$ అక్షరము

అయినవి.

తాళములందు మార్గములను వినియోగించు క్రమము

తాళము వేయునప్పాడు ఒక్కొక్క హస్తక్రియను 32 అక్షరముల కాలము వంతున నిలుపుచు తాళమును అనుష్టించిన అప్పాడు తాళము దశీణ మార్గమున నడచుచున్నట్లు ఎంచవలయును. ఇట్లే వార్తికాది మార్గములలో తాళములను నడుపునప్పాడు తాళము నందలి హస్తక్రియలను ఆ యా మార్గ కాలములో నిలుపవలయును. ప్రతిమార్గములోను మార్గ కాలమందు ప్రథమకాల అక్షరములకు రెట్టింపు అక్షరములను ఉచ్చరించిన రెండవ కాలమగును. అనగా పై ప్రథమకాల అక్షరములను రెట్టింపు తొందరగా రెండు పర్యాయములు ఆకాలమందే ఉచ్చరించవలెను. అదేవిధమున నాలుగు పర్యాయములు ఆ కాలములోననే నాలుగురెట్లు తొందరలో ఉచ్చరించుట మూడవకాల మగును. అతి చిత్రతర మార్గములో రెండవ కాలమున “తక” అనియు మూడవ కాలమున “తక తక” అనియును ఉచ్చరించవలయును. (తాళావర్తమందలి హస్తక్రియలన్నిటిని ఒక మార్గములోననే నడుపవలయును. ఒక తాళములో ఏక కాలమందు రెండు మార్గములను అనుష్టింపగూడదు.)

3. క్రియాప్రాణ లక్షణము

రెండు హస్తములయొక్క సంయోగ వియోగముల వలన తాళక్రియలు కలుగుచున్నవి. తాళము వేయునప్పాడు రెండుచేతులతో చేయు సంజ్ఞలే క్రియలు. హస్తముల వలన కలుగుచున్నవి గాన హస్తక్రియ లనబడినవి.

క్రియలు రెండు విధములు. హస్తక్రియలు మార్గము లనియు, దేశీయము లనియు రెండు విధములు. అందు మార్గక్రియలు నిశ్చభ్యము లనియు, శబ్దయుక్తము లనియు రెండు విధములు. మార్గ నిశ్చభ్యక్రియలకు కళలని పేరు.

1. మార్గనిశ్చభ్యక్రియలు : ఆవాపము, నిప్రామము, విష్ణేపము, ప్రవేశము = అనునవి నాలుగు మార్గనిశ్చభ్యక్రియలు,

అ త్తణ ము

1. ఆవాపము : పైకి ఎత్తబడిన హాస్తము యొక్క వ్రేష్టిను ముడుచుట.
2. నిప్రామము : పైన చెప్పిన ఆవాప హాస్తమునందు ముడిచిన వ్రేష్టిను విష్టాట లేక చాచుట. దీనిని క్రిందుగా తీసుకురావలెను.
3. విజ్ఞేపము : నిప్రామ హాస్తమును కుడిపార్శ్వమున వెలుపలకు విసరుట.
4. ప్రవేశము : విజ్ఞేప హాస్తమును అధోముఖముగా వ్రేష్టిను వంచి తనవైపునకు తెచ్చుట.

2. మార్గశబ్ద క్రియలు

ధ్రువము, శమ్యము, తాళము, సన్నిపాతము అనునవి నాలుగు మార్గశబ్ద క్రియలు.

అ త్తణ ము

1. ధ్రువము : శబ్దపూర్వకమయిన చిటుక.
2. శమ్యము : కుడిచేతియందు ఎడమచేతితో దెబ్బకొట్టుట.
3. తాళము : ఎడమ హాస్తమునందు కుడిచేతితో దెబ్బకొట్టుట.
4. సన్నిపాతము : రెండు హాస్తముల ఘూత. తనకు అభిముఖంగా రెండు హాస్తములతో నమస్కరించినటుల దెబ్బకొట్టుట.

3. దేశ్యక్రియలు

ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ, పద్మాని, విసర్జిత, విష్ణుపు, పతాక, పతిత అని ఎనిమిది దేశ్యక్రియలుగా తెలిపిరి.

అ త్తణ ము

1. ధ్రువక : దెబ్బకొట్టుట.
2. సర్పిణి : కుడిచేతిని నాలుగుత్తరముల కాలము ఎడమప్రక్కకు కొనివచ్చుట.
3. కృష్ణ : కుడిచేతిని నాలుగుత్తరముల కాలము కుడివంకకు త్రిపూకొనివచ్చుట.
4. పద్మాని : అరచేతిని క్రిందుగా జేసి అధోముఖముగా చేతిని చాచుట.
5. విసర్జిత : కుడిచేతిని పైకి విసరుట.
6. విష్ణుపు : చిట్టికెనవ్రేలు మొదలు వ్రేష్టిను ఎంచుట.
7. పతాక : కుడిచేతిని నాలుగు అత్తరముల కాలము పైకి ఎత్తుట.
8. పతిత : కుడిచేతిని నాలుగు అత్తరములకాలము క్రిందకు దించుట,

4. అంగప్రాణ లక్షణము

ఒక హస్తక్రియనుగాని, ఒకటికి మించిన హస్తక్రియలనుగాని తెలియజేయనటి సంజ్ఞకు అంగ మనిషేరు. ఒక అంగము లేక ఒకటికి మించిన అంగముల వలన తాళము ఏర్పడుచున్నది. ఇట్టి అంగములు పదియూరు గలవు. ఇవి కాకపాదము నుండి ఏర్పడినవి, కాకపాదమునందు ఒక్కాక్క అనుద్రుతమును తగ్గించుచూ వచ్చిన 16 అంగములు ఏర్పడును. ఈ అంగముల వలన తాళములు ఏర్పడుచున్నందున ఇవి తాళాంగము లనబడినవి.

పోడశాంగములు

1. కాకపాదము	+	8. గురు విరామము	౪
2. ప్లూతద్రుత విరామము	౪	9. గురువు	౨
3. ప్లూతద్రుతము	౦	10. లఘుద్రుత విరామము	౪
4. ప్లూత విరామము	౪	11. లఘు ద్రుతము	౦
5. ప్లూతము	౧	12. లఘు విరామము	౪
6. గురుద్రుత విరామము	౪	13. లఘువు	౧
7. గురుద్రుతము	౩	14. ద్రుత విరామము	౪
		15. ద్రుతము	౦
		16. అనుద్రుతము	౪

అనుద్రుతమనినను, విరామమనినను ఒకటిగానే గ్రహించవలెను. ఈ అంగములు మార్గతాళమందు వినియోగ మగును. పై పోడశాంగములలో ద్రుత విరామము, లఘు విరామము, లఘుద్రుత విరామము, గురు విరామము అను అంగములు లఘువు జాతి మార్పును పొందునపుడు వచ్చుచున్నాయి.

లఘుద్రుతము, గురుద్రుతము, గురుద్రుత విరామము, ప్లూత విరామము, ప్లూత ద్రుతము, ప్లూతద్రుత విరామము అను అంగములను పూర్వీము మార్గతాళములలో వినియోగించుకొనుచుండిరి. అనుద్రుత, ద్రుత, లఘు, గురు, ప్లూతములలో పై అంగములు అంతర్యాతములై వున్నాయి. అనుద్రుత, ద్రుతములను ప్రత్యేక తాళాంగములుగా చెప్పాచున్నందున పై అంగములను వివరించుట లేదు. సంక్రమిత లఘువునకు వలనే పై అంగములు అధికారములలో నిలుపుకొని ఏకాంగముగానే మార్గతాళములందు వినియోగించుకొనవలయును,

షడంగములు

అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు, గురువు, ప్లుతము, కాకపాదము అని తాళాంగములు ఆరు విధములు.

1. అనుద్రుతము	అర్ధచంద్రాకారము	P
2. ద్రుతము	వలయాకారము	O
3. లఘువు	బాణమువలె నిలువు గీటు	I
4. గురువు	వక్రధనుస్థాకారము	S
5. ప్లుతము	శరముతో గూడిన గురువు	S
6. కాకపాదము	హంసపాదము	+

షడంగముల యొక్క పేర్లు

1. అనుద్రుతము : అనుద్రుతము, అర్ధచంద్రము, వ్యంజనము, అనునాసికము, అవ్యక్తము, విరామము, జాతి బీజము, అత్మరము, శిరము అని అనుద్రుతమునకు 9 పేర్లు.

2. ద్రుతము : అర్ధమాత్ర, ద్రుతము, వ్యౌమము, బిందువు, వలయము, అత్మరద్వయము, వృత్తము అని ద్రుతమునకు 7 పేర్లు.

3. లఘువు : లఘువు, సరళము, ప్రస్వము, కళ, వ్యాపకము, మాత్ర అని లఘువునకు 6 పేర్లు.

4. గురువు : గురువు, వక్రము, ద్విమాత్ర, కళ, దీర్ఘము, కాణము, యమళము అనునవి గురువునకు 7 పేర్లు.

5. ప్లుతము : ప్లుతము, త్ర్వంగము, దీప్తము, నామము, త్రిమాత్రకము, సమోద్భవము అనునవి ప్లుతమునకు 6 పేర్లు.

6. కాకపాదము : కాకపాదము, హంసపాదము, నిశ్శబ్దము, చతుర్భుఫువు అనునవి కాకపాదమునకు 4 పేర్లు. దీనికి చతుష్పూర్ణయని మరొకపేరు కూడ కలదు.

5. గ్రహప్రాణ లక్షణము

గ్రహము అనగా ఒక సంగీత రచనలో తాళమును ఉపయోగించి సంగీతమును ప్రారంభించు తావునకు గ్రహముని మనిషేరు.

గ్రహము = గ్రహణము. ఇది రెండు విధములు

సమము, విషమము అనునవి.

1. సమము : సమము అనగా ఒక కీర్తన లేక పాటలోని పల్లవిని తాళమునందు మొదటిదెబ్బమిాద (తాళము, సంగీతము) ఒకేసారి సంగీతము ప్రారంభించు తావు. దీనిని సమము లేక సమగ్రహము అని కూడ చెప్పాడురు.

2. విషమము : విషమము అనగా కీర్తన లేక పాటయును తాళమును సమముగా నెత్తుక ముందుగాని, వెనుకగాని ప్రారంభించుట. ఇది తెండు విధములు :- అతీతము, అనాగతము అనునవి.

1. అతీతము : అతీతము అనగా ఏ దయినా ఒక పాటలోని పల్లవి తాళాంత్యమందు గాని లేక తాళము ప్రారంభింపకముందుగాని (మొదటి దెబ్బకు ముందు) సంగీతము ప్రారంభించుతావు అతీతము లేక అతీతగ్రహము.

2. అనాగతము : అనాగతము అనగా ఏ దయినా ఒక పాటలోని పల్లవి తాళము ప్రారంభించిన తరువాత (మొదటి దెబ్బ తరువాత) సంగీతము ప్రారంభించుతావు అనాగతము లేక అనాగతగ్రహము.

6. జాతిప్రాణ లక్షణము

లఘ్యాంగము జాతి మార్పును పొందును. అప్పాడు లఘ్యవుయొక్క అక్షరముల సంఖ్య వృధి త్తీయములను పొందును. జాతి అనగా తాళాంగములలో లఘ్య సంబంధముగా వాడు పదమునకు జాతి అనిపేరు. ఇవి అంశుడు విధములు : 1. చతుర్శజాతి 2. త్రిశజాతి 3. మిశ్రజాతి 4. ఖండజాతి 5. సంకీర్ణజాతి అనునవి పంచవిధ లఘ్యవులు. వైన తెలిపినటుల వరుసగా 4, 3, 7, 5, 9 అక్షరకాలములను కలిగియున్నవి. ఈ అయిదు లఘ్యవులుగాక విశేష లఘ్యవులు యిం కొక అయిదు లఘ్యవులు చెప్పబడుచున్నవి. 1. దివ్య సంకీర్ణ లఘ్యవు, 2. మిశ్రసంకీర్ణ లఘ్యవు, 3. దేశ్యసంకీర్ణ లఘ్యవు 4. మిశ్రదేశ్యసంకీర్ణ లఘ్యవు, 5. దేశ్యసుద్ధసంకీర్ణ లఘ్యవు అని చెప్పబడినవి. ఇవి వరుసగా 6, 8, 10, 12, 16 అక్షర కాలముగలవైయండును. మొత్తము పది లఘ్యవులు. అవి మనుష్య, స్వర్గ, హంస, దేశ్య, చిత్ర, దివ్య, సింహా, వర్ణ, వాద్య, కర్ణాట లఘ్యవులు. ఇవి వరుసగా 4, 3, 7, 5, 9, 6, 8, 10, 12, 16 అక్షరకాలము గలవైయండును.

7. కళా ప్రాణలక్షణము

కళ అనగా తాళముయొక్క అక్షరకాలములలోని సమాన్తరాఖాగములు.

ఉదాహరణము : చతుర్శజాతి లఘ్యవులో 4 అక్షరకాలము లున్నవి. ఆ నాలుగు అక్షరకాలములలో అక్షరకాలమొకటికి నాలుగు కళల వంతున నడచిన $4 \times 4 = 16$ కళలు అగుచున్నవి. ఇవియే కళ లనబడును. ఈ కళలు ప్రాణాక్షరప్రమాణము ననుసరించియే లెక్కచేయనాను. ఇట్టి కళలు ఒక అక్షరకాలమునకు 1, 2, 3, 4 - ఈ విధముగా నుండును. ఒక అక్షరము ఎన్ని కళలవంతున నడచుచున్న దను విషయమును

గీతమునుబట్టి నిర్ణయించవచ్చును. ఒక్కొక్క తాళాక్షరమును ఒక్కొక్క కళ లేక ఒక స్వరముచొప్పున గానము చేసినమెడల అది ఏకకళ అనబడును. అటులనే రెండేసి కళల చొప్పున గానము చేసినమెడల ద్వికళయనియు, నాలుగేసి కళలచొప్పున గానముచేసినమెడల చతుమ్మశ యనియు అనబడును. ఏకకళ యనునదే యథాక్షరకళయనికూడా చెప్ప బడుచున్నది. ఒక్కొక్క తాళాక్షరమునకు మూడేసి కళలచొప్పున నడచిన మెడల అది త్రిశ్రిగతి యనబడును. అటులనే ఒక్కొక్క తాళాక్షరమునకు 4, 3, 7, 5, 9 కళలు చొప్పున నడచిన మెడల అని వరుసగా చతుర్శ, త్రిశ్రి, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణగతి యని యనబడును. ఒక్కొక్క తాళాక్షరమునకు ఇన్నేసి కళలచొప్పున నడచుటకు “గతి” యని పేరు. వర్ధమాన కళలనియు, నష్టకళలనియు కళలు రెండు విధములని కూడ కొంతమంది చేత చెప్పబడుచున్నది. ఒక్కొక్క తాళాక్షరమునకు 1, 2, 3, 4 కళలు చొప్పున పెరుగుచూ వచ్చిన మెడల వర్ధమానకళలనియు అదేక్రమములో క్రమముగా 4, 3, 2, 1 కళలచొప్పున తగ్గుచూ వచ్చిన నష్టకళలనియు చెప్పబడుచున్నవి.

8. లయ ప్రాణాలక్షణము

గానముతో జేరి తాళము పోచ్చు తగ్గు లేక నడచుట “లయ” అని చెప్పబడును. ఇవి మూడు విధములు. అని యేవనగా,

1. విలంబ లయ
2. మధ్య లయ
3. గ్రుత లయ అనునవి.

1. విలంబ లయ : విలంబ లయ అనగా తాళమునకేర్పడియున్న అక్షరకాలముతో మందగతిగా పాడుట. (విలంబ = చౌక)

2. మధ్య లయ : మధ్య లయ అనగా తాళమునకేర్పడియున్న అక్షరకాలముతో విలంబ లయకు రెట్టింపువేగము కలిగి సమగతిగా పాడుట. (మధ్య = సమం)

3 గ్రుత లయ : గ్రుత లయ అనగా తాళమునకేర్పడియున్న అక్షరకాలముతో మధ్య లయకు రెట్టింపు వేగము కలిగి త్వరితగతిగా పాడుట. (గ్రుత = వేగం)

9. యతి ప్రాణాలక్షణము

లయ మొక్క ప్రవృత్తి నియమమునకు “యతి” అని పేరు.

1. సమయతి	4. డమరుకయతి
2. ప్రోత్తివహయతి	5. మృదంగయతి
3. గోపుచ్ఛయతి	6. విషమయతి

అని యతులు ఆరు విధములు.

1. సమ యతి : సమ యతి అనగా ఒక తాళావృత్తమునవగల అంగములు ఒకే రీతిగా నుండుట. ఇది పిపీలికా యతి అని కూడ అనబడుచున్నది.

ఉండాహారణము :

ఉ ఉ ఉ ఉ ఉ

2. ప్రోతోవహ యతి : ప్రోతోవహ యతి అనగా ఒక తాళావృత్తములోని అంగములు మొదట తక్కువగ నుండి క్రమముగా హెచ్చగుట. నదీప్రవాహ మిశ్శే యుండును గనుక దీనికి ప్రోతోవహ యను పేరు గల్గినది.

ఉండాహారణము :

ఉ ఉ | 2

3. గోపుచ్ఛ యతి : గోపుచ్ఛ యతి అనగా ఒక తాళావృత్తమునవగల అంగములు మొదట హెచ్చగా నుండి క్రమముగా తగ్గును. ఆపుతోక మొదట వెడల్పుగా నుండి క్రమముగా సన్నగా నుండును. ఆ పోలికచే ఈ యతికి గోపుచ్ఛ యతి అని పేరు కలిగినది.

ఉండాహారణము :

| 2 | 0 | 0

4. డమరు యతి : డమరు యతి అనగా లఘు, గ్రుతములు మధ్యగా నుండి ఆద్వయంతములందు గురు, ప్లుతములు గల్గియుండుట. ఆద్వయంతములు అధికములై మధ్యభాగము స్వల్పమగుటచే ఈ యతికి డయరు యతి అని పేరు వచ్చినది.

ఉండాహారణము :

1 | 0 | 0 | 1

5. మృదంగ యతి : మృదంగ యతి అనగా మృదంగము వలె ఒక తాళావృత్తములోని అంగములు మధ్యభాగము హెచ్చగను ఇరు ప్రక్కల కురుచగా నుండుట.

ఉండాహారణము :

0 | 1 | 0

6. విషమ యతి ; విషమ యతి అనగా ఆదియందు గురు, ప్లుతములును, అంతమందు లఘు, గ్రుతములును గలది. ఇంతకు సైన చెప్పిన అయిదు యతులలోను చేరక, అంగములు ఒక వరుసలో నుండక ఎగుడు దిగుడుగా నుండుటచే నిది విషమ యతి అనబడినది.

ఉండాహారణము :

2 | 1 | 0

ఈ ఆరింటిని సామాన్య యతు లని చెప్పవచ్చును. ఇవి ఒక దానితో మరియుకటి కలియుట మూలముగా మిశ్రయతు లనియు, ఒక్కాక్కాదానితో రెండేసి కలియుటవలన సంకీర్ణయతులు ఉద్భవించుననియు చెప్పవచ్చును.

10. ప్రస్తార ప్రాణలక్షణము

ద్రుతాది అంగప్రస్తారములు అనేకవిధములుగా నున్నాయి. ఈ ప్రస్తారములన్నియు తాళభేదములను నిమాపించుటకొరకు ఏర్పడినవి. కాకపాదమందు క్రమముగా నొక్కాక్క అనుద్రుతమును తగ్గించుచూ వచ్చిన షోడశాంగములు ఏర్పడును. అందుఒక్కాక్క అంగమును ప్రస్తరించిన అనేక తాళములు ఏర్పడును. షోడశాంగములనామములు, వాని రూపములు దిగువ నుదహారింపబడినవి :

1.	+	కాకపాదము	16
2.	ఽ	ప్లుత ద్రుతవిరామము	15
3.	ఽ	ప్లుతద్రుతము	14
4.	ఽ	ప్లుత విరామము	13
5.	ఽ	ప్లుతము	12 దీనిని వాద్య లఘు వందురు
6.	ఽ	గురుద్రుత విరామము	11
7.	ఽ	గురుద్రుతము	10 దీనిని వర్ణలఘు వందురు
8.	ఽ	గురు విరామము	9 దీనిని చిత్రలఘు వందురు
9.	ఽ	గురువు	8 దీనిని సింహాలఘు వందురు
10.	ఽ	లఘుద్రుత విరామము	7 దీనిని హంసలఘు వందురు
11.	ఽ	లఘుద్రుతము	6 దీనిని దివ్యలఘు వందురు
12.	ఽ	లఘు విరామము	5 దీనిని మార్గలఘు వందురు
13.		లఘువు	4 దీనిని మనుష్య లఘు వనియు, ఖండ లఘు వనియు అందురు
14.	ఽ	ద్రుత విరామము	3 దీనిని స్వర్గలఘు వందురు
15.	ఽ	ద్రుతము	2
16.	ఽ	విరామము	1

గతిభేదము : తాళమునకు ఆధారమై, లీనమై నీరీత సమయములందు కలుగుధ్వని విశేషము “గతి” యనబడును. ఈ గతులుగూడ జాతులకువలె చతుర్శ్రాదిపంచభేదము లుండి అష్టరక్కాలమునకు 4, 3, 7, 5, 9 కళలు నడుచుండుటచే గతి

భేదము కలుగుచున్నది. ఒక్కొక్క తాళాక్కరమునకు ఇన్నేసి స్వరముల చొప్పన గాన
క్రమములో నిర్దిష్టముగా స్వరములు నడచడి విధానము గతి యనబడుచున్నది. ప్రిశ్,
చతుర్శ్ర, ఖండ, మిశ్, సంకీర్ణ అని అయిదు గతులు గలవు. ఇవి పంచగతు లనబడు
చున్నవి. ఒక్క తాళాక్కరమునకు మూడేసి స్వరముల చొప్పన నడచిన ప్రిశ్గతి యనియు,
నాలుగు స్వరముల చొప్పన నడచిన చతుర్శ్రగతి యనియు, అయిదేసి స్వరముల చొప్పన
నడచిన ఖండగతి యనియు, ఏడేసి స్వరముల చొప్పన నడచిన మిశ్గతి యనియు, తొమ్మిదేసి
స్వరముల చొప్పన నడచిన సంకీర్ణగతి యనియు అనబడుచున్నవి. కనుక 35 తాళాము
లందు గానము, ప్రిశ్, చతుర్శ్ర, ఖండ, మిశ్, సంకీర్ణ అనబడు అయిదు గతులలో నడచు
చున్నందువలన ఒక్కొక్క తాళాము అయిదేసి గతి భేదముల చొప్పన $35 \times 5 = 175$
తాళాము లైనవి.

35 తాళ ములను జూపెదీ పథక ము

	సంఖ్య	పేరు	స్వామీ	చ. అత్మర చక్రవర్తీ	తొ. అత్మర చక్రవర్తీ	ప్రతిష్ఠ	బు. అత్మర చక్రవర్తీ	మాత్ర	అత్మర చక్రవర్తీ	ప్రంద	అత్మర చక్రవర్తీ	సంఖ్య
1	ప్రథమ	1011	14	(శ్రీ) కృష్ణ	11	వంశి	23	పూర్వ	17	(ప్రమాద)	29	భువన
2	మూడు	101	10	సముద్ర	8	సార	16	ఏదీర్ఘ	12	ఉదయ	20	భావ
3	చతుర్థ	01	6	సత్తి	5	శక్తి	9	కుల	7	సాజ	11	బండు
4	పుంజ	160	7	మధుర	6	కదంబ	10	కుర	8	కుల	12	కథ
5	త్రిపుటి	100	8	అణి	7	శంఖ	11	గీల	9	ధుమ్ర-గ	13	భోగ
6	అటు	1100	12	లేఖ	10	ఖప్ప	18	గోహ	14	విదు	22	భోగ
7	వ్రక	1	4	మాన	3	నుఫ	7	సా	6	రథ	9	వసు

ପ୍ରକାଶନ କମିଶନ

లభును యొక్క — జాతి కేదను వలన ఏర్పడిన నూరాది 335 తాత్కషమలలో ప్రస్తావక్రమము నందు చందుర శాఖాతీర్థి ప్రద్రాజైన 7 తాత్కషమలు శుద్ధతాత్కషము లనియు, జాతి కేదనులు వలన ప్రస్తావక్రమము 338 తాత్కషమలను అష్టమంశత వ్యక్తులు తాత్కషము లనియు కెప్పాడు.

గానమందు జూపునట్లు వాద్యమందు జూపదగు పంచదక్ష గమకములు

1. తిరిపము	9. ఆహాతము
2. కంపితము	10. ఉల్లసితము
3. స్వరితము	11. ప్లాలితము
4. లీనము	12. గుంఫితము
5. ఆశ్వోలితము	13. ముద్రితము
6. వలి	14. నామితము
7. ప్రిభిన్నము	15. మిశ్రితము
8. కురుళము	

శబ్దము యొక్క కదలిక భేదములు గమకము లనబడును. అట్టి కర్ణానందమగు గమకములు 15 విధములు.

గమకములు ఉపయోగించు విధము

1. తిరిపము : తిరిపము అనగా శబ్దము నొక్కట, అదుముట ఉదాహారణము : తా క్షైట, ధీ క్షైట, తోం గ్రీట, నాం గ్రీట
2. కంపితము : కంపితము అనగా ఒక శబ్దము ఒక్కస్థానమున నిల్చి కదలించుట ఉదాహారణము : నా దీం, నా దీం, నత దీం, దీం, థీం
3. స్వరితము : స్వరితము అనగా స్వటమయిన శబ్దమును వేగముగా పలికించుట ఉదాహారణము : దిరుగుడు, దిరుగుడు, కుకునన, కుకునన
4. లీనము : లీనము అనగా ఒక శబ్దమం దౌక శబ్దమును లయింప జేయుట ఉదాహారణము : త ర్ముం, త ర్ముం, త ర్ముం, త ర్ముం, త ర్ముం
5. ఆశ్వోలితము : ఆశ్వోలితము అనగా ఉయ్యాలలో పిల్ల నూపినటుల శబ్దము నూపుట ఉదాహారణము : థీం థీం థీం నాం తాథీం థీం నాం
6. వలి : వలి అనగా ముందు ఒక శబ్దము ఇచ్చి వెనుక ఉమ్మెదమోత శబ్దము ఇచ్చుట.
7. ప్రిభిన్నము : ప్రిభిన్నము అనగా మూడు విధములైన శబ్దము లోక్కసారి చూపుట.
8. ఉదాహారణము : నథ్రీంక్రిట తక తథ్రీం క్రిట తక నథ్రీం తథ్రీం తక తరి క్రిట తక

8. కురుకుము : కురుకుము అనగా ఒక శబ్ద స్థానములో నిల్చి దానికి చేరిన వేరాక శబ్దమును బిగిగా పలికించుట.

ఉదాహరణము : కిటు తరి కిటు తరి కిటు కిటు కిటు తరి

9. ఆహతము : ఆహతము అనగా ఒక శబ్దమును గొట్టి వేరాక శబ్దమునకు దిగునపుడు మొదటి శబ్దమును సన్నగా జార లాగుట. దీనినే రవజాతి యందురు.

ఉదాహరణము : దిరు గుడు తాం దిరు గుడు నాం దిరు గుడు తాం దిరు గుడు నాం

10. ఉల్లసితము : ఉల్లసితము అనగా, నీటిపై చిల్లపెంకు విసరిన నీటి రూప మెట్టుండునో అటులనే ఒక శబ్దమును పైనుండి క్రిందికి, క్రిందినుండి పైకి పలికించుట. దీనికి జారు అని వేరు. ఉత్సుంగ మనియు వాడుక కలదు.

ఉదాహరణము : తొం తరి తత్తోం, తరి తత్తోం, తరి తత్తోం, తరి తరి తరి

తాళ విధిజన

మార్గతాళము లనియు, దేశ్యతాళము లనియు తాళములు మొదట రెండు విధములు. తదుపరి యూ రెండు విధములగు తాళములు శుద్ధ తాళములు, సాలగ తాళములు, సంక్షర్ణ తాళములు అని మూడు భేదములని ప్రాచీన గ్రంథములందు చెప్పబడినది.

మార్గతాళములు

1. చ చ్చ త్వ ట	2 2 2
2. చా చ త్వ ట	2 1 1 2
3. మట్టితాపుత్రిక	2 2 2 2
4. సంపద్యేషిక	2 2 2 2
5. ఉద్ధము	2 2 2

అను అయిదు తాళములు మార్గతాళములని చెప్పబడినవి.

శుద్ధతాళములు : శుద్ధతాళము అనగా మరియుక తాళముతో మిశ్రమము కానివి.

1. చ చ్చ త్వ ట	2 2 2	ఇది మార్గశుద్ధము
2. ధ్రువతాళము	1 0 1 . 1	ఇది దేశ్యశుద్ధము

సాలగతాళములు

సాలగతాళములు అనగా రెండేసి తాళములు కలసిన తాళములు,

1. కీర్తితాళము : । २ ॥ २ । २ - ఇది త్రిభిన్న, కోకిలప్రియతాళముల
మిశ్రమము - ఇది మార్గసాలగము

2. ధ్రువరూపకము : । ० । । ० । - ఇది ధ్రువతాళము, రూపకతాళముల
మిశ్రమము - ఇది దేశ్యసాలగము.

సంకీర్ణతాళములు

రెండేసికస్నే ఎక్కువ తాళములు సంమిశ్రమములో నేర్పడిన తాళములు
సంకీర్ణతాళము లనబడును.

1. సింహానందన తాళము : २ २ । २ । २ ० ० २ २ । २ । २ । २ । १ + . ఇది
చచ్చత్వటు, రతీతాళము, దర్పణతాళము, కోకిలప్రియ, అభంగ, ముద్రిక అను ఆరు
తాళముల సంమిశ్రమము. ఇది మార్గ సంకీర్ణము.

చచ్చత్వటుది పంచప్రాచీనమార్గతాళములలో అనుద్రుతము, ద్రుతము, కాక
పాదము ఉపయోగింపబడలేదు.

దేశ్యతాళములు

ఆ యూ కాలములందు ఆ యూ ప్రాంతముల యందు ఉపయోగింపబడుచు విశేష
ముగా ప్రచారమునందున్న తాళములు దేశ్యతాళములు. దక్షిణ భారతీయ గానమందు
ప్రస్తుతము ప్రచారమునందున్న తాళములు ముఖ్యముగ ఏడు గలవు. అని ధ్రువ, మర్య,
రూపక, రుంప, త్రిపుట, అట, ఏకతాళము లనెడి నామములలో సప్తతాళములని వ్యవహా
రింపబడుచున్నవి.

క్రీస్తు తరువాత 16-వ శతాబ్దమునందు సంగీతపితామహాడైన శ్రీ పురందర
దాసులవారు అలంకారములను, గీతములను, సూటాదులను, కీర్తనలను ఈ తాళములలో
రచించుట మూలముగా సప్తతాళములను మొట్టమొదట దక్షిణ భారతీయ గానమందు
ప్రవేశపెట్టిరి. తదుపరి భద్రాచల రామదాసు, కైత్రియ్, త్యగరాజస్వామి మున్నగువారు
క్రమముగ నీ తాళములలో విశేషముగ ప్రబంధములను రచించినందువలన దక్షిణ
భారతీయ గానమందు ప్రాచీనతాళములు ఉపయోగమునుండి తొలగి సప్తతాళములు
విశేషముగా ప్రచారములోనికి వచ్చినటుల చెప్పవచ్చును. సప్తతాళములను పరిశీలించి
చూచినపుడు ఈ క్రింది ఏడు అంశములు ముఖ్యముగ గోచరించుచున్నవి. అందువలన
ఈ ఏడు అంశములను సప్తతాళముల లక్షణమని చెప్పవచ్చును.

1. సప్తతాళములు లఘువు, గ్రుతము, అనుగ్రుతము అను మూడు అంగము లతో మాత్రమే ఏర్పడినవి.

2. లఘువు మరియుక అంగముతో చేరని సందర్భమందు అది ఏకాంగతాళముగ మాత్రమే చెప్పబడినది.

3. అంగములు భేదించినందువలనను, ఆ యా అంగముల సంఖ్యలు భేదించినందు వలనను, లఘువు యొక్క జాతిభేదముల వలనను మాత్రమే సప్తతాళములు ఒక దానితో మరియుకటి భేదించుచున్నవి.

4. లఘువు లేని తాళములేదు.

5. ఒక తాళము యొక్క మొత్తపు అంగముల సంఖ్య నాలుగుక న్న ఏంచలేదు.

6. తాళాదిని గాని, తాళాంతమున గాని అనుగ్రుత మేర్పడలేదు.

7. ఒక తాళము మూడుక న్న ఎక్కువ లఘువులను, రెండుక న్న ఎక్కువగ గ్రుతములను, ఒకటిక న్న ఎక్కువగ అనుగ్రుతములను కలిగియుంటిలేదు. మరియు ఒకటిక న్న ఎక్కువ లఘువులుగల తాళములలో యా లఘువు లన్నియు ఒకే జాతికి చెంది యున్నవి.

లఘుభేదముల వలన ఏర్పడిన వీర తాళములు సూళాదితాళములని అనబడు చుండుటకు పురందరదాసులవారు సూళాదు లనెడి యొకానొక రకపు ప్రబంధములను ఆ తాళములలో రచించుటయే కారణము.

చాపుతాళములు

వీటికి అంగములు రెండేసి ఫూతలు లేక ఒక ఫూత, ఒక ఉసి యని చెప్పవచ్చును. ఇవి నాలుగు రకములుగ వాడబడుచున్నవి.

1. మిళిజచాపు : మూడుక్కరముల కాలము కలిగిన ఒక ఉసి లేక ఫూత, మరియు నాలుగుక్కరముల కాలము కలిగిన మరియుక ఫూత దీనికి అంగములు. దీని మొత్తము అత్సర కాలము ఏడుక్కరములు. (“నిధి చాల సుఖమా”)

2. ఖండచాపు : రెండుక్కరముల కాలము కలిగిన ఒక ఫూతయు మరియు మూడుక్కరముల కాలము కలిగిన మరియుక ఫూతయు దీనికి అంగములు. దీని మొత్తము అత్సర కాలము అయిదు అత్సరములు. (“పరిదాన మిచ్చితే”)

3. ప్రతిళిజచాపు : ఒక అత్సర కాలముగల ఒక ఫూతయును, మరియు రెండుక్కరముల కాలముగల మరియుక ఫూతయు దీనికి అంగములు. దీని మొత్తము అత్సరకాలము మూడుక్కరములు. (“రామచంద్ర నన్ను”)

4. సంకీర్ణచాపు : నాల్గుక్కరముల కాలముగల ఒక ఫూత, అయిదు అత్సరముల కాలముగల మరియుక ఫూత దీనికి అంగములు. దీని మొత్తపు అత్సరకాలము తోమైది అత్సరములు.

మిశ్రచాపు, ఖండచాపు, ప్రిశ్రచాపు తాళములు గ్రామ్య గానమందు విశేషముగా వాడబడుచున్నవి. సంకీర్ణచాపుతాళము పై తాళముల వలె విశేషముగా ప్రచారములో లేదు.

దేశాది, మధ్యాది తాళముల వివరము

1. దేశాదితాళము: దేశాదితాళ మనగా ఉని, మూడు ఘూతలు గలది. సాధారణముగా నెమ్ముదిగా నుండును. ఉనిలో ($\frac{2}{3}$) ముహ్వాతిక మాత్రకాలము వ్యవధి అయిన తరువాత గీతము పొరంభ మగును. ("భువిని దాసుడని")

2. మధ్యాదితాళము: మధ్యాదితాళ మనగా ఒక ఉని, మూడు ఘూతలు గలది. ఈ తాళము నడుచు వేగము దేశాదితాళమువలె అంత నెమ్ముదిగా నుండదు. అనగా, కొంచెము వేగముగా నుండును. ఉనిలో ($\frac{1}{2}$) అర్ధ మాత్ర కాలము. వ్యవధి అయిన తరువాత గీతము పొరంభ మగును. ("మేరు సమాన")

లయ అనగా నే ఏమి?

రెండు హస్తముల సంయోగ వియోగములు తాళమందు క్రియలు. రెండు క్రియలకు మధ్యనుండు కాలమునకు మాన మని పేరు. దీనినే "లయ" అందురు. లోకమందు లయ లేకపోవుట యుండదు. కాల, నాదములకు అవినాభావ సంబంధము గలదు. చైతన్య మెచ్చుట నుండునో అచ్చుట లయ యున్నట్లు గ్రహింప నగును. లయ లేనిచో గమనమే యుండదు. మనము నడుచునప్పాడు ఒక అడుగు ముందునకు ఎంతకాలములో వేయుదుమో రెండవ అడుగును గూడ అంతకాలములో ముందునకు వేసినప్పాడే నడక సరిగా సాగుచున్నది. లేనిచో వ్యత్యస్తమై నడక సాగదు. లయ ప్రకారము నడుచునప్పాడు అట్టి లయజ్ఞానము ఉండకపోవచ్చును. లయజ్ఞానము కలుగుటయే తాళజ్ఞానము కలుగుట. అభ్యాసమువలన లయజ్ఞానము సిద్ధించును.

తాళము యొక్క ప్రయోజనమే ఏమి?

గజమును అంకుశముచేత లోబరచుకొని అదుపు ఆజ్ఞలలో నుంచని పత్రమందు అది స్వేచ్ఛగా సంచరించును. అందువలన ప్రమాదములు కలుగును. అటులనే తౌర్యత్రిక మను గీత, వార్య, సృత్యములను తాళముచేత స్వాధీనముచేసికొనని యెడల సంగీతమునకు ప్రమాదములు కలుగును. తాళములేనిచో లోకమే లేదనవలెను. తాళజ్ఞానమును సంపాదించుట ప్రథమ కర్తవ్యము.

ప్రస్తారముల పేర్లు

1. నష్టము	4. మహాతాళము
2. ఉద్దిష్టము	5. అన్నదుతమేరువు
3. పాతాళము	6. దుతమేరువు

7. గ్రుతశేఖర మేరువు	11. కాకపాదమేరువు
8. లఘుమేరువు	12. సంయోగమేరువు
9. గురుమేరువు	13. ఖండప్రస్తారము
10. ప్లుతమేరువు	14. యతిప్రస్తారము

అని పదునాలుగు ప్రస్తారములు గలవు.

మృదంగవాద్యవివరము

మృదంగము యొక్క ప్రాముఖ్యత : హిందూదేశములో శాస్త్రసమ్మతమయిన చర్ణవాద్యము లన్నిటిలో మృదంగము చాలా ప్రాముఖ్యమయినదియును, మిక్కిలి పురాతనమయినదియు నై యున్నది. ముఖ్యముగా నీ వాద్యమును దక్షిణ భారతదేశములో జరుగుగాత్ర వాద్య సంగీత కచ్చేరీ లన్నిటిలోను ఉపయోగింతురు. మరియు హరికథాగానము లందును, భరతనాట్య ప్రదర్శనము లందును, వీధినాటకము లందును, ఆరైష్ట్రోలయందు గూడ దీనిని ఉపయోగించుదురు. మృదంగములో నై పుణ్యము సంపాదించుట మిక్కిలి కష్టసాధ్య మయిన విషయము. నిపుణులగు మార్గంగికులు పాటకచేరీలలో తని (సోలో) గా వాయించునపుడు తాళమున కనువగున ట్లుపయోగించు జతులు, ముక్కాయిలు వినుట కెంతో సాంపుగా నుండి వారికి గల పాండితీప్రతిభను చాటుచుండును.

మృదంగకట్టోత్పత్తి

మృదంగము అను పదమునకు ‘మట్టితో చేయబడిన అవయవ’ మని అర్థము. ఒహుశః నీ వాద్యమున కాథారమయిన గుల్ల (క్ర్రదొల్ల) ను మొదట మట్టితో చేసి యుండవచ్చును. మట్టితో చేయబడిన గుల్ల గలదియై ఉపాంగ మగుటచే మృత్త + అంగము = మృదంగము అని పేరు వచ్చి యుండవచ్చును. కాలక్రమమున నీ గుల్లను మట్టితో చేయుటమాని క్రతో చేయు పద్ధతి ఏర్పడి యుండవచ్చునని ఉపహాంచుటకు వీలగుచున్నది. దీనిని మృదంగము, మర్గలము, మురజము అందురు.

మృదంగముయొక్క వూర్వచరిత్ర

సర్వజనోపయోగకరమయిన యా వాద్యమును మొదట దేవతాపురుషుడు సృష్టించే ననుటలో సందేహమేమియు లేదు. త్రిపురాసుర సంహార మయిన పిదప మహాదేవుడు జయసూచకముగా నొనర్చిన నాట్యములో హంగుచేయుటకొరకు బ్రహ్మ దీనిని సృష్టించే ననియు, మొదట నీ వాద్యమును గణేశుడు వాయించే ననియు చెప్పాడురు.

తాల మనగా నేమి ?

‘త’ కారము శివస్వరూపమై ఉండును. ‘ల’ కారము శక్తిస్వరూపమై ఉండును. శివ శక్తి సమాయోగము వల్ల తాళమని చెప్పబడెను. లేక తాండ్ర లాస్యములను రైండు

పదముల ప్రథమాత్సరముల సంయోగము వలన “తాల” మని మొదట సంస్కృతమందు ఉత్పత్తియై ఆ తాల మను శబ్దమే క్రమముగా తెలుగులోనికి “తాళ” మని పరిణామ మొందినది.

జాతులు

1. చతుర్శ — బ్రాహ్మణా
2. త్రిశ — త్రయి
3. ఖండ — వైశ్వ
4. మిశ — శూద్ర
5. సంకీర్ణ — సంకీర్ణజాతులు

కురురుంపతాళము

దీనికి ఒక ద్రుతము, ఒక ఖండ లఘువు

2 5 3

○ । , 2 + 5 + 3 = 10 అత్సరముల కాలము.

అనులోమ విలోమ విధరము

లోగడ చెప్పిన దశప్రాణయుక్తముగు తాళమును వేయుచు గాత్రమునగాని జంత్రమున గాని గానముచేయుట రెండు విధములుగా నుండును.

1. అనులోమము : అనులోమ మనగా తాళమును ప్రథమకాలముగా నడుపుచు స్వరములనుగాని, జతులనుగాని నోటితోగాని, జంత్రమందుగాని ఒకటి, రెండు, మూడు త్రికాలములు నడుపుట.

2. విలోమము : విలోమ మనగా స్వరములు గాని, జతులు గాని నోటితోగాని, జంత్రమందు గాని ప్రథమకాలముగా నడుపుచు, తాళము యొక్క అత్సర కాలమును ఒకటి, రెండు, మూడు త్రికాలముగా నడుపునవి.

మృదంగమునభ్యసించు విధరము

మృదంగము నేర్చుకొనువారు మొదట నోటితో చినపాల వరుసలు నేర్చుకొని తరువాత మృదంగము మిాద త్రికాలములు అభ్యసించవలెను. తరువాత పెదపాల వరుసలు, జతులు మొదలగునవి సాధన చేసిన తరువాత ఆది, రూపకము, మిశ్రచాపు, త్రిశరూపకము, త్రిశ్రీతిపుట వంటి తాళములు కృషిచేసి మృదంగము మిాద అభ్యసము చేయవలెను. ఈవిధంగా దీర్ఘకాలము కృషిచేసినగాని ఈ వార్యములో తగిన ప్రావీణ్యత సంపాదించుట సాధ్యముకాదు,

మృదంగం కచేరీలయందు వాయించువిధము

సుప్రసిద్ధ గాయకుడు తన పాండిత్యమును రాగ, తాన, పల్లవి, నెరవల్, కల్పన స్వరములను ప్రదర్శించుటలో చూపగలిగినట్లు సుప్రసిద్ధ మార్గంగికుడు తన పాండిత్యమును పాట ననుసరించి వాయించుటలోనే గాక ఆ యూ తాళముల కనుగొణమైన జతులు, ముక్కొయిలూ, మోరాలు తనిగా ప్రదర్శించుటలోగూడ చూప కలుగును. కనుక సంగీత కచేరీలలో మార్గంగికునకు కనీసము రెండు పర్యాయములైన తనిగా వాయించుటకు అవకాశము ఇచ్చేదరు. ఇట్లు చేయటవలన కచేరి రక్కికట్టుటకు ఎంతయు దోహద మగును.

మృదంగం ప్రశ్నతిష్ఠమైన నాటు మిటులతో పాటకుని లయను నడుపుతూ వుంటుంది.

మృదంగం మన క్షణాటక సంగీతములో కేవల లయను నడవడమే కాణుండా పాటకుని పాటతోపాటు లయ విన్యాసం కూడా యిస్తూ వుంటుంది. రెండూ కలసి శ్రీతలకు వర్ణచిత్రంలోవలె సమిష్టి అనుభవాన్ని కలుగజేస్తాయి.

కురురుంపతాళము

దీనికి ఒక గ్రదుతము, ఒక ఖండ లఘువు, ఒక త్రిశ్ర లఘువు అంగములు.

$\frac{2}{0} \frac{5}{1} \frac{3}{1} = 2+5+3 = 10$ అక్షరముల కాలము,

రువోంపటతాళము

పదునేడవశతాబ్ది మధ్యలో వేంకటమథ రచించిన “చతుర్ధండిప్రకాశిక” అను గ్రంథములోని స్వరప్రకరణమందు ప్రస్తుతపు ఆదితాళ మే ముందుగ రెండు గ్రదుతములు, తదుపరి చతురశ్రలఘువుతో రువోంపటతాళమని చెప్పబడినది.

సమగ్రహమనకు ముక్కొయించువిధము

తాళావర్తమందుగల హస్తక్రియల సంఖ్యను మార్గాక్షరముల సంఖ్యచే గుణింపగా నేర్పడిన మొత్తము అక్షరములలో ముక్కొయి అక్షరములను మినహాయించిన ఎన్ని అక్షరములు మిగులునో తాళప్రారంభమునుండి అన్ని అక్షరముల తాళము గడచిన అనంతరము ముక్కొయిని ప్రారంభించి అనుష్టోంచిన గీతప్రారంభ (సమగ్రహం) స్థానమునకు సరిపోవును.

శద్రమద్రలము

దీనికి కరిణ వుండదు. అపతా మృదంగమును పోలియుండును. కథాకళి నృత్య ప్రదర్శనలో నిలబడి దీనిని వాయించెదరు.

చ ० ద

ఇది మృదంగముకన్న బాగా లావుగా ఉండును. నిలువుగా వుంచి, ఒక వైపునే పుల్లలతో వాయించెదరు. శబ్దము తాషామరపువాద్యశబ్దమును పోలియుండును. ఈ వాద్యముకూడా కథాకళి నృత్యప్రదర్శనలో నిలబడి వాయించెదరు.

మృదంగము త యా దు చే యు క్రమము

మృదంగము పనసక్ర, యేగీసిక్ర, గంగరావి, శిసువుక్ర, మొదలగు క్రులతో చేయుదురు. వైన వ్రాసిన క్రులలో పనసక్ర క్రేష్టము. ఆంధ్రప్రాంతమునకన్న తంజావూరు జిల్లాలో మంచి పనసక్ర దొరుకును.

మృదంగము కొలతలు

ఘనాను 1944-వ సంవత్సరము వరకు 18 అంగుళముల నుంచి 20 అంగుళముల వరకు పొడవుగల మృదంగాలను ఉపయోగిస్తూ వచ్చారు. ఇప్పుడు 22 అంగుళముల నుంచి 26 అంగుళముల వరకు పొడవుగల మృదంగాలు ఉపయోగిస్తున్నారు. పొడవు పెంచి నందువల్ల తక్కువ శ్రుతులకు అనగా ఒకటిన్నర, ఒకటి, అంతకన్న తక్కువ శ్రుతులకు బాగుగా ఉండును. పొడవు పెంచిన మృదంగములకు తక్కువ శ్రుతులకు కుడివైపు కన్న 6 $\frac{1}{2}$ అంగుళముల నుంచి 7 అంగుళముల వరకు వెడల్పు ఉంచుతున్నారు. హెచ్చు శ్రుతులకు అనగా రెండున్నర శ్రుతి నుంచి అయిదున్నర శ్రుతి వరకు 6 $\frac{1}{2}$ అంగుళముల నుంచి 7 $\frac{1}{2}$ అంగుళముల వరకు వెడల్పు ఉంచుతున్నారు. ఎడమవైపు కన్న 7 $\frac{1}{2}$ అంగుళముల నుంచి ఎనిమిది అంగుళముల వరకు వెడల్పు ఉంచుతున్నారు. మృదంగము యొక్క మధ్య ఉండు పొట్ట చుట్టుకొలత లీకి 4 అంగుళములు మొదలు 38 అంగుళముల వరకు ఉంచుదురు. ఆ ఉంచే పొట్ట మృదంగమునకు మధ్యగాకుండా కొంచెము ఎడమవైపు ఉంచుదురు. వైన వ్రాసిన కొలతల ప్రకారము వర్డంగివద్ద మృదంగం తయారుచేయించి లోపలిభాగము తొలిపించవలెను. మందము అర అంగుళము వరకు ఉండవలెను. అట్లు తయారుచేయించిన (గుల్ల) క్రుకు మూతలు కుట్టించవలెను.

కుడిమూత కుట్టే క్రమము

పాటచర్మము ఆడమేకది కావలయును. రెప్పచర్మము పూర్వము మేకదే వేసెడివారు. గాని ఘనారు పది పది హేను సంవత్సరముల నుండి ఆవుదూడ చర్మము వేస్తూ యున్నారు. అందుచే రెప్పకు ఆవుదూడ చర్మము కావలయును. పాటచర్మమునకు ఒత్తిడి తగలకుండ వుండుటకు పాటచర్మము అడుగున కోణం మిాద మేకచర్మము వేయ వలయును. దీనిని ‘బత్తుడు చర్మము’ అందురు. వై మూడు చర్మములు తెచ్చి నీళ్లలో నానవేసి నానిన చర్మాలను బాగుచేసి వుంచవలయును. ఈ చర్మములతో బాటు మూత కుట్టుటకు గొడ్డుచర్మములో నుంచి కుట్టుటకు, కొసలు చుట్టూ ఏర్పరచుటకు బాధ్యకు కావలసిన

కొసలు కోసుకొని బొద్దు తయారుచేసి బాగుచేసిన చర్మాలు మూడు మృదంగం యొక్క కుట్టివైపున అమర్చి కదలకుండా చర్మాలకు నాలుగు వైపులా నాలుగు బెజ్జాలు వేసి చర్మాలను కట్టవలయును. చర్మాలు చివర చుట్టూ 16 బెజ్జాలులు వేసి సన్నని వారుతో బిగించవలయును. దీనినే ‘పెడవారు బిగించుట’ అని అందురు. తరువాత కుట్టుటకు కోణము నకు ఆనుకొని 48 సన్నని బెజ్జాలులు కొట్టవలయును. ఆ కొట్టిన బెజ్జాలుల నానుకొని బొద్దు అమర్చి నాలుగు కొసలతో మూత కుట్టవలయును. పూర్వము మూడు కొసలతోనే కుట్టేడివారు. ఇప్పాడు నాలుగు కొసలతో కుట్టినందువలన మూత శ్రుతి బాగా నిలబడి వుండుటకు వీలుంటుంది. మూత కుట్టిన తరువాత ఘమారు నాలు గయిదు గంటలు ఎండలో ఆరబెట్ట వలయును. ఆరిన మూతకు కుట్టు మధ్య నుంచి 16 కళ్లు వేయ వలయును. కన్నుకు కన్నుకు మధ్య మూడు కుట్టు వదలివేయ వలయును. ఆ 16 కళ్లలో నుంచి వారు ఎక్కించి బిగించవలయును. దీనినే ‘మిద్దెవిరచుట’ అంటారు. ఆ బిగించే వారు గేడె చర్మాలులోనుంచి కోస్తారు. మూత కుట్టేటప్పాడు బిగించిన పెడవారు అలాగునే వుంచి మిద్ది విరచుటకు ఎడమ వైపున పాతమూతపెట్టి బిగిస్తారు. మిద్ది విరచిన తరువాత బాగా ఆరబెట్ట వలయును. మూత ఆరిన తరువాత బిగించిన వారులు వ్రాడదీసి కైవారంతో కొలతప్రకారం రెప్ప కోసుకోవలయును. మూతకు చుట్టూ ఎక్కువ వున్న చర్మాన్ని కోసివేయ వలయును. దీనినే ‘మేలుమూత చేయుట’ అంటారు. తరువాత ఎడమ మూత కూడా కుట్టి కుడి మూతకు కరిణవేస్తారు.

ఎదమమూత కుట్టే క్రమము

ఎడమ మూత కూడ వైపు మూత మాదిరిగానే ముందు బొద్దు కొసలు, కుట్టు కొసలు తయారుచేసుకోవలయును. ఈ మూతకు గొడ్డు చర్మాలు కావలయును. మూతకు సరిపోయేవి రెండు చర్మాలు తీసుకొని చర్మాల మధ్య బెజ్జంకోసి మూతకు అమర్చి వైపు మూత లాగునే పెడవారు బిగించి కోణం చుట్టూ వీళె బెజ్జాలులు కొట్టవలయును. తడువాత బొద్దు అమర్చి కుట్టవలయును. పెడవారు బిగించుట, మూత కుట్టుట, ఆరబెట్టుట, 16 కళ్లు వేయుట, మిద్ది విరచుట, మేలుమూతచేయుట వైపు కుడి మూత మాదిరిగానే చేయవలయును. మేలు మూతచేసేటప్పాడు ఎడమ మూతకు రెప్ప కొలతప్రకారం కోసుకోవలయును. రెప్ప మధ్య భాళీ ఆరు అంగుళాలు, అయిదున్నర అంగుళాలు వుంచుదురు. తరువాత మేకచర్మాలు తెచ్చి లోపలవేసి కుట్టవలయును. దీనినే ‘ఎడమ జోడించుట’ అంటారు. ఈ జోడింపుతో ఎడమ మూత తయారు అయినట్లు భావించవలయును.

కరిణవేసే క్రమము

చిట్టపు రాట్లు తెచ్చి బాగా పొడిచేసి వస్తుకాయం పట్టి ఆ పొడిని తిరిగి కల్పింలో వేసి నీట్లు పోసి కాటుకలాగ నూరవలెను. ఆ నూరిన ముందు కరిణకు సరిపోవునది తీసుకొని కొంచెము అన్నము వేసి బాగా పాకం వచ్చేలాగున నూరి వుంచవలెను. అప్పాడు మృదంగము యొక్క కుడి మూతకు కొలతప్రకారము కరిణ వేసేటంతవరకు అంటు వేయవలయును, ఆ అంటు

అన్నమలోగాని, సర్విసులోగాని వేయవలయును. అంటు ఆరిన తరువాత కరిణ ప్రారంభించ వలయును. చిన్న చిన్న వుండలుగా లీసుకొని ఎత్తు పల్లములు రాకుండా కరిణ వేస స్థలము వరకు మందు పెట్టి రాయితో రుద్దవలయును. రాయితో రుద్దే వేడితోనే కరిణ ఆరిపోతూ వుండవలయును. తగ్గు ప్రశ్నతుల కయితే ఎక్కువ కరిణ వేయవలయును. హౌచ్చు ప్రశ్నతుల కయితే కొంచెము తక్కువ కరిణ వేస్తారు. మూతకు సరిపోవు కరిణ వేసిన తరువాత మింటు, నాటు సరిపోవులాగున సర్దుకోవలయును. మింటు అనగా మూతకు చుట్టూవున్న రెప్పు, నాటు అనగా కరిణకు వుండు మధ్యభాగము, చాపు అనగా నాటు, మింటుల మధ్య భాగము, అరచాపు అనగా ముందుభాగమున కొట్టుట అని తెలియవలయును.

కరిణను ప్రతిష్క్వంగా సర్దే క్రమము

నాటు, మింటు, చాపు, అరచాపు అని నాలుగు విధములు. పై నాల్గింటిని గురించి ప్రాయడ మయినది. నాటు తక్కువ అయితే కరిణ మధ్యభాగములో కొంచెము మందు వేయవలయును. నాటు ఎక్కువ అయితే కరిణ చుట్టూ కొంచెము మందు వేయుట గాని, కరిణ మధ్య కొంచెము మందు గీయుటగాని చేయవలయును. అట్లు వేస్తా నాటు, మింటు సరిపోయేలాగున సర్దుకోవలయును.

బోనం

బోనం అనగా మృదంగం వాయించుటకు ముందు ఎడమువై పున వుపయోగిస్తారు. పూర్వము పిడకలు కాల్చిన కచ్చికలు, అన్నం కలిపి బాగా నలిపి మంచి జిగురు వచ్చిన తరువాత దానిని ఎడమును పెట్టి వాయించెడివారు. ఇప్పుడు బాంబాయి రవ్వగాని, గోధుమపిండిగాని ఉపయోగిస్తా యున్నారు. రవ్వగాని, పిండిగాని తడిపితే చాలు జిగురు వస్తుంది. అట్లు జిగురు వచ్చినదానిని ఎడమచర్చాన్ని కొంచెము తడిపి జిగురు వచ్చిన పిండినిపెట్టి వాయించు కోవలయును. అప్పుడు ఎడములో మంచి ఓంకారము వచ్చును. మృదంగం ప్రశ్నతు తగ్గకుండా ఉండుటకు ఎడమ మూతకు ప్రక్కన వారు క్రింద ఎనిమిది పుల్లలు పెట్టుదురు.

ప్రతిచేయుపద్ధతి

మృదంగం ప్రశ్నతిచేయుటకు ఒక రాయి, నాలుగు అంగుళముల పొడవుగల పుల్ల ఉపయోగించవలయును. కొంతమంది సుత్తిని ఉపయోగిస్తారు. ప్రశ్నతి హౌచ్చువలసివ స్తే మూత చుట్టూ పున్న బొద్దువైన కొట్టువలయును. తగ్గించవలసివ స్తే బొద్దుక్రిందను పుల్లనుబెట్టి రాయితో కొడితే తగ్గుతుంది. మృదంగమునకు చుట్టూ కట్టుటకు మంచి గుడ్డ, కుడివై పుకు మంచి టోటీ కుట్టించవలయును. పైన తొడుగుటకు వాటర్ ప్రూఫు గుడ్డతో సంచి కుట్టించవలయును. సంచి, గుడ్డ గాకుండా మంచి మృదంగం ఖరీదు 150-00 రూపాయల నుంచి 200-00 రూపాయల వరకు వుండును. పైమాదిరిగా తనూరయిన మృదంగం పాట కచేరీలకు వాయించుకోవచ్చును.

మృదంగం ఉత్సవాల్

శ్రీ. తతం వీణాదికం వాద్యం ఆనథం మురజాదికం
వంశాది కంతు సుషిరం కొంస్యం తాలాదికం ఘనం

అని చెప్పబడి యుగడుటచే తతవాద్యము లనగా తంత్రులతో సంబంధించిన వాద్యములున్నా, ఆనథము లనగా చర్చముచే ముఖములు మూయబడి ధ్వని విశేషమును ఉత్సవాల్ చేయటకు హోతువులైన భేరీ, మృదంగాది వాద్యములున్నా, సుషిరము లనగా చిల్లులు పెట్టబడి ఉండుటచే మధుర ధ్వనులు పుట్టునట్లు వీలైన వేణువు, నాచస్వరము మొదలగు వాద్యములున్నా, ఘనము లనగా కంచు లోహముచే చేయబడిన వాద్యవిశేషములున్నా, ఇట్లు నాలుగు విధములుగా వాద్యములు ఆర్ఘ్యపోత్తములై భారతీయుల స్వామ్యత నందుకొన్నావి.

ఆనథములు

చర్చముచే మూయబడిన వాద్యవిశేషము. భేరీ, మర్దలము, థక్క, వీరణము, కంజిరా, తామా, తప్పెటు, కోలు, రుంజ మొదలయినవి. రూపభేదమునుబట్టి ధ్వనులు కూడ భిన్నములుగా ఉండటం మన కనుభవమే, భిన్నరీతులైన వాద్యములు సమయానుకూలములైన వనుటకు నిదర్శనంగా భేరీవాద్యం యుద్ధపయాణ సమయములోనూ, వీరణము వివాహసమయములోనూ, కనకతపెట్లు మొదలయినవి కీర్తిని ప్రకటించుటకున్నా, గంటలు మొదలయినవి దేవతార్చనా సమయములోనూ - ఇట్లు ఆచారముల వలన తెలిసికొనవచ్చుచు.

మృదంగము

ఆకాశం శబ్దగుణక మనే అనుభవంతో ధ్వని విశేషాల్తుల్తుకి అనుకూలముగా ఆకాశగ్రిథతమయిన తత, ఆనథ, సుషిర, ఘనాది వాద్యములు నిరూపితము లయినవి. మొదటి మూడు వాద్యములూ దారు మయములే. శాస్త్రక ర్తమైన ప్రముఖాచార్యుడు భరతమహర్షి మృదంగమును గూచి సార్థకస్తము పొడవుగనూ, నడుము లావుగనూ, ఆకాశగ్రిథత మయిన దీని రెండు ముఖములూ చర్చముచే పినద్దమై ఎడమచేతితో వాయించ వలసినవైపున 12 గాని 13 గాని అంగుళముల కొలతయూ, కుడిచేతితో ప్రొయించువైపున 8 అంగుళముల కొలతయు కలిగి మధురధ్వని పుట్టేంప తగినది మర్దలము అని ఒక విధమయిన లక్షణ గౌరవము నిచ్చారు. రక్తచందన దారువుతో చేసినది గంభీరధ్వని నిస్సుందని అభివర్ణించారు.

ఈ వాద్యమునకు మృదంగము, మురజము, మర్దలము, అంక్యము, ఆలింగ్యము, ఆనథము, ఉర్ధ్వకము అనే పేర్లు సార్థకములు.

మృదంగము = మృత్తు (మన్ము) అంగముగా కలది కనుక మృత్త + అంగము = మృదంగము అనుట సార్థకము.

మురజ = (మురవేష్టనే) చర్చముచే మూయబడినది.

అంక్యము = వాయించువేశ తొడపయి నుంచుకొన తగినది.

ఆలింగ్యము = నడుమప్రదేశమున వాదకులు విశ్రాంతి సమయమున చేయి దానిపై నుంచుకొనుటచే ఆలింగనభావానుకూల మయినది.

ఉంర్ధ్వకము = వాదనావసరము లేనపుడు కుడివైపు ఉంర్ధ్వముగా నిలువపెట్టబడి యుండుటచే ఉంర్ధ్వకమని పేరు.

ఈట్టి మృదంగ వాద్యము నాట్యభావోద్దీపకముగా యశస్వి నిలువచేసినాన్నది. వేణువు, వీణ వలెనే మృదంగము వేదకాల ప్రతిపాదితము.

రగణ మర్య తాళము

ఇది ప్రాచీనకాలమో సంగీత రచనలందు ఉపయోగింపబడు ఒకవిధమగు తాళ కాల ప్రమాణ మగును. దీనికి గురువు, చతుర్శలఘువు, గురువు గలిగి $8+4+8=20$ అష్టరకాలములు ఉండును. దీనినే పూర్వీకులు రగణమర్య తాళమని చెప్పియుండిరి. 2 | 2

జుల్య తాళము

ఇది త్రిశ్రేగతి. మూడక్కరములకు ఒకసారి ఘూత వేయవలెను.

ప్రస్తారములు

ద్రుతము	ద్రుత విరామము	లఘువు
1 O	1 8	1
2 UU	2 UO	2 OO
	3 OU	3 UUO
	4 UUP	4 UOB
		5 OUP
		6 UUBB

హిందుస్థానీ సంగీతమునకు, కర్రాటక సంగీతమునకు గల భేదము

హిందుస్థానీ సంగీతము, కర్రాటక సంగీతము అను భేదము ఏర్పడని కాలమున ఈ సంగీతము భారతీయ సంగీతమని పిలువబడుచుండెడిది. మహామృదీయులు రాజ్యపరిపాలనకు వచ్చిన తర్వాత భారతీయ సంగీతము హిందుస్థానీ సంగీతము, కర్రాటక సంగీతము అను రెండు పద్ధతులుగ మార్పు చెందినది. మహామృదీయులు వారి పరిపాలనా ప్రాంతమందు వారి సంగీత పద్ధతులను అప్పటి భారతీయ సంగీత పద్ధతులతో మేళవించి ఒక నూతన సంగీత పద్ధతిని

సృష్టింపజేసి ప్రోత్సహించిరి. దక్షిణదేశమునందు భారతీయ సంగీత సంప్రదాయము మార్పు చెందక పురాతన పద్ధతులపై కొంత అభివృద్ధిచెందినది. రెండు పద్ధతులకు ప్రశ్నలు, స్వర, లయ, రాగ, తాళములలో వ్యాఖ్యాసములేనప్పటికి, ఏ పద్ధతి కా పద్ధతి ప్రత్యేకముగ అభివృద్ధి చెందినది. హిందుస్థానీ పద్ధతిలో హరిదాసస్వామి, తాన్ సేన, సదారంగ, అదారంగ, మొదలగు వాగ్నీయకారులు ద్రుపద్, ధమార్, ఖ్యాల్, టూర్, టప్పు, హారీ మొదలగు రచనలు చేసిరి. పురందరదాసు, క్షేత్రయ్య, త్వాగ్రాజు, ముత్తుస్వామిదిక్కితులు, శ్వామశాస్త్రి, స్వాతితిరునాళ్ల మొదలగు వాగ్నీయకారులు వర్ణము, స్వరజతి, కృతి, పదము, జావళీ, తిల్లానా మొదలగు రచనలు చేసిరి.

ఈ పద్ధతుల యొక్క శైలి కూడ ప్రత్యేకముగ నుండును. హిందుస్థానీ శైలి జారు ప్రాధాన్యమైనది. కర్ణాటక శైలి గమక ప్రాధాన్యమైనది. శుద్ధ, జంట, దాటు అను స్వరములు, అన్యస్వరములు, గమకములు వాడుటలో రెండు పద్ధతులకు ఆ యూ ప్రాంతముల భాషనుబట్టి పలుకుబడులు వేరువేరుగ నుండును. సంగీతప్రదర్శనలో హిందుస్థానీ విద్యాం సులు సంగీత రచన, మనోధర్మ సంగీతము రెండూ ఒకేసారి ప్రదర్శించేదరు. కర్ణాటక సంగీతమునందు విద్యాంసులు మనోధర్మ సంగీత అంశము లయిన రాగము, తానము, స్వర కల్పన, నెరవు, పల్లవి మొదలయిన వాటిని కృతి, పదము, జావళీ, తిల్లానా మొదలయిన కల్పిత సంగీత రచనలతో కలిపి గాకుండా, వేరుగా ప్రదర్శించేదరు. విలంబ, మధ్యమ, ద్రుతకాల సంచారములు హిందుస్థానీ సంగీతములో వేటి కవి ప్రత్యేక ప్రాధాన్యమును కలిగి యున్నవి. ప్రస్తుత కర్ణాటక గానములో విలంబకాల సంచారముల కంటే మధ్యమ, ద్రుత కాల సంచారములు ఎక్కువగ నున్నవి. ప్రక్కవాద్యములకు కర్ణాటక సంగీతములో ఉన్నంత, హిందుస్థానీ సంగీతములో ఎక్కువ స్వాతంత్ర్యములేదు. కర్ణాటక సంగీతములో రాగము, స్వరకల్పన, ప్రక్కవాద్యములు తనిగా వాయించుట వాడుకలో నున్నది. కర్ణాటక గాయకుడు తాళమును వేసుకొని పాడుట వలన, లయ వాద్యములు స్వాతంత్రించి వాయించుటకు వీలు కలుగుచున్నది. హిందుస్థానీ గాయకుడు తాళము వేసుకొనకుండ తబలా వాద్యకుని లయను ఆధారముచేసుకొని పాడును. అందువలన తబలా వాద్యముకు స్వాతంత్ర్యము తక్కువ.

పంచము కి వాద్యము

ఈ వాద్యము పరిమాణములో మిగుల పెద్దదియై గుండ్రని ఆకారములో నుండును. ఇది పంచలోహ మిశ్రముగా తయారుచేయబడిన ప్రాచీన వాద్యము. బిందె ఆకారముగల యిం వాద్యము యొక్క పై భాగమున మధ్యగా నొకటి, చుట్టూ మరి నాలుగు గొట్టములవలె నుండును. మధ్యనుండు గొట్టము యొక్క వ్యాసము లేక వెడల్పు మిగతా నాలుగు గొట్టములకన్న వెడల్పుగా నుండును. ఈ అయిదు గొట్టములు మేకచర్చముతో మూయబడును. మధ్యగొట్టమునకు మృదంగపు మూతనలె పైన రెప్పచర్చము కూడ నుండును. దీనికి లేగదూడుచర్చము కూడ ఉపయోగించుట కలదు. ఈ చర్చములు త్రాళ్ల సహాయముతో బిగింపబడి యుండును.

పంచముఖ వాద్యము తనిగాను, మరియు శుద్ధమద్దతుములో కూడ కలిపి వాయించు చుండురు. పంచముఖ వాద్యముపై రమణీయ మయిన లయ విన్యాసములు ప్రదర్శించుదురు.

ఈ వాద్యము ముఖ్యముగా తంజావూరు జిల్లాలో ఆలయోత్సవములలో ఎక్కువగా ఉపయోగింపబడుచున్నది. ఈ వాద్యము చక్రములు గల చిన్న క్రబండిపై అమర్ఖుదురు. ఇ ట్లుమర్ఖుటు వలన ఇది మిగుల బనువయిన వాద్య మయినప్పటికీ, ఒకచోటనుండి మరియుకచోటికి సులభముగా తరలించుటకు వీలగును. పంచముఖ వాద్యమునకు ప్రక్క “కుడముజములు” అను మరి రెండు వాద్యములు ఆధార షడ్జ పంచములకు ప్రశ్నిచేసి, పురాతన షడ్జగ్రామమును ప్రదర్శించవచ్చును. లయ వాద్య మన్నిటిలో ఒరువయిన యా వాద్యము ఘుమారు 30 మణిగులు బరువుండును.

పైన నుండు మూతకు, క్రింద నుండు మూతకు పలుచని చర్మము వాడుదురు. ప్రక్కనున్న రెండు మూతలకు పైవాటికన్నా కొలదిగా మందముగానున్న చర్మములను వాడుదురు. మధ్యనుండు మూతకు భాగా మందపు చర్మము వాడుదురు.

ఇది వాయించువారు “వామదేవ” మను మూత ఉండువైపు నిలబడి వాయించుదురు. మధ్యనుండు మూత, తక్కిన నాలుగు మూతలక్కన్న కొంత ఎత్తుగ నుండును. ప్రక్కనుండు “కుడముజములు” మట్టితో చేయబడిన కుండలపై చర్మపు మూతలతో చేయుదురు. “కుడముజములు” షడ్జ, పంచములు ధ్వనించగా, పంచముఖ వాద్యము యొక్క అయిదు మూతలు షడ్జగ్రామములో రి, గ, మ, ద, ని లు ధ్వనింపజేయును.

ఈ అయిదు ముఖములు గల వాద్యము తిరువారూరుగుడిలోను, తిరుత్తూరైపూండి గుడిలోను కాన నగును. దేవాలయములలో వాయించబడు యా వాద్యము చాలా శిల్ప ములలో కూడ చూడవచ్చును.

ఈ వాద్యపు మధ్య ఎత్తుగను, విశాలముగను ఉన్న ముఖమునకు (మూత) “ఈళానం” అని పేరు. ఇది ఆధారషడ్జము పలుకును. ఎడమవైపు ముఖము “సద్గ్యజాతం” శుద్ధ మధ్యము. కుడి ముఖము “తత్పురుషం” పంచము. క్రిందిది అనగా తూర్పుముఖము “అఫూరం” శుద్ధ గాంధారం. పైముఖము “వామదేవం” చతుర్శ్రుతి రిషభము పలుకును. ఇవి అన్నియు రెండు చేతులతో వాయించునపుడు అఖండమయిన శబ్దము వెలువడును. దీనికి తోడుగా జాల్రా, తవిల్ వాయింపబడును. దీనిని ఇప్పటికిని (శ్రీ) ముత్తుస్వామిదీంతుల పరంపరలోనివాగే వాంచుంతురు. గజారోహణోత్సవ మప్పుడు యా వాద్యము వాయింపబడుచున్నది.

ఈ వాద్యమునకు ఉన్న అయిదు ముఖములు సద్గ్యజాతము, తత్పురుషము, ఈళానం, అఫూరము, వామదేవము అనబడు పరమశివుని ‘పంచముఖము’ లని చెప్పబడినవి. అందువలననే ఇది పంచముఖవాద్య మయినది.

హిందుస్తానీ సంగీతములో ప్రశ్నాతిగాంచిన తాళములు

1. త్రితాల	7. రూపక్
2. తిల్వాడా	8. రుషమరా
3. ఏక్తాల	9. ధమార్
4. రుష్తాల	10. ఆడాచోతాల
5. చాతాల	11. దీవ్ చద్ది
6. దాద్రా	12. కహరవా

హిందుస్తానీ తాళములు, వాటిలక్షణము

తాలీ అనగా దెబ్బ

ఖాలీ అనగా ఉని

1 త్రితాల - 16

మాత్రలు - 16

తాలీలు - 3 (1 - 5 - 13 మాత్రల యందు)

ఖాలీ - 1 (9 - వ మాత్ర యందు)

విభాగములు - 4 (ఒకొక్క విభాగమునందు నాలుగు మాత్రలు చొప్పున)

తేటా

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
థా ధిన్ ధిన్ థా	థా తిన్ తిన్ తా	థా తిన్ తిన్ తా	థా ధిన్ ధిన్ థా	థా ధిన్ ధిన్ థా	0	0	0	0	0	0	0	0			
x				2								3			

2 తిల్వాడా - 16

తేటా

థా తెరికిట ధిన్ ధిన్	థా థా తిన్ తిన్	తా తెరికిట ధిన్ ధిన్	థా థా ధిన్ ధిన్
x	2	0	3

3 ఏక్తాల - 12

మాత్రలు - 12

తాలీలు - 4 (1 - 5 - 9 - 11 మాత్రల యందు)

ఖాలీలు - 2 (3 - 7 మాత్రల యందు)

విభాగములు - 6 (ఒకొక్క విభాగమునందు తేండ్లు మాత్రలు చొప్పున)

కేటా

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ధిన్	ధిన్	థాగ్	తెరికిటు	తూ	నా	క	తా	థాగ్	తెరికిటు	ధీ	నా
x		()	2		0		3)		4

4 రువ్వతాల్ - 10

మాత్రలు - 10

తాలీలు - 3 (1 - 3 - 8 మాత్రల యందు)

ఖాలీ - 1 (6 - వ మాత్ర యందు)

సమ్ - ప్రథమమాత్రయందు

విభాగములు - 4 (ఒక్కొక్క విభాగమునందు 2 - 3 - 2 - 3 మాత్రల చౌప్పున)

కేటా

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ధీ	నా	థీ	థీ	నా	తీ	నా	ధీ	థీ	నా
x				2		0		3	

5. చోతాల్ - 12

ఈ తాళమునందు కేటా మాత్రము ఏక్కతాలకు శేధించును. మిగిలిన శాస్త్రియ లక్షణము లన్నియు ఏక్కతాలను పోలి యుండును.

కేటా

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
థా	థా	ధిన్	తా	కిటు	థా	ధిన్	తా	తిటు	కత	ఏది	ఏన
x		0		(2		0	3)	4	

6 ద్వారా - 6

మాత్రలు - 6

తాలీ - 1 (ప్రథమమాత్ర యందు)

ఖాలీ - 1 (4-వ మాత్ర యందు)

విభాగములు - 2 (ఒక్కొక్క విభాగమునందు 3 మాత్రలు చౌప్పున)

తేటా :

1	2	3	4	5	6
థా గ్ నా			థా తూ నా		
x			0		
థా గ్ నా			థా తూ నా		
x	2		0		

7 రూపక్ - 7

మాత్రలు - 7

తాలీలు - 3

(1 - 4 - 6 మాత్రల యందు)

ఖాలీ - లేదు

విభాగములు - 3 (ఒకొకొక్క విభాగమునందు 3 - 2 - 2 మాత్రలు చొప్పున)

తేటా

1	2	3	4	5	6	7
తీ తీ నా			ధీ నా		ధీ నా	
x			2		3	

8

రుషుమరా - 14

మాత్రలు - 14

తాలీలు - 3

(1 - 4 - 11 మాత్రల యందు)

ఖాలీ - 1

(8-వ మాత్ర యందు)

విభాగములు - 4 (ఒకొకొక్క విభాగమునందు 3 - 4 - 3 - 4 మాత్రలు చొప్పున)

తేటా

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ధిన్ ఇథా తెరికిటు			ధిన్ ధిన్ థాగి తెరికిటు				ధిన్ ఇత్తా తెరికిటు			ధిన్ ధిన్ థాగి తెరికిటు			
x			2				0			3			

9 ధమార్ - 14

మాత్రలు - 14

తాలీలు - 3

(1 - 6 - 11 మాత్రల యందు)

ఖాలీ - 1

(8-వ మాత్ర యందు)

విభాగములు - 4 (ఒకొక్క విభాగమునందు 5 - 2 - 3 - 4 మాత్రలు చొప్పన)

తేకా

1	2	3	4	5		6	7		8	9	10		11	12	13	14
క	ది	ట	ధి	ట		ధా	2		X	త్తి	ట		తి	ట	తా	2
x						2			0				3			

10 అడాచోతార్ - 14

మాత్రలు - 14

తాలీలు - 4

(1 - 3 - 7 - 11 మాత్రల యందు)

ఖాలీలు - 3

(5 - 9 - 13 మాత్రల యందు)

విభాగములు - 7 (ఒకొక్క విభాగమునందు 2 మాత్రలు చొప్పన)

తేకా

1	2		3	4		5	6		7	8		9	10		11	12	13 14
ధిన్	తెరికిట		ధి	నా		తుం	నా		క	త్తా		తెరికిట	ధి		నా	ధి	నా
x			2			0			3			0		4		0	

11 దీవ్ చ్ఛిన్ - 14

మాత్రలు - 14

తాలీలు - 3

(1 - 4 - 11 మాత్రల యందు)

ఖాలీ - 1

(8-వ మాత్ర యందు)

విభాగములు - 4 (ఒకొక్క విభాగమునందు 3 - 4 - 3 - 4 మాత్రలు చొప్పన)

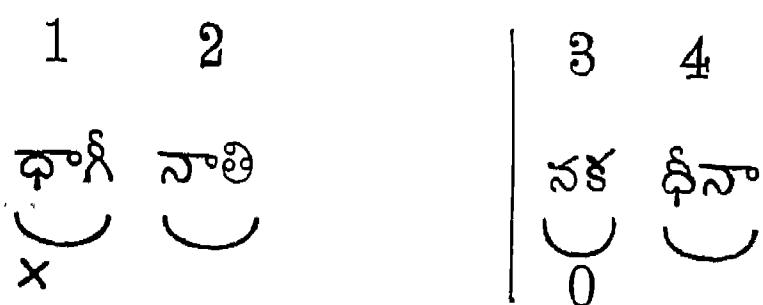
తేకా

1	2	3		4	5	6	7		8	9	10		11	12	13	14
ధా	ధిన్	2		ధా	ధా	తిన్	2		తా	తిన్	2		ధా	ధా	తిన్	2
x				2					0					3		

12 కహారవా - 4

మాత్రలు - 4

టెట్టా

అష్టో త్తర శతతాశముల నామములు

వరుస సంఖ్య	తాశముల పేర్లు	అంగములు	మాత్రలు	అక్షరములు
1	చచ్చత్తుట	2 2 1 2		32
2	చాచత్తుట	2 1 1 2		24
3	మట్టితాశుల్తిక	2 1 2 2 1 2		48
4	సంపద్యోషుక	2 2 2 2 2		48
5	ఉద్ధుటము	2 2 2		24
6	ఆదితాశము	19 వీరవిక్రమ	32 సింహానాద	
7	దర్శణ	20 హంసలీల	33 మల్లికామోద	
8	చర్చి	21 వర్ణభిన్న	34 శరభలీల	
9	సింహలీల	22 రంగద్వ్యోత	35 రంగాభరణ	
10	కందర్ప	23 రాజచూడామణి	36 తురంగలీల	
11	సింహవిక్రమ	24 రాజతాశము	37 సింహానందన	
12	శ్రీరంగ	25 సింహవిక్రీడిత	38 జయశ్రీ	
13	రతిలీల	26 వనమాలి	39 విజయానంద	
14	రంగతాశము	27 చతుర్శ్రవర్ణ	40 ప్రతితాశము	
15	పరిక్రమ	28 త్ర్వ్యుశ్రవర్ణ	41 ద్వ్యుతీయ	
16	ప్రత్యంగ	29 మిత్రవర్ణ	42 మకరంద	
17	గజలీల	30 రంగప్రదీప	43 కీర్తి	
18	త్రిభిన్న	31 హంసనాద	44 విజయ	

45	జయమంగళ	67	విషమ	89	లలిత
46	రాజవిద్యాధర	68	నంది	90	రత్న
47	మధ్యతాళము	69	ముకుంద	91	కర్ణయతి
48	జయతాళము	70	కందుక	92	యతి
49	కుడుక్క	71	వకతాళము	93	షట్టాల
50	నిస్సారుక	72	అట	94	వర్ధన
51	క్రీడ	73	పూర్వకంకాళ	95	వర్ణయతి
52	త్రిభంగి	74	ఖండకంకాళ	96	రాజనారాయణ
53	కోకిలప్రియ	75	సమకంకాళ	97	మదన
54	శ్రీకృతి	76	విషమకంకాళ	98	థారికా
55	బిందుమాలి	77	చతున్మాల	99	పార్వతీలోచన
56	సమతాళము	78	ణోంబులి	100	శ్రీనందన
57	నందనతాళము	79	అభాంగ	101	లీల
58	ఉద్దిష్ట	80	రాయవంకోల	102	విలోకిత
59	మట్టిక	81	లఘుశేఖర	103	లలితప్రసియ
60	డెంగిక	82	ప్రతాపశేఖర	104	రుల్లక
61	వర్ణమట్ట	83	జగర్ఘంప	105	జనక
62	అభినందన	84	చతుర్ముఖ	106	లక్ష్మీశ
63	అంతరక్రీడ	85	రుంప	107	రాగవర్ధన
64	మల్లతాళము	86	ప్రతిమర్య	108	ఉత్సవతాళము
65	దీపిక	87	గారుగి		
66	అనంగ	88	వసంత		

ప్రాణికి విషాదం కలిగిన విషాదానికి విషాదం కలిగిన

ପ୍ରକାଶନ

కొలవు
మధ్యమ

జీవితచరిత్రలు

శ్రీ పుదుకోర్తా మాన్సూరాండియాపిల్లేగారు

శ్రీ మాన్సూరాండియాపిల్లేగారు పుదుకోర్తా సంస్థానమునకు చెందినవారు. వీరి చిన్ననాటి అనుభవాలను గురించి ఎక్కువ తెలియకపోయినా, ఈయనవు సంగీతంలో పెద్ద యోగ్యత ఉన్నదని బాగా తెలియును.

కంజిరా తాళవాద్యముల కోవకు చెందిన ఒక చిన్న వాద్యం. దీనిని కచేరీలలో ప్రక్కావాద్యముగా ప్రవేశపెట్టిన ఫునత ఆయనకే దక్కింది. అంతకుపూర్వం కంజిరా వాద్యం కేవలం భజనగోప్సలలో మాత్రమే ప్రక్కావాద్యంగా ఉపయోగించేవారు. ఈ వాద్యం యొక్క నాదం చెవికి అంత ఇంపుగా ఉండేది కాదు. దీనిని ఒక్క చేతితో మాత్రమే వాయించేవారు. కానీ, శ్రీ పిల్లేగారు ఈ వాద్యమునందు రెండవ చేతితో గూడ “ఘుం, ఘుం” అనే శబ్దం సమయాచితంగా కలుగజేస్తూ, అనేక లీటుమయిన నడకలు నడుపుతూ, అనేక విన్యాసాలుచేస్తూ సర్వజనరంజకంగా చేసిన ప్రతిథా సంపన్నులు. “తథిగిణ తోం”, అనే శబ్దం, ఇంకా అనేక విషమ మోరాలు తాళవాద్య ప్రకాండులకు సయితం ఆశ్చర్యమును కలిగించే విధంగా ప్రయోగించేవారు. ఆయన ప్రక్కావాద్యం వాయించునపుడు లయలో ఎంతో సమర్థుడైన గాయకుడు పాడిన మాత్రమే కచేరీ రక్కిగా నడచేది. లేనియెడల రసాభాసమే! ప్రముఖ విద్యాంసులైనపుటికి కొందరు వీరి వాద్యం ప్రక్కన పెట్టుకొనుటకు సాహసించేవారు కారు. సుప్రసిద్ధులయిన శ్రీ కోనేరిరాజపురం వైద్యనాథయ్యర్ వీరితో చిన్నపుటినుంచి స్నేహంచేసి, వీరి వద్ద లయసంబంధమయిన అనేక మెఖ్చువలను తెలుసుకొని వీరి ప్రక్కావాద్యంతో కచేరీలో అనేక లయ విన్యాసములను చూపుతూ సమర్థుమైన, రక్కియైన గానం చేసేవారు. శ్రీ పిల్లేగారి శిష్యులలో శ్రీ పుదుకోర్తా దక్కణామూర్తిపిల్లేగారు, శ్రీ పశని మత్తుయ్యాపిల్లేగారు ప్రముఖులు. శ్రీ మాన్సూరాండియాపిల్లేగారు తమ 65వ ఏట స్వర్గస్తు లయరి.

శ్రీ పుదుకోర్కెట దక్షిణామూర్తిపిల్లేగారు

వీరి స్వగ్రామం పుదుకోర్కెట. ఆ సంస్థానములోనే బాల్యంలో చిన్న ఉండ్యగా ఉండేవారు. పుదుకోర్కెట సంస్థానములో దసరా మొదలైన ఉత్సవాల్లో గొప్ప విద్యాంసుల సంగీత కచేరీలు జరిగేవి. సహజంగా చక్కని లయజ్ఞానం కలిగిన (శ్రీ) దక్షిణామూర్తి పిల్లేగారు ఈ ప్రసిద్ధుల కచేరీలలో ప్రక్కవాద్యం ఫోరణి తెలుసుకొని ఘుటవాద్యం సాధకం చేసి కొన్ని కచేరీలకు వాయించేవారు. దీనితో తృప్తి కలుగక ప్రసిద్ధ కంజిరా విద్యాంసు లయిన (శ్రీ) పుదుకోర్కెట మాన్ పూండియాపిల్లేగారివద్ద గురుకులవాసం చేసి కంజిరా వాద్యంలో నైపుణ్యం గడించారు. అంతేకాక మృదంగం కూడా సాధకం చేసి నిపుణు లయ్యారు. ఆకాలంలో మృదంగ విద్యాంసులంతా ప్రథమంలో కొద్దిగోళు లయినా హరికథలకు ప్రక్కవాద్యం వాయించవలసి ఉండేది. అంతుతరువాతే వారికి కచేరీలకు వాయించే అవకాశం కలిగేది. అందువల్ల ఆయన తంజావూరు వచ్చి (శ్రీ) నారాయణస్వామి అప్పగారు నిర్వహించే ప్రసిద్ధ భజనగోపులకు, (శ్రీ) తిరుపుళ్ళం పంచాపకేళ భాగవతార్గ గారి కథలకు కొన్నిటికి, తరువాత ప్రసిద్ధ హరికథకు లయిన శ్రీ మాంగుడి చిదంబరభాగవతార్గ గారి కథలలో మృదంగం వాయించి తరువాత అనేక సంగీత కచేరీలకు మృదంగం, కంజిరా అనుసరణచేసి రసికులను రంజింపచేశారు. ఆయన కంజిరావాద్యం తన గురువుగారి కంజిరా వాద్యాన్ని మించి ఉండేదని ఆనాటి పెద్దలు చెప్పేవారు. అది ఆయన గురువుల అనుగ్రహం, ఆయన మృదంగం అభ్యసించేటప్పుడు చేతిప్రేట్లు ఆయనకు పూర్తిగా స్వాధీనమయేవి కావు. కానీ ఆయన కళాతప్పియ్, గురుభక్తుడు, మేధాసంపన్ముడు అయినందువల్ల కొన్ని చక్కని జతులు స్వయంగా తయారుచేసి మృదంగవాద్యంలో ప్రదర్శించి రసికుల మన్ననలు పౌందారు. పదిహేను సంవత్సరములు ఆయన మృదంగం వాయించారు. ఆయన ప్రసిద్ధ విద్యాంసు లయిన (శ్రీ) కోనేరిరాజపురం వైద్యనాథయ్యర్, (శ్రీ) పూచి (శ్రీ)నివాసయ్యంగార్, (శ్రీ) పల్లడం సంజీవరావు, (శ్రీ) తైగర్ వరదాచారి, కార్మరై కుడి సోదరులు మొదలయిన వారికి మృదంగాను సరణ చేశారు. లయ విన్యాసంలో ఖ్యాతిగాంచిన (శ్రీ) కార్మరై కుడి సోదరులకు ఎన్నో కచేరీలలో (శ్రీ) దక్షిణామూర్తిపిల్లేగారు మృదంగం వాయించడం ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన విషయం. (శ్రీ) కార్మరై కుడి సోదరులు వీణాయుగశం వాయిస్తూ ఉంటే (శ్రీ) దక్షిణామూర్తిపిల్లేగారి మృదంగంతో “వీణాత్రయమా” అన్న బ్రాంతిని కలుగజేసేది. నిపుణు లయిన యువ విద్యాంసుల కచేరీలకు కూడ ఆయన అనుసరణచేసి పోత్తుహించేవారు. ఆయన 62 సంవత్సరములు జీవించారు. ఆయన కుమారులు (శ్రీ) స్వామినాథపిల్లేగారు తండ్రిగారి వలె మృదంగం, కంజిరా వాద్యాల్లో నైపుణ్యం సంపాదించి, ఈనాటికీ అనేక కచేరీలకు వాయిస్తూన్నారు.

తిరువాన్కూర్ ఆస్థాన మృదంగ విద్యావ్
శ్రీ పశ్చని సుబ్రహ్మణ్యంపిల్లేగారు

పుదుకోటు మహావిద్యాంసులు శ్రీ మాన్ పూండియాపిల్లేగారికి ఇద్దరు ప్రధాన శిష్యులు ఉండేవారు. వారు శ్రీ పుదుకోటు దశ్మిణామూర్తిపిల్లేగారు, శ్రీ పశ్చని ముత్తయ్యపిల్లేగారు. ఏ రిరువురిలో శ్రీ ముత్తయ్యపిల్లేగారి కుమారులు శ్రీ పశ్చని సుబ్రహ్మణ్యంపిల్లేగారు. శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంగారు ప్రప్రథమంలో తండ్రిగారి వద్ద శిక్షణపొంది తన పద్మాండవ ఏట మొట్టమొదటిసారిగా కచేరీలో పాల్గొన్నారు. ఈ కచేరి ప్రసిద్ధ జలతరంగ విద్యాంసు లయిన శ్రీ రఘుణయ్య చెట్టియార్గా రింట్లో జరిగింది. అప్పట్లో గొస్ప ఖ్యాతిపొందిన శ్రీ కాంచీపురం నయనాపిల్లేగారు, శ్రీ కుశరాయనంద సుబ్బరామయ్యర్గారు, శ్రీ త్రైగ్ర వరదాచారి, శ్రీ మైసూరు వాసుదేవాచార్య, శ్రీ తంజావూరు పొన్నయ్య పిల్లే, వయులిన్ విద్యాంసులు శ్రీ మత్తైకోటు గోవిందస్వామి, ప్రాణసర శ్రీ ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడు, వేణు విద్యాంసులు శ్రీ పల్లడం సంజీవరావు, శ్రీ తిరుప్పంబరం స్వామినాథపిల్లే, వీళావిద్యాంసులు శ్రీ క్షారైకుడి సోదరులు, వీళా ధనమ్మాళ మొదలయిన మహా విద్యాంసులకు మృదంగంతో సహకరించి వారి మన్ననలు పొంది అప్పటినుండి తన జీవితాంతంవరకు ఎందరో విద్యాంసులకు మృదంగానుసరణచేసి ఖ్యాతి పొందిరి. శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంపిల్లే తండ్రిగారివద్ద గురువులవాసం చేసినపుటికి ఆయనకు శ్రీ దక్షణామూర్తి పిల్లేగారిపై గురుభావం ఉండేది. శ్రీ దశ్మిణామూర్తిపిల్లేగారికి శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యం పిల్లేగారు ప్రియపుత్రునివలె ఉండేవారు. అనేక కచేరీలలో శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యపిల్లేగారు మృదంగం, శ్రీ దశ్మిణామూర్తిపిల్లేగారు కంజిరా వాయించి అద్భుతమయిన రంజకత్వం కలిగించేవారు. డోలు వాద్యంలో ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీ మత్తైకోటు పంచాపకేశపిల్లేగారు, శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య పిల్లేగారు సమకాలికులు. వీరిద్దరూ సోదరభావంతో మెలగి ఎన్నెన్నో ఇంపైన లయ విన్యాసాలు ప్రదర్శించేవారు. శ్రీ పశ్చని సుబ్రహ్మణ్యంపిల్లేగారి విద్యత్తును గుర్తించిన శ్రీ హరికేశనల్లార్ ముత్తయ్య భాగవతార్ ఆయనను తిరువనంతపురం ఆస్థాన విద్యాంసులుగా ఏర్పరచిరి. శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యం తన స్వంత బాణీ అంటూ ఒకటి ఏర్పరచి అనేక చక్కని లయ విన్యాసాలను రూపొందించారు. పాటకు చక్కని అనుసరణచేసి, పాటను పోషించి దానికి అద్భుతమైన పరిమళాన్ని చేకూర్చడంలో ఆయనకు ఆయనే సాటి. ఆయన యువక్షాకారులను ఎంతగానో ప్రోత్సహించి వారి కచేరీలకు అనుసరణచేసి వారికి తనమెడ గౌరవభావం కలిగేటట్లు చేసేవారు. ఆయనమెడల అట్టి పూజ్యభావం కలిగిన విద్యాంసులు ఈనాడు కూడా ఎందరో ఉన్నారు. ఆయన అనేకమంది శిష్యులను తీర్చిదిద్దారు. ఆయనవద్ద శిక్షణా పొందినవా రనేనులు నేడు ప్రసిద్ధ విద్యాంసులుగా వెలుగొందుతున్నారు. ఆయన చాలా ఉత్తమ వ్యక్తిత్వం కలవారు. ఉదారగుణం కలవారు. చాలా సంవత్సరాల క్రితం ఆయన ఉత్తరదేశ తెబలూ విద్యాంసులయిన అనోఖలాల్తతోను, పాశ్చాత్య ద్రుమ్మర్ అయిన జాన్ మన్మాతోను వాయించిన లయ విన్యాసం రికార్డులు ఈనాటికీ మద్రాసు, ఆకాశవాణిలో ఉన్నవి.

మద్గరువర్యులు ‘మార్గంగికాగ్రేసర్’

శ్రీ పొట్టూరి వీరరాఘవయ్యచౌదరిగారు

ఆంధ్రదేశమున ప్రముఖ గాత్ర వాద్య విద్యాంసు లెందరో జన్మించి పుట్టి నింటికి ఎనలేని ఖ్యాతితెచ్చుటయేగాక అనేకమంది శిష్యులను నలుమూలలకు వెదజల్లిరి. అటు వంటి ప్రముఖులలో ఒకరు ప్రభ్యాత మృదంగ విద్యాంసులు ‘మార్గంగికాగ్రేసర్’ శ్రీ పొట్టూరి వీరరాఘవయ్యచౌదరిగారు. ఘమారు ఎనుబడి సంవత్సరములకు పూర్వము వారు కృష్ణజిల్లా గుడివాడతాలూకా దింటకురు అనే గ్రామంలో జన్మించిరి. చిన్నతనము నందే వారు గ్రామదేవాలయమునందు జరుగు భజనగానములకు వేళ్లుచుండెడివారు. ఆ సమయమునందే వారికి మృదంగ వాద్యమునందు అభిరుచి కలిగి ఎట్టి కష్టములకై ననూ ఓరిచు ఆ విద్య నేర్చుకొనవలెనని దృఢనిశ్చయము చేసిటానిరట. కొంతవరకు ఆ గ్రామమునందే ఒక మార్గంగికునివద్ద నేర్చుకొనిరి. తరువాత ఆ కాలమున ప్రభ్యాత మార్గంగికాచార్యులు బందరునివాసి అఱున “మార్గంగి కాచార్య” అశ్వధాటి రామమూర్తిగారిని ఆశ్రయించి నిశ్చలమయిన గురుభక్తితో అనేక కష్టములకోర్చు శుశ్రావచేసి గురువుల మేఘబడసి మృదంగవాద్యమునందు నై పుణ్యము గడించినారు. ఘమారు యిరువది అఱుదు సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చుసరికే వారు ప్రభ్యాతగాయకు లనేకులకు ప్రక్కవాయిద్యము వాయించినారు. నిజమయిన కథాతపస్సు అగుటచే ఇంకను నేర్చుకొనవలసినది అనంతముగా నున్నదని తలంచి రామమూర్తిగారి ఆజ్ఞను గై కొని దక్కిణ దేశమునకు తరలి వెళ్లినారు. అచ్చుట పుదుకోటు అను పట్టుణములో సంగీత విద్యాంసులచే నందిశ్వర అవతారముగా పరిగణింపబడిన శ్రీ పుదుకోటు దక్కిణమూర్తిపిల్లేగారిని ఆశ్రయించిరి. ఘమారు నాలుగు సంవత్సరములు ఆ మహానుభావునివద్ద అత్యంత భక్తిశ్రద్ధలతో శుశ్రావచేసి మృదంగమున, కంజిరా వాద్యమున కూడా పరిపూర్ణ పాండిత్యమును గడించిరి. తరువాత స్వదేశము నకు వచ్చి ప్రప్రఫుముగా కాకినాడలో కథా పోషకులు ‘దివాన్ బహాదుర్’ శ్రీ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తినాయడుగారిచే నిర్వహింపబడుచున్న శ్రీ సరస్వతీ గానసభయందు మహావిద్యాంసులైన శ్రీ నైనాపిల్లేగారి కచేరీకి శ్రీ గోవిందస్వామి పిల్లేగారి ఫిడేలు, శ్రీ సుందరం అయ్యరు ఘటం, శ్రీ సీతారామయ్యగారి మోర్చింగు, శ్రీ పుదుకోటు దక్కిణమూర్తిపిల్లేగారి కంజిరా వాద్యములతోబాటు శ్రీ వీరరాఘవయ్య చౌదరిగారు మృదంగం అత్యంత నై పుణ్యముతో వాయించి ప్రజల, విద్యాంసుల మన్ననలు బడసిరి. అంతేగాక వారు జీవించి ఉన్నంతకాలము శ్రీ సరస్వతీ గాననభయందు ప్రతిసంవత్సరము కచేరీలకు మృదంగము, కంజిరా వాయించుచుండెడివారు. శ్రీ చౌదరిగారు దేశమున నలుమూలల అనేక గానసభలలో ప్రముఖులకు ప్రక్కవాయిద్యము వాయించిరి. కొన్ని సమయములలో ఒకే కచేరీలో శ్రీ చౌదరిగారు కంజిరా, వారి ప్రఫుమ గురువు లయిన శ్రీ అశ్వధాటి రామమూర్తిగారు మృదంగము, వాయించుటకూడా జరుగుచుండెడి.

శ్రీ చౌదరిగారి కాలమునకు ముందు ఆంధ్రదేశమున మృదంగమునకుగానీ, మృదంగవిద్యాంసునకుగాని నే డున్న గౌరవము ఉండెడిగాదట. వారే మృదంగము నొక ఉత్స్థాపమైన వాద్యముగా రూపొందించి ప్రజలు దానికి గాత్ర, తంత్రీ వాద్యములతో సమాన గౌరవము నొసగునట్టు జేసిరి.

వారి వాద్యమందు ప్రత్యేకత

కచేరీలందు గాయకునితో మృదంగముపై ననుసరించుటలో వారికి వారే సాటి యనిపించు కొనిరి. పాటను పోషించుటలో నాదానుభవము, గంభీరత్వము, సున్నితము అక్కడి కక్కడే ముక్కొఱు పంపకము చాలా వివరణగా ఉండెడివి. వర్షమునకు, కీర్తనకు, స్వరమునకు దేని కెట్టుండవలెనో ఆ విభజనతో వాయించెడివారు. వారు మృదంగము వాయించిన రక్తికట్టుని గానసభ లేదు. ఇక పల్లవికి వాయించుటలో వారు సిద్ధహస్తులు. ఎంత క్లిప్పుమయిన పల్లవిని గాయకుడు పాడినను శ్రీ చౌదరిగారు సునాయాసముగా వాయించెడివారు. నీరికి పూర్వము ఆంధ్రదేశములో కచేరీలో మృదంగము తనిఅవృత్తమునకు ప్రాముఖ్యము వుండెడి కాదట. శ్రీ చౌదరిగారు కచేరీలలో వాయించుట మొదలిడినప్పటినుండి ప్రతి కచేరీలో మార్గంగినునికి కూడా తని వాద్యమునకు అవకాశమిచ్చి గౌరవించుట మొదలయినది. చెన్నపట్టణమందుకూడ వారు కొంతకాలముండి అనేక సభలలో ప్రభ్యాత విద్యాంసు లందరికి మృదంగము, కంజిరా వాయించి ప్రభ్యాతిచెందిరి. శ్రీ చౌదరిగారికి మృదంగమే జీవితము. మృదంగమే వారి ఆరాధ్యదైవము. వారు ఎంత గొప్ప విద్యాంసులైనను ఇంకను విద్యార్థినే అను భావముతో సాధన చేసెడివారు. సాధన విషయములో వారికి పగలు, రాత్రి అను భేదము లేదు. దాదాపు ఈజుకు ఎనిమిది గంటలు మృదంగముగాని, కంజిరా గాని సాధన చేసెడివారు. ‘విద్యకు వినయము భూషణ’మన్న పెద్దల వాక్కునకు శ్రీ చౌదరిగారే ఉండాహారణము. వారు అజాతశత్రువులు. గాయకులతోగాని, ఇతరులతోగాని ఎంతో ఆప్యాయతతోను, ఎదుటివారి గౌరవమును, మన్ననలను చూరుకొను విధముగాను సంచరించెడువారు.

శ్రీ రాఘవయ్యచౌదరిగారి శిష్యులోటి చాల పెద్దది. మృదంగమునందు శ్రద్ధను కనుపరచిన అనేకమంది పేదబాలురను వారి గృహమునం దుంచుకొని ఆదరించి దయూర్ద్రి హృదయముతో వారికి విద్య గరపిరి: వారు తమ శిష్యులకు మృదంగవిద్యతో బాటు సత్త ప్రవర్తనకూడ అలవరచుటకు ఎంతో కృషిచేసెడివారు. శ్రీ రాఘవయ్య చౌదరిగారు శిష్యులకు విద్యాబోధనచేయు విధానము ఎంతో ప్రత్యేకమయినది. ఎప్పుడూ పదిహేను, ఇరువది మంది శిష్యగణ ముండెడిది. శిష్యులకు మృదంగముపై “తొం తొం తక తొం తొం తక తకిట తకిట తా తాదిన తొం తొం గా తొం తాం తాం తాం తాం” అను శిష్యులకు ప్రార్థనా శబ్దము నోటితో అనిపిస్తూ మృదంగముపై వాయింపించి తురువాత పోలవరుసులలో మొదటి పాతమయిన “త, ధి తొం నం” అను శబ్దమును ప్రారంభించెడివేళు. పై గణపతిప్రార్థన శబ్దము ప్రార్థనకొర కేగాని సాధన చేయనిచ్చెడివారుకోరు. చినపోల పరుసులు,

పేదపాల వరుసలు ఆదితాళము, రూపకతాళము, మిశ్రచాపు, త్రిశ్రూపకము, త్రిశ్రుతిపుటు వరుసగా తాళమునకు యిరువది అయిదు పారముల చొప్పున నేర్చెడివారు. పూర్వీకులు మృదంగ విద్యార్థులకు పాలవరుసలు చెక్కులతో చేయబడిన “దాంతర” అను దాని మిాద చెప్పెడివారు. కాని శ్రీ చౌదరిగారు అట్లుగాక ప్రారంభమునుండి కూడ మృదంగముపై నే అభ్యసింపజేసెడివారు. వారి గృహమునకు తరచు అనేకమంది గాయకులు వచ్చి సాధన చేస్తోనుచుండెడివారు. ఆ సమయములందు గాయకులకు తామే గాక, తాళములు పూర్తి అయిన శిఘ్యులచేత కూడా వాయింపజేసెడివారు. ఇదిగాక కచేరీలలో తాము కంజిరా తీసికొని శిఘ్యుని మృదంగమునకు కూర్చుండబెట్టి గాయకుని సరి అయిన పద్ధతిలో అనుసరించుట అభ్యసింపజేసెడివారు. కొంతమాట గాయకులకు వారు కష్టమయిన పల్లవులు అనేక తాళము లలో పదగర్భముచేసి చూపెడివారు.

శ్రీ రాఘవయ్యచౌదరిగారు అత్యంత గురుభక్తి పరాయణలు, తమ గురువరేణ్య లైన శ్రీ రామమూర్తిగారికి, శ్రీ దక్కణమూర్తిపిల్లలేగారికి ఎంతో స్వయము చేసి మట్టిపూర్తి మహాత్మవములు జరిపించిరి. వారి జీవితము క్రమశిక్షణకు ఒక ఉదాహరణము. ఇతరులకు ఇబ్బంది కలుగకుండా చెప్పిన వేళకు హజరు అయ్యెడివారు. ఈవిషయము వారికి ఎంత ముఖ్యమో తెలుపుటకు ఒక ఉదాహరణము చాలును. శ్రీ రాఘవయ్యచౌదరిగారు కైలు బయలు దేరువేళకు చాలా ముందుగా స్థేషనుకు వెళ్ళెడివారు. ఎవరయినా, “అయ్య, తమరు ఎల్లపూర్వై లైన వేళకు ఇంత ముందుగా వస్తూ రెండుకు” అని అడిగితే దానికి వారిచ్చిన సమాధానము “నాయనా, మా వృత్తి కచేరీలకు వెల్లి సంపాదించుట. అట్టి కచేరీలకు సరి అయిన వేళకు హజరు అగుట మా విధి. మాకు కైలు తప్పిన ఆనాటినుండి మాయి వృత్తి మాని వేయుట సమంజసము” అనేవారు. అట్టి క్రమశిక్షణ శ్రీ చౌదరిగారిని. శ్రీ చౌదరిగారు ఆంధ్ర తమిళ దేశముల ప్రభూతిగాంచి గానసభలలో చాదాపు అన్నిటిలోను ఘనసన్నానములు బడసిరి. ఒకటి 1931-వ సంవత్సరము మార్చిలో నరసరావు పేటయందు బ్రహ్మశ్రీ పిరాట్ల శంకరశాస్త్రిగారి అధ్యక్షతను జరిగిన తృతీయాంధ్ర సంగీత పరిషద్వారిక సభ. ఆ సభ యరదు పారిషదులు ఏరి మృదంగవాద్య వైదుష్యమున కచ్చెరు వంది సల్లక్షణాపేతుండని, గాంభీర్యాది గుణవీశేషణములు కలిగిన ధీర్ణాదాత్ముడని వినుతించి “మార్ణంగికాగ్రేసర” అను బిరుదు ఒనగి ఏరి ప్రజ్ఞా ప్రాభవములను గుర్తించిరి. ఇంకను పలుచోట్ల ఏరి పాండిత్యము నకు చిహ్నముగా ఘంటాకంకణములు, సువర్ణపతకములు, సన్మానపత్రములు ఒసంగబడినవి. వైవిధముగా జీవితమంతయు కళ కంకితముచేసి అనేకమంది శిఘ్యులకు మృదంగము, కంజిరా వాద్యములు నేర్చి విద్యాభిక్ష పెట్టి వారు తరించి, ఇతరులను తరింపజేసిరి. ఈ మార్ణంగికచక్రవర్తి ఘనమారు యేబడి సంవత్సరములు జీవించి 1942-వ సంవత్సరము నవంబరు 10-వ తేదీన విజయవాడ పట్టణములోని వారి స్వగృహమందు భార్యను, ఇద్దరు పుత్రులను, సంగీతరసికులను, శిఘ్యకోటిని దుఃఖసాగరమున ముంచి దేహమూత్ర చాలించిరి. ప్రతి సంవత్సరము కార్తీక శుద్ధ విదియనాడు శ్రీ పాట్లూరి ఏరి రాఘవయ్యచౌదరిగారి వర్ధంత్య త్వములు అన్నదాది శిఘ్యబృందముచే జరుపబడుచున్నవి.

శ్రీ మహాదేవ రాధాకృష్ణరాజు

ప్రశ్న : అయ్యా, రాధాకృష్ణరాజుగారూ! నమస్కారం మిం జీవితవివరములు తెలుసువుండామని ఉన్నది. సెలవిస్తారా?

సమా : నమస్కారం. అడగండి చెపుతాను.

ప్రశ్న : మీరు సుమారు 40 సంవత్సరాలనుంచి మృదంగ విద్యాంసులుగా ప్రఖ్యాతి గడించినవా రని మేం మనుకుంటున్నాం, అంతేకదా?

సమా : మీ రనుకొన్న కాలంలో మొదటి కొద్దికాలంలో మధ్యస్త సితి కొద్దిగా ఉన్నాం 35 సంవత్సరాలుగా మన ఆంధ్ర దేశంలోని పెద్దగాయకులు అనగా కీర్తిశేషులు శ్రీయతులు పారుపల్లి రామకృష్ణయ్యపంతులుగారు, ద్వారం వెంకటస్వామి నాయడుగారి వంటి పెద్దవిద్యాంసు లందరికి మృదంగం మిం ప్రక్కవాద్యం వాయించాను. వా రందరు నున్నాళీర్యదించిన వారే.

ప్రశ్న : అయ్యా, రాజుగారూ! తమ జన్మస్తానం ఏదండీ?

సమా : కృష్ణాజిల్లాలో గుడివాడ తాలూకా, పెదవిరివాడ.

ప్రశ్న : తల్లి దండ్రు లెవరండి?

సమా : మా నాయనగారిపేరు వెంకటరాజుగారు. మా అమృగారు రత్నమృగారు.

ప్రశ్న : మిమ్మల్ని మృదంగవాద్యం వాయించాలని పురికొల్పిన పరిస్థితు లేమిటో సెలవిస్తారా?

సమా : మా గ్రామంలోనే భజనగోపీ ఒకటి మా గ్రామస్తు లంతా కలసి వర్షాటుచేసికొని రామదాసుకీర్తనలు, తరంగాలు మొదలయినవి పాడుతుంటే మొదట దానిలో గొంతు కలిపి తరువాత మృదంగం వాయిస్తే ఖాగుండు ననుకొన్నాను.

ప్రశ్న : మరి వెంటనే మృదంగం వాయించారా?

సమా : అసలే నేన్నుకోనిదే ఎలా వాయించటం? అందుకని ఆ భజనగోపీలోనే మృదంగం వాయించిన శ్రీ శింగరాజు సుబ్బరాజుగారివద్ద నాలుగు మాసాలు అభ్యసించి తరువాత భజనగోపీలో మృదంగం వాయించాను. దానిలో నా కున్న చౌరవను గ్రహించి మా గ్రామపెద్దలు, మా బంధువులు నన్ను 'మార్గంగికాగ్రేసర', శ్రీ పొట్లూరి వీరరాఘవయ్యాచౌదరిగారివద్ద 1930-వ సంవత్సరంలో విద్యభ్యసం కోసం అప్పగించారు.

ప్రశ్న : బాగుంది రాజుగారూ ! దిట్టమైనచోట పడ్డారు. వారి వాద్యం నా చిన్నతనంలో నేనూ విన్నాను. చాలా ఘనంగా ఉండేది. సర్. వారి వద్ద విద్యాభ్యాసం ఎంతకాలం చేశారు ?

సమా : ఎనిమిది సంవత్సరాలు చేశాను. వారి ఆశీర్వచనబలం నాకు సంపూర్ణంగా కలిగింది.

ప్రశ్న : కనుకనే మిారు పెద్దవిద్యాంసులుగా ప్రభావితి చెందారు.

సమా : నా అభిప్రాయం దేని కయినా గురుకట్టం మూలమనీ, అందులోనూ మా టైరి ఆదరాభిమానాలు నాకు మూలధనమై నేటికీ అనువ రిస్ట్రా ఉన్నవని.

ప్రశ్న : రాజుగారూ, మిా విద్యత్తుకు చిహ్నంగా మిా కేవయినా సన్మానాలు జరిగాయా ? జరిగితే చెప్పండి.

సమా : ఏనాటికీ నేను మరవలేని సన్మానం నాకు 1954 ఆగస్టులో జరిగినది. ఆ సభకు కీ.శే. మధ్యశ్రీ కాళీకృష్ణాచార్యులుగారు పర్యవేక్షకులు, సంగీతకళానిధి కీ.శే. శ్రీ ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడుగారు అధ్యక్షులుగా హారుల తరఫున 5,116 రూపాయల పర్సు బహాకరించారు. అదీకాక సువర్ణఘంటాకంకణాన్ని కీ.శే. శ్రీ పశని సుబ్రహ్మణ్యపిల్లేగారు చేతికి వేశారు.

ప్రశ్న : ఆ సభకు నేనుకూడా వచ్చాను, ఇప్పుడు జ్ఞాపకానికి వచ్చినది. అటువంటి విద్యత్వరివేష్టితమయిన సభ ‘నభూతి’ న భవిష్యతి’ అనుకొన్న రప్పడు. మరి అప్పా డిచ్చిన బిరుదు సంగతి చెప్పరేం ?

సమా : ‘మృదంగవాద్యవిశారద’ బిరు దిచ్చారు. ఆ బిరుదు మిాది మోజు కంచె నలుగురికి విద్యచేపే విషయంలో నాకు మోజు.

ప్రశ్న : ఆ మోజు మిాకు బాగానే తీరింది. ఇదివరలోనే చాలామంది మిావద్ద విద్య నభ్యసించినవాళ్లు పెద్దవాళ్లై ఒకస్థానంలో వున్నారు కదండి ?

సమా : అవును. ప్రభుత్వ సంగీత కళాశాలలో నా ఆశయం ఇంకా ఎక్కువగా ఫలించింది. కళాశాల సేవాసమయంలో ఈ గ్రంథాన్ని ఈవిధంగా ప్రాసి విద్యార్థులకు ఉపయోగకరంగా అందించాలనిపించింది.

ప్రశ్న : రాజుగారూ, విద్యార్థులకేకాదు, పాత్యప్రణాళికగా విద్యాంసునికి ఉపయోగమే కదండి ?

సమా : అవును. 1975-వ సంవత్సరంలో నేను పదనీ విరమణ చేశాను. అనఱిశాలంలో నా ఆప్తుల అందరి సహకారంతోనూ ఈ గ్రంథంవెలువరించగలిగాను.

ప్రశ్న : అయ్యా, మరి మిారు ఆధ్యాత్మికంగా ఏదఱునా జపం వంటివి చేస్తారా?

సమా : నాకు 1956 లో మహాభక్తు లయిన శ్రీ అంబడిపూడి విశ్వనాథంగారు, శ్రీ మల్లాది దత్తీణామూర్తిశ్రీగారు విష్ణుసహస్రనామోపదేశం చేశారు. తదాది నేను దాన్ని జపించికాని ఇంటినుంచి బయటికి రాను. నేను యూత్రగా వెళ్లినప్పుడు హృషీకేశంలో శ్రీ శివానందస్వామివారి సేవాభాగ్యం కలిగింది. వారు నన్ను “మృదంగజ్యోత్స” అని పిలచి ఆశీర్వదించారు.

ప్రశ్న : మిారు చాలామంది పెద్దపెద్దవారి కచ్చేరీలకు మృదంగం వాయస్తుండగా నేను ఏన్నాను. త్వాగరాజు పంచరత్నకృతులు, వ్యక్తాలు, పారంవచ్చినట్లు వాయస్తారు ఏమిటి టారణం?

సమా : మా గురువుగారివద్ద అభ్యసించేటప్పాడే కీ. శే. పారుపల్లి రామకృష్ణయ్యపంతులు గారి శిష్యులు ఎవరో ఒకరు వచ్చి పాడటంచేత అని నాకు కంఠతః వచ్చినవి.

ప్రశ్న అలాచెప్పండి. అందుకనే మిా వాద్యంలో ఆరక్కి. మరి మిా వంశం మృదంగ వాద్యవిద్యతో కొనసాగుతోం దనుకుంటాను.

సమా : ఇంతవరకు ఆవిధంగానే వున్నది. నా పెద్దకుమార్తై శ్రీమతి బాదరవాడ రత్నమాల మృదంగవిద్యలో ఒక స్థానానికి వచ్చినది. మా పెద్దవాడు మిా దయవల్ల దానిలోనే ప్రాప్తిణ్యం సంపాదించేటట్లు కనపడుతున్నాడు. 1974 లో ఆలిండియూ రేడియో పోటీలలో మృదంగంలో మొదటి ఒహుమతి గ్రహించాడు. చాలాచోట్ల మంచి కచ్చేరీలలో మృదంగం వాయించాడు. ఇదీ వాని స్థితి.

ప్రశ్న : రాధాకృష్ణరాజుగారూ! మరి సెలవు. చాలా దయచేసి తెలిపారు. సంతోషం.